

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra preprimární a primární pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Žena v dvojediné roli: matka a učitelka v mateřské škole

Woman assuming a dual role: mother and kindergarten teacher

Barbora Hrušková

Vedoucí práce: PhDr. Loudová Stralczyňská Barbora, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Žena v dvojediné roli: matka a učitelka v mateřské škole potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 12.7.2019

Na tomto místě bych ráda poděkovala mé vedoucí bakalářské práce PhDr. Barboře Loudové Stralczyňské, Ph.D. za odbornou pomoc, konzultace a cenné rady při vedení mé bakalářské práce.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá pohledem na ženu-matku, která je zároveň učitelkou v mateřské škole. Cílem práce je zmapovat zkušenosti učitelek v roli matky a profesionální pedagožky, a to u deseti učitelek, které jsou v současné době i matkami předškolního dítěte. Práce je členěna na teoretickou a praktickou část. Teoretická část přináší základní sociologické pojmy týkající se rodiny, sociálních rolí a rodinné výchovy. Téma rodiny je podrobněji rozpracováno a zabývá se typologií dnešních rodin, základními funkcemi rodiny a rodinnou výchovou. V další části je nastíněna role matky v prostředí rodiny a role ženy-učitelky. Teoretickým východiskem pro empirickou část je i rozbor specifik učitelského povolání a sladění osobního a profesního života. V praktické části bakalářské práce jsou popsány výsledky kvalitativního výzkumu, který poskytl odpovědi k otázkám, jak se ovlivňují zkušenosti ženy v roli matky a ženy v roli učitelky mateřské školy. Data byla získána prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů. V závěru práce je poukázáno na shody a odlišnosti ve zkušenostech matek-učitelek.

KLÍČOVÁ SLOVA

Rodina; výchova; sociální role; žena–matka; žena–učitelka v mateřské škole, mateřská škola

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with the view of woman-mother who is also a kindergarten teacher. The aim of the work is to map the experience of teachers assuming the role of mother and professional teacher, namely of ten teachers who are currently also mothers of preschool children. The thesis consists of a theoretical and practical part. The theoretical part presents basic sociological terms related to family, social roles and family education. The topic of family is elaborated and deals with the typology of today's families (including alternative forms of partner coexistence and the phenomenon of divorce), basic functions of family and family upbringing. The next part outlines the role of mother in the family environment and the role of woman-teacher. The theoretical basis for the empirical part is the analysis of the specifics of the teaching profession and the reconciliation of personal and professional lives. In the practical part of the bachelor thesis qualitative research is described, providing answers to the question of how the experience of a woman assuming the role of mother and woman assuming the role of kindergarten teacher is influenced. Data was obtained through semi-structured interviews. The conclusion of the thesis points out the significantly corresponding experiences of mother-teachers and the distinct differences in the experiences of these women.

KEYWORDS

Family; education; social role; woman–mother; woman-teacher in kindergarten

Obsah

Úvod.....	7
1 Sociologické pojmy.....	9
2 Rodina	11
2.1 Rodina v sociologickém kontextu	11
2.2 Typologie dnešních rodin.....	13
2.2.1 Od tradiční rodiny k rodině postmoderní.....	14
2.2.2 Rodina v západní společnosti	16
2.2.3 Alternativní modely partnerského soužití.....	17
2.2.4 Rozvod	18
2.2.5 Současná česká rodina	20
2.2.6 Rodina s předškolním dítětem.....	22
2.3 Základní funkce rodiny	22
2.4 Rodinná výchova	24
3 Role ženy-matky	27
3.1 Mateřství	27
3.1.1 Role matky v procesu socializace dítěte	28
3.2 Zaměstnaná matka	29
3.2.1 Historický přístup k zaměstnanosti žen	29
3.2.2 Specifika zaměstnané ženy-matky.....	30
4 Role ženy-učitelky	32
4.1 Specifika a podmínky učitelské profese	33
4.2 Učitelka mateřské školy.....	35
4.2.1 Profesní kompetence.....	36

4.2.2	Učitelka mateřské školy-matka	37
4.2.3	Úskalí a rizika profese učitelky mateřské školy	38
5	Praktická část	41
5.1	Cíl výzkumu	41
5.2	Výzkumné otázky	41
5.3	Metodologie výzkumu	42
5.3.1	Polostrukturované rozhovory	43
5.3.2	Zásady a etika výzkumu.....	43
5.3.3	Organizace a místo výzkumu	44
5.3.4	Respondentky	44
5.4	Analýza kvalitativních dat.....	46
5.4.1	Výhody, učitelka bez dětí.....	48
5.4.2	Nevýhody, učitelka bez dětí	48
5.4.3	Výhody, učitelka s vlastním dítětem	49
5.4.4	Nevýhody, učitelka s vlastním dítětem.....	52
5.5	Vyhodnocení výzkumných otázek.....	59
6	Diskuse	62
	Závěr	64
	Seznam použitých informačních zdrojů.....	65
	Elektronické zdroje	67
	Seznam příloh.....	70

Úvod

Motivací pro napsání této bakalářské práce byl můj **osobní zájem** o problematiku **dvou rolí ženy: matky a učitelky v mateřské škole**. Tato práce umožňuje základní vhled do dané problematiky. Podnětem ke zpracování tohoto tématu bylo, že je tato oblast v české i zahraniční literatuře zmiňována jen okrajově, přitom se týká velkého počtu matek-učitelek. Jedná se i o moji zkušenost a při hledání respondentek pro výzkumnou část práce jsem zjistila, že je toto téma atraktivní i pro mnohé z mých kolegyně působících v mateřských školách. Cílem bakalářské práce je **zmapování zkušeností učitelek v mateřské škole v roli matky a zároveň v roli profesionální pedagožky**.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. **Teoretická část** práce je východiskem k danému tématu. V úvodu teoretické části jsou definovány některé základní sociologické pojmy, jako jsou **role**, konflikt rolí a sociální **status** (pozice). Tyto pojmy jsou pak upřesněny v jednotlivých kapitolách, kde jsou vztaženy k tématu matka-učitelka. Dále jsou podrobněji rozpracovány oblasti, které úzce souvisí s rolí ženy v rodině a s výchovou předškolního dítěte. Opět jsou definovány některé základní pojmy, jako je **rodina**, rodičovství a **výchova**. Podrobněji jsem se zabývala fenoménem rodiny a povoláním učitelky v mateřské škole, jelikož tyto oblasti úzce souvisí s oběma rolemi matky-učitelky. Téma rodiny je uchopeno z několika úhlů pohledu, jelikož dnešní podoba rodiny není zcela jednotná a také při uskutečněných rozhovorech vyšlo najevo, že respondentky žijí v různých typech rodin (rodina po rozvodu, s manželem pracujícím v zahraničí, střídavá péče o děti). Samostatnou kapitolou je pohled na **mateřství**, vliv matky na socializaci dítěte od narození do předškolního věku a na zaměstnanost matek. Další část se věnuje profesi učitelky v mateřské škole, **profesním kompetencím** a specifikům tohoto povolání. V poslední kapitole teoretické části je nastíněna i problematika **sladování osobního a profesního života** matek-učitelek.

Druhou částí bakalářské práce je **praktická část**, která je založena na **kvalitativním výzkumu**. Prostřednictvím hloubkového rozhovoru s deseti respondentkami, učitelkami v mateřské škole, je naplněn cíl této práce a jsou zodpovězeny výzkumné otázky, týkající se vzájemného ovlivnění zkušeností z role ženy-matky a ženy-učitelky v mateřské škole.

V praktické části je uvedena metodologie kvalitativního výzkumu a jednotlivé aspekty, které výzkum ovlivnily. Dále je popsán postup zpracování dat pomocí metody analýzy prostřednictvím **otevřeného kódování** a jsou prezentovány výsledky analýzy dat získaných z rozhovorů. V **diskusi** jsou zmíněny další jevy a skutečnosti k zamyšlení, které se také objevily během výzkumu.

1 Sociologické pojmy

V úvodu teoretické části jsou uvedeny základní sociologické pojmy, se kterými se v textu dále setkáváme. Obecné pojmy jsou vysvětleny v této kapitole, jednotlivé pojmy vztahující se k rodině, výchově a učitelce v mateřské škole jsou pak uvedeny v příslušných kapitolách.

„Role sociální je chápána jako souhrn očekávaných jednání vůči jedinci, který zastává určitou sociální pozici. Svým rolím se jedinec učí v procesu socializace, role není úplně nezměnitelná, jedinec může její pojetí pozměnit, emancipovat se od ní nebo prosadit své pojetí role.“ (Jandourek, 2001, s. 207).

Často je pojem **role** spojován pro svoji názornost s oblastí divadla. Během života hraje každý jedinec mnoho rolí a společenský život lze chápat jako hru, kde hraje mnoho herců na mnoha jevištích. „*Role jsou sociálně definovaná očekávání, jimiž se osoba s určitým statutem řídí.*“ (Giddens, 1997, s. 98).

Role lze v životě chápat jako úlohy, které plníme a které určují, jak se máme chovat. Dlouhodobější role si člověk zvnitřní a stávají se součástí jeho osobnosti. Ve vhodném sociálním kontextu si pak můžeme nasadit zažitou masku, spojenou s příslušnou rolí. Důležitým faktorem je i to, že role působí oboustranně, vždy se odehrávají minimálně mezi dvěma osobami. Role lze rozdělovat podle délky jejich trvání, některé role jsou celoživotní, jiné se odehrají jen jako krátké epizody. Během života se nesetkáváme jen se svými rolemi, ale je třeba pozorovat i chování ostatních lidí a poznávat jejich role. (Hayesová, 2007).

Vedle pojmu role zde vystupuje i pojem **status**. Tím jsou „*významná hlediska určující sociální postavení jedince v dané společnosti.*“ (Jandourek, 2001, s. 239). V literatuře se setkáváme s pojmem status připsaný, který je většinou zděděný, a status získaný, který člověk získává během života vlastním konáním.

Jelikož člověk ve svém životě zastává větší počet rolí, dostává se někdy i do **konfliktu rolí** či do **křížení rolí**. Ke konfliktu rolí dochází, pokud člověk nemůže plnit očekávání, která vyplývají z jeho rolí. Tato očekávání jsou ve vzájemném rozporu. Křížením rolí je „*přenesení vzorce chování z jedné role na jinou, takže vzniká nová role.*“ (Jandourek, 2003, s. 63).

Z osobnostního hlediska jsou v sociologii významným jevem také **intrapersonální konflikty**. Konfliktem se zde rozumí „*střetnutí dvou nebo více zcela nebo do určité míry*

navzájem se vylučujících či protichůdných snah, sil a tendencí.“ (Křivohlavý, 2002, s. 17). Jedná se o intrapersonální konflikty představ, názorů, postojů a zájmů. Také u intrapersonálních konfliktů dochází k jejich průniku (jednotlivých druhů). Zejména **konflikt společenských a osobních zájmů**, kam patří i konflikt sociálních rolí, je z úhlu pohledu dvojedinosti rolí nepřehlédnutelný. (Křivohlavý, 2002).

2 Rodina

Z hlediska této práce je také potřeba definovat pojmy, které se týkají **rodiny**. V rodině probíhá prvotní **socializace** a **výchova dítěte**, a to již od jeho narození. Při socializaci člověk poznává lidskou společnost a zaujímá v ní svoji pozici. Ve výchovném procesu dochází k působení na jedince se záměrem usměrnit jeho chování. Také v **předškolním věku** zůstává rodinné prostředí důležitým místem při výchově dítěte, ale dítě se zároveň dostává do interakce se svými vrstevníky a to jak v neformálních vrstevnických skupinách, tak i v mateřské škole, která bývá **první institucí**, kde dítě vystupuje jako samostatný jedinec. Matku-učitelku rodina též zásadně determinuje, a proto je vhodné, podívat se na problematiku rodiny v širším pojetí.

V rodině dochází k prvotním vlivům na dítě, jak biologickým, tak sociálním. Rodina je chápána jako jednotka, která funguje v prostředí domova a zahrnuje **rodiče a děti**. Jedná se o důležitou sociální skupinu, kde probíhá vývoj dítěte. V rodině jsou zásadní vztahy mezi jejími jednotlivými členy, tyto vztahy významně ovlivňují vývoj dítěte. Rodina je **zprostředkovatelem prvotních zkušeností**, ovlivňuje, jak bude dítě chápat okolní svět, jak se bude dítě projevovat. Na rodině záleží, jaké bude dítě uznávat hodnoty, jaké schopnosti a dovednosti mu přijdou důležité.

Zdravá rodina je otevřená k okolnímu světu a přichází se svým okolím do četných interakcí. Je důležité, aby rodina byla otevřená ke svému okolí, ale rodiče zde zároveň zastávají důležitou roli, aby ochránili své děti před vlivem nepříznivého okolního prostředí. (Grecmanová, 1998, Průcha, 2009, Vágnerová, 2012).

Tato kapitola, pojednávající o rodině, přináší teoretický rámec pro **náhled na matku-učitelku**, zejména z **pohledu rodičovství**. Jsou v ní připomenuty základní definice týkající se rodiny, typologie dnešních rodin, funkce rodiny a výchova v rodině.

2.1 Rodina v sociologickém kontextu

V odborné literatuře lze nalézt různé definice pojmu rodina, z pohledu této práce je pro nás důležité vymezení pojmu rodina ze sociologického hlediska. V sociologickém slovníku (Jandourek, 2001, s. 206) je rodina definována jako:

„Forma dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti. Další znaky toho, co je rodina, jsou sociokulturně podmíněny. Patří k nim společné bydlení, příslušnost ke společné příbuzenské linii, společná produkce a konzumování statků atd. Funkcemi rodiny jsou reprodukce lidského rodu a výchova potomstva. Mnohé funkce od počátku novověku rodina postupně předává státním a dalším institucím, což vede k určité krizi rodiny, patrně např. na vysoké míře rozvodovosti. I nadále však rodina zůstává důležitým prostředím socializace, intimity a sociální podpory.“ (Jandourek, 2001, s. 206).

Z hlediska příbuzenského vztahu a odpovědnosti za výchovu dětí definuje rodinu Anthony Giddens (1997) takto:

„Rodina představuje skupinu osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí.“ (Giddens, 1997, s. 156).

V literatuře se také setkáváme s pojmy *nukleární* a *rozšířená rodina*. Zatímco v nukleární rodině žijí ve společné domácnosti manželé s vlastními či adoptovanými dětmi, rozšířená rodina čítá ještě i další blízké příbuzné. (Giddens, 1997).

I když se pojem rodina v průběhu historie mění, stále je možné ji vnímat jako **pevný prvek celé společnosti**. Rodinu lze chápat jako sociální zařízení, které tvoří individuální místo pro reprodukci a chrání členy rodiny před vnějším světem. Dlouho ji sociologové chápali jako stabilní element, jelikož se rodina po staletí v podstatě nelišila od podoby, jako vypadala na počátku věků. Tak jako je rodina bezpečným přístavem pro jednotlivce, je i pevným a relativně stálým prvkem pro společnost. (Možný, 2008).

Rodinou se stávají rodiče narozením (či adopcí) dítěte. Zatímco v minulosti bylo rodičovství chápáno jako přirozená věc a **mateřství jako úděl ženy**, nyní se ženy rozhodují, kdy a zda vůbec budou mít děti. Výrazně se mění i pozice rodičů při socializaci dětí, a to ve prospěch **socializace prostřednictvím vrstevnické skupiny** a institucí. (Možný, 2011).

Žít v rodině (v trvalém svazku s partnerem a dítětem) stále přináší lidem ve středním věku uspokojení a naplnění. Lidé žijící v trvalém svazku mají dokonce nižší úmrtnost a nemocnost a méně trpí civilizačními chorobami. V rodině vznikají důležitá spojení, ať již mezi mužem a ženou, **matkou a dítětem**, rodové aliance (mezi stejným pohlavím) i spojení mezi dětmi zároveň. Rodinou **není formováno jen dítě, ale i dospělý**, který v rodině žije. Dostává se mu zde důležitého pocitu intimní blízkosti a rodina mu také určuje hranice vlastní autonomie. (Matoušek, 1997).

V průběhu posledních let se mění i ekonomické pojetí rodiny, samozřejmě se dnes jeví rodina, kde **pracuje muž i žena**, což se výrazně odráží i do výchovy dětí. (Možný, 2011).

I **matky-učitelky** pochází ze svých „mateřských“ rodin, které je ovlivnily a samy jsou součástí rodin, které založily. Tyto rodiny zásadně ovlivňují jejich chování a vnímání i v učitelské profesi.

2.2 Typologie dnešních rodin

V současné době vedle sebe existují rodiny **plně funkční**, zdravé, ale i rodiny s problémy a rodiny **dysfunkční**, které neplní své funkce. Dnešní rodiny můžeme dělit z hlediska přítomnosti obou rodičů na **úplné a neúplné** a z hlediska pokrevní spřízněnosti na **vlastní a nevlastní**. V úplné rodině vychovávají dítě oba rodiče, v neúplné rodině jeden z rodičů chybí. Je třeba poznamenat, že ani přítomnost obou rodičů nemusí automaticky znamenat zdravé fungování rodiny. V neúplné rodině dítě vychovává zpravidla převážně jeden z rodičů či jeden rodič zcela chybí, takže dětem pak může chybět mužský či ženský vzor. Způsoby a úroveň toho, jak se dítě se situací vyrovnává, záleží však na mnoha okolnostech, jako je např. osobnost rodiče i dítěte, materiální zajištění nebo pomoc prarodičů. Mnohem častější je případ, že dítě vychovává **sama matka**, než že s dítětem zůstane sám otec. Na osamělého otce je stále nahlíženo s určitými pochybnostmi a to proto, že je mužská role v rodině spojována spíše s ekonomickým zabezpečením rodiny než s přímou péčí o dítě. Neúplné rodiny se musí vyrovnávat s jinými problémy než rodiny úplné a záleží na jednotlivých rodinách, jak se se situací vypořádají.

Vývoj ve společnosti (v oblasti ekonomické, sociální i zdravotní) zásadně ovlivňuje i rodinný život a dochází k výrazným změnám ve fungování současných rodin. Mluvíme o **rodině v krizi**, kdy jsou narušeny vazby mezi rodiči a dětmi, děti neuznávají stejné hodnoty jako rodiče, patrná je názorová odlišnost, **vysoká rozvodovost**, zvyšující se počet rodin **v nesezdaných svazcích** a počet neúplných rodin. V průběhu 20. a 21. století se významně změnil pohled na rodinu a pojetí jejího fungování. (Grecmanová, 1998, Matějček, 1989).

Také matky-učitelky se setkávají s různou podobou rodiny. Ať již se jedná o ně samotné, o jejich rodiny, nebo o rodinné prostředí dětí v mateřské škole. Učitelky by měly **citlivě** přistupovat k těmto informacím a znát, z jakého prostředí děti pochází, aby mohly vhodně

reagovat na projevy dětí, které jsou ovlivněny **rodinnou výchovou**. Jelikož se podoba rodiny mění, je vhodné na tomto místě uvést historický kontext rodiny a zejména **pozici ženy v rodině** a její pracovní uplatnění v jednotlivých historických obdobích.

2.2.1 Od tradiční rodiny k rodině postmoderní

Ačkoliv je rodina stále chápána jako stabilní prvek společnosti, od průmyslové revoluce na přelomu 18. a 19. století se výrazně měnila a její proměna pokračovala i ve 20. a 21. století. V předindustriální společnosti byla domácnost prostorem, který musel rodinu uživit. Velký vliv zde měla příslušnost ke společenské třídě, jiná byla situace v bohatších rodinách a jiná v rodinách chudých. **Sociální status žen** i dětí ve společnosti byl nízký. S průmyslovou revolucí dochází k zásadním změnám, které vedou i ke změnám v rodině. Přechodem od manufakturní výroby k výrobě tovární dostává práce ženy nový rozměr, žena je levnější pracovní silou než muž. Tovární výroba s sebou nese i další důsledky jako rozvoj dopravy, masové stěhování do měst, odtržení místa práce a bydliště, klesá počet dětí v rodinách, klesá novorozenecká a kojenecká úmrtnost. Důležitou skutečností je i **vzrůstající vzdělanost žen**. V období válek zastupují ženy chybějící muže ve všech pracovních oblastech. To přispělo k jejich **emancipaci**. Po válce dochází k populační explozi, v padesátých letech 20. století je modelem rodina se třemi až čtyřmi dětmi, kde zůstává žena v domácnosti a muž ekonomicky zabezpečuje rodinu. Jiná byla situace v socialistických zemích, kde došlo k uměle navozené vysoké zaměstnanosti žen. (Neumann, 1999).

Z historického hlediska je vhodné na tomto místě obsáhleji zmínit, jak odchod rodičů za prací mimo domov změnil pohled na **výchovu předškolních dětí**. Do té doby vcelku přirozeně dozrávaly v rodinném prostředí bez zvláštního zájmu dospělých. Vznik prvních předškolních výchovných zařízení však proměnil způsob předškolní výchovy, a to zejména tím, že postavil proti sobě spontánní zrání a cílená zaměstnání, která je třeba řídit a usměrňovat. V českých zemích vznikají **první opatrovny** v průběhu 19. století (1832) a učili zde muži. V roce 1869 byla založena **první mateřská školka**, o kterou se zasadila i M. Riegrová – Palacká a zároveň se dostaly dvě učitelky B. Ledvinková a M. Müllerová na kurz do Francie a mohly hospitovat v pražských opatrovnách. Nově založená školka měla společenskou funkci. Zařízení pro nejmenší děti vznikala z důvodu potřeby zajistit péči o děti zaměstnaných žen, aby nezůstávaly na ulici, nedocházelo k jejich zranění či úmrtí a ženy

mohly pracovat v továrnách. Dle první mateřské školky u sv. Jakuba byly zakládány další školky a v roce 1900 jich bylo již 19. Péče o děti v nich již byla svěřena **neprovdaným ženám**. Již to nebyli jen muži učitelé, ale do institucionální výchovy vstupují i **ženy-učitelky**, nejprve neprovdané, aby se mohly **soustředit na práci učitelky**, nebyly ještě zapojeny do role matky. (Kolláriková, Pupala, 2010; Mišurcová, 1981).

Tento poměrně obsáhlý historický exkurz je důležitý pro pochopení práce ženy a zároveň je i vzhledem do **historie učitelského povolání** (učitelek v mateřské škole). Pokud se v čase přesuneme dále, k období, které z hlediska sociologie výrazně ovlivnilo podobu rodiny, dostaneme se do poválečných let, kdy v sociologii přicházejí ke slovu „velké teorie“, které se věnují i pojetí rodiny. První teorie se nesla v duchu strukturálního funkcionalismu, druhá teorie vznikla na bázi historických a antropologických bádání. Od dob těchto teorií neexistuje v sociologii **jednotný pohled na rodinu**, a to zejména díky velkým změnám v těchto oblastech:

- Sex již není legitimní pouze v manželství.
- Stoupá počet dětí narozených **mimo manželství**.
- Partnera již nevybírají rodiče, ale o volbě partnera se rozhodují partneři svobodně a sami. Výrazně se mění ekonomický pohled na rodinu (majetek, rozvrstvení společnosti).
- Manželství již není nezrušitelnou institucí.
- Mění se funkce rodiny – oddělení bydliště a pracoviště, naopak prolnutí pracovního a volného času, **vzdělávání dětí ve školách**, péče o staré a nemocné mimo rodinu. Rodina však stále představuje **citové bezpečí** a zde se jeví její funkce jako nezastupitelná.
- **Klesá porodnost**, stoupá počet bezdětných párů. Život ženy není naplněn pouze celoživotní péčí o děti, ta se stává jen poměrně krátkým životním úsekem.
- **Ženy v zaměstnání** – změnila se povaha práce, většinou z těžké fyzické námahy na převládající duševní činnost. Ženy se po pracovní stránce vyrovnají mužům, ačkoliv jsou za srovnatelnou práci stále ještě **hůře finančně ohodnoceny**.
- Mění se role muže a ženy v manželství a rodině. Dochází ke **sblížení mužské a ženské role**, kdy je od mužů očekávána větší aktivní participace na fungování rodiny a od žen se očekává větší nezávislost, výkonnost a schopnost prosazení se. (Matoušek, 1997).

- Tyto změny zasahují jednotlivé rodiny velmi různým způsobem, a tak vedle sebe existují rodiny s diametrálně odlišným pohledem na soukromé i rodinné prostředí.

Přes všechny výše uvedené změny zůstává rodina klíčovým prvkem společnosti.

„Aspirace na založení trvalého párového vztahu a touha po dětech jako po naplnění vlastního osudu zůstávají však pro naprostou většinu lidí kotvou života.“ (Možný, 2008, s. 24).

Důsledkem těchto změn je, že v sociologii dnes nenalezneme jednotnou teorii rodiny. Rodiče již nejsou jediným vzorem pro své děti a podoba dnešních rodin je mnohdy diametrálně odlišná od podoby tradiční rodiny (např. nesezdaná soužití, soužití homosexuálů a lesbiček s adoptovaným dítětem). (Možný, 2008).

2.2.2 Rodina v západní společnosti

Pro současnou rodinu v západní společnosti jsou typické následující znaky:

- Jedná se o monogamní rodinu. Legitimně nelze mít současně několik manželských partnerů.
- V manželství dominuje **citový individualismus**. Partneři vstupují do manželství na základě svobodného rozhodnutí a vzájemné přitažlivosti.
- Děti se většinou jmenují po otci a také majetek je většinou děděn po mužské linii.
- Rodina je **nukleární** – v domácnosti žijí rodiče a děti. (Giddens, 1999).

Rodinný život se již neřídí jedinou platnou normou, ke slovu přichází alternativní organizace rodin, kdy již není muž jediným a hlavním živitelem rodiny a **žena se stará o domácnost**. Rodiny jsou kulturně rozmanitější, a to zejména v důsledku přítomnosti etnických menšin, nadále se projevují třídní rozdíly ve společnosti a v neposlední řadě ovlivňuje dnešní rodiny i **stoupající střední délka života**. (Giddens, 1999).

Zde je dobré připomenout skutečnost, že rodina již většinou nežije společně s širokým příbuzenstvem, žena je pracovně vytížena a ve větší míře přichází nutnost **institucionálně zajištěné péče** o předškolní děti.

2.2.3 Alternativní modely partnerského soužití

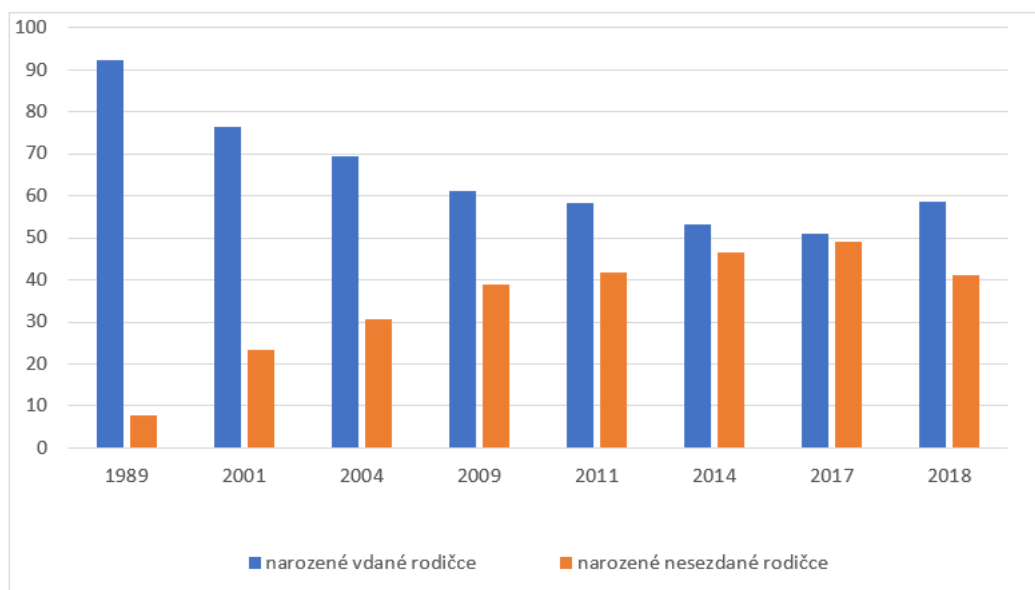
Pokud mluvíme o dnešní rodině, je třeba uvést i další modely rodinného a partnerského soužití. Jedná se například o:

- **nesezdané páry** - soužití biologických rodičů a jejich dětí;
- soužití na základě adoptivních a pěstounských vztahů;
- bezdětná soužití (ať již z rozhodnutí páru nebo z biologického důvodu nemožnosti mít vlastní dítě);
- soužití páru, kdy rodiče získají potomka jiným než přirozeným způsobem (dárčovství vajíčka, umělé oplození, žena – nositelka)
- žena, která se rozhodne pro dítě bez informování biologického otce;
- homosexuální nebo lesbické páry (Gillernová, 2011).

Nejčastější formou partnerského soužití je vedle tradiční rodiny kohabitace, kdy spolu žijí partneři, **aniž by spolu byli v manželském svazku**. Původně se jednalo u mladých lidí o stadium, než se sezdali, dnes je tento model velmi rozšířený a běžný a páry v takovém partnerství vychovávají děti. Partnerům je v některých zemích přiznán i právní status, čímž získávají nárok na případné majetkové vypořádání v případě rozchodu. Také homosexuální a lesbické páry žijí v trvalých svazcích a díky větší toleranci společnosti je před námi otázka, zda budou moci oficiálně pečovat v tomto typu svazku o děti. (Giddens, 1999).

Je otázkou, jaký vliv má na předškolní dítě typ rodiny či partnerského soužití rodičů. Stejně tak to přivádí k úvahám, zda a nakolik alternativní modely rodiny ovlivňují dnešní ženy. Nesporný může být např. ekonomický dopad, kdy **ženy-svobodné matky** hospodaří pouze s jedním příjmem, jak zajistí péči o dítě v případě pracovního vytížení, jaký je **pohled společnosti na alternativní soužití** či na rodičovství bez partnera. Nedílnou součástí tohoto pohledu je i skutečnost, že i matky-učitelky se samy v osobním životě vyrovnávají s dopady různého typu partnerství a různou podobou rodiny.

Graf č. 1 Počet narozených dětí mimo manželství

ZDROJ: ČSÚ, 2019f

2.2.4 Rozvod

Neopomenutelným fenoménem, který ovlivňuje rodinný život, se v posledních desetiletích stal rozvod. I ten významně ovlivňuje život dětí a dospělých. S následky rozvodu se bohužel potýkají již děti v předškolním věku a tím pádem se touto problematikou stále častěji zabývají i učitelky v mateřských školách. Ač stále trvá společenský zájem na manželském svazku, kde je plněn jeho společenský účel (založení rodiny, výchova dětí, vzájemná podpora členů rodiny), dnes existuje jen málo států, které rozvody nepřipouští. Při zamyšlení nad stoupající rozvodovostí je třeba mít na paměti dvě důležité skutečnosti:

- Zvýšila se střední délka života, manželství má šanci trvat delší dobu než v minulosti, kdy lidé umírali v mladším věku (než je ukončeno úmrtím jednoho z manželů).
- Aby mohlo dojít k rozvodu, je třeba sňatek uzavřít. V posledních letech však stoupá počet nesezdaných párů.

Sociologie přistupuje k objasnění rozvodovosti zejména z hlediska následujících skutečností: socioekonomického statutu (vzdělání, povolání a příjem), věku vstupu do

manželství, etnicity a rasy, přítomnosti dětí v rodině, doby trvání manželství, místa bydliště (město – venkov), náboženství, dědičnosti rozvodovosti a pořadí manželství.

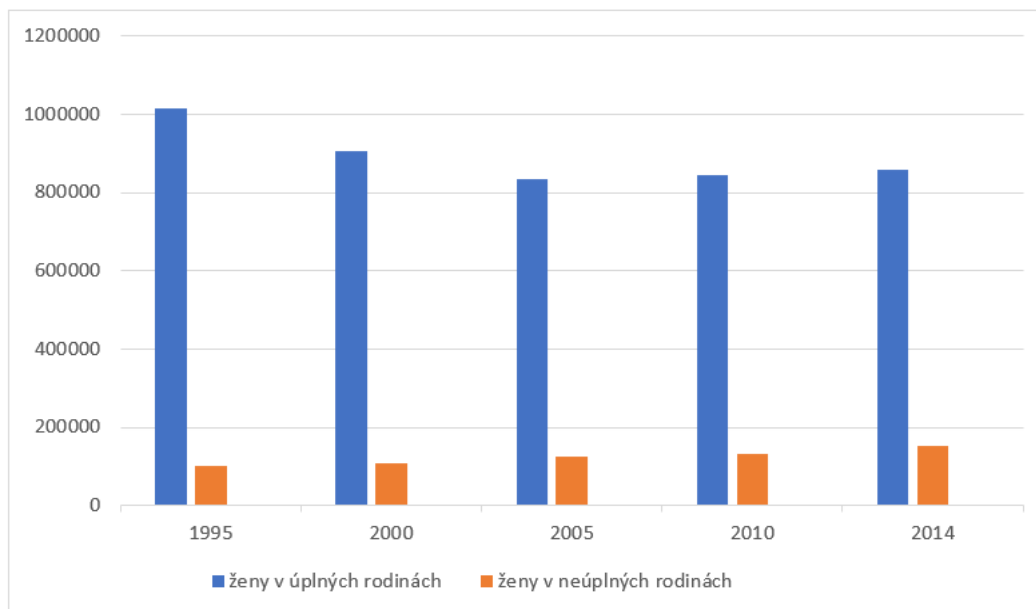
Rodina však nemusí být zcela **funkční** i při zachování manželství. Často dochází k tomu, že rodinu opustí jeden z partnerů, aniž by došlo k rozvodu nebo dvojice spolu nadále sdílí společnou domácnost, ale rodiče spolu prakticky nekomunikují. Dalšími variantami, kdy nedošlo k rozvodu, ale rodina je **nefunkční**, jsou patologické stavy u jednoho z partnerů či dlouhodobá nepřítomnost jednoho partnera (práce v cizině, vězení, účast v armádní misi). Ačkoliv se pohled na rozvodovost může zdát chmurný a nepříznivě ovlivňuje i úvahy o možném manželství, stále existuje velká šance, že manželství neskončí rozvodem, ale smrtí jednoho z manželů. Tato situace nastává především u konzervativně smýšlejících párů, které nezasáhla feminizace společnosti a kde se manželé shodnou na **tradičních rolích muže a ženy**. (Možný, 2011).

„Liberálnější postoj k sexualitě, strmě rostoucí křivka rozvodů a všeobecné hledání osobního uspokojení na úkor staršího pojetí, založeného na povinnostech vůči rodině.“ (Giddens, 1999, s. 181).

Zastánci tradiční rodiny volají po obnovení rodinných hodnot. Jejich odpůrci namítají, že se rodina jen transformuje a má jinou podobu. Kvůli sociálním a ekonomickým změnám ve společnosti není možný návrat k idealizované představě tradiční rodiny, žena se již těžko bude realizovat pouze v domácnosti, změnil se pohled na sexuální vztahy, do popředí se dostaly v minulosti opomíjené citové vztahy. Liberálnější pohled na soužití lidí upozorňuje i na pozitivní pohled na nesezdané páry a na rostoucí rozvodovost – partneři již nemusí setrvávat v nefunkčním svazku, lidé mohou zůstat svobodní, příznivější je i pohled na soužití homosexuálů. (Možný, 2011).

Stále však přetrvává, že **důsledky rozvodu** (sociální, psychické i finanční) **dopadají především na ženu a děti**. Žena se častěji než rozvedený muž dostává do finančních problémů (muž většinou vydělává více peněz, někdy bývá problém s placením výživného) a také si obtížněji hledá nového partnera. (Jandourek, 2003). Nejen z tohoto hlediska je záležitost rozvodu relevantní i pro matky-učitelky. Zde záleží na přístupu širší rodiny, jak může rozvedené matce pomoci, zda rozvedená matka žije v dalším vztahu, jaký je počet vyživovaných dětí, jak dovede zvládnout stres ze změn v rodině, který pak odráží do výchovných procesů jak doma, tak na pracovišti. (Čáp, 1996).

Graf č. 2 Ženy žijící s dětmi do 15 let v úplných a neúplných rodinách

ZDROJ: ČSÚ, 2019g

2.2.5 Současná česká rodina

Jak uvádí Matoušek (1997, s. 35), „současná česká rodina je rodinou zaměstnané ženy.“ Zaměstnanost žen stoupala již v dobách socialismu, kdy došlo prakticky ke stoprocentní zaměstnanosti žen. Dnes má zaměstnanost žen v České republice zejména ekonomický důvod, rodina by z jednoho platu těžko vyžila. Žena je však **zatížena jak pracovními povinnostmi, tak i péčí o domácnost a děti**. Bohužel zatím příliš nedochází ke zkracování pracovních úvazků, jako je tomu v západních zemích. Muž se více realizuje v zaměstnání a je za práci lépe placen, zároveň očekává od ženy podporu a pochopení a její práci spojenou s domácností a péčí o děti. Zaměstnaná žena při svém pracovním vytížení očekává od muže hmotné zabezpečení rodiny, pomoc v domácnosti a citovou podporu. Přes určité emancipační snahy je v České republice pohled na roli ženy a muže v rodině spíše **konzervativní**. (Matoušek, 1997).

Velká změna zasáhla české rodiny po roce 1989. Nejlépe tuto výraznou změnu zaznamenávají demografická data. Výrazně se **snížil počet narozených dětí** v jednotlivých letech (během dvou generací však docházelo k obrovským výkyvům v počtu narozených

děti za rok – od 90 až po 190 tisíc), dlouho **klesal i počet sňatků**, od devadesátých let naopak roste věk novomanželů, jelikož brzký sňatek již nebyl jedinou nadějí na osamostatnění se a příslibu vlastního bydlení. Dále **stoupá i počet dětí narozených mimo manželství** a roste věk matek. Z demografických dat je zřejmé, že se česká společnost bude v blízké budoucnosti vyrovnávat s nerovnováhami ve společnosti. Jde o stárnutí společnosti, přistěhovalectví, bezdětnost a nerovnováhu mezi chudými a bohatými. (Matoušek, 1997, Možný, 2011).

Současná česká rodina se po pádu komunistického režimu musí vypořádat s novými sociologickými jevy. Tím je např. vyšší pracovní vytíženost žen i mužů, které sebou nese možné problémy v chodu domácnosti (nepřítomnost jednoho z partnerů). Ženy častěji než dříve dosahují vysokých pracovních postů, ale s tím je spojena často jiná forma péče o domácnost a děti (hospodyně, chůva). Ženy mnohdy finančně zajišťují svoji rodinu, což může přinést frustrace pro muže, jindy zase manželé společně podnikají a to sebou nese propletení rolí (rodinných i pracovních). (Matoušek, 1997).

Změny se promítají i do výchovy a vzdělání dětí. Je zde patrný tlak na výkony dětí a to nejen ve škole, ale i mimo školu. Důraz je kladen na **kvalitní vzdělání**. Důležitým jevem při výchově dětí v rodině je i způsob trestání. Zde je patrný dozvuk minulých generací, která se častěji než generace současníků uchýlovala k fyzickým trestům. Stále je možné označit výchovu dětí v českých rodinách za **autoritářskou**. (Matoušek, 1997).

Tabulka č. 1 Základní demografická data Česká republika 1998 – 2018

	1998	2000	2005	2010	2015	2018
Počet obyvatel k 31. 12. (v tis. osob)	10 290	10 267	10 251	10 533	10 554	10 650
Muži	5 005	4 997	5 003	5 169	5 186	5 244
Ženy	5 284	5 270	5 248	5 364	5 368	5 406
Sňatky	55 027	55 321	51 829	46 746	48 191	54 470
Rozvody	32 363	29 704	31 288	30 783	26 083	24 313
Živě narození	90 535	90 910	102 211	117 153	110 764	114 036
z toho mimo manželství	17 209	19 792	32 409	47 164	52 976	55 338
z toho mimo manželství (v %)	19,0	21,8	31,7	40,3	47,8	48,5
Zemřelí	109 527	109 001	107 938	106 844	111 173	112 920

ZDROJ: ČSÚ, 2019a

2.2.6 Rodina s předškolním dítětem

Nezpochybnitelným faktem je, že pro výchovu dítěte je výhodný trvalý svazek rodičů. V bezpečí rodiny vznikají první vazby, a to jak mezi dítětem a matkou, tak k otci, sourozencům a dalším členům rodiny. Narozením dítěte dochází k zásadní změně v partnerském vztahu. Matka se zabývá především péčí o dítě, a i když ji **péče o dítě naplňuje**, může pociťovat ohrožení vlastní identity. Také partner se může cítit ohrožen, do rodiny přibyl „konkurent“, který si přivlastnil téměř veškerou péči ženy. Do vzájemného sporu se zde dostávají různé pocity, které jsou pro oba rodiče nové. Na jedné straně se s narozením dítěte utužuje manželské pouto, které vychází ze společného rodičovství, na straně druhé může dojít k odcizení a k nepříjemným pocitům ztráty dosavadních pozic. Při narození druhého dítěte jsou rodiče již zkušenější. Přináší to však s sebou větší nároky na oba rodiče, matka s dětmi většinou zůstává doma, otec se stává jediným živitelem rodiny. Pro první dítě to také znamená obrovskou životní změnu, kdy již není středobodem rodiny, a tak často dochází k poruchám ve vývoji či **výchovným problémům**. Rodiče se poprvé dostávají do konfliktů se svými dětmi, často jsou zaskočeni obdobím vzdoru a cítí se bezradní. Rodiče se dostávají i do sporu mezi sebou z důvodu odlišného pohledu na výchovu dítěte. Období po narození dítěte je také krizovým obdobím, což dosvědčují statistiky rozvodů. (Matoušek, 1997, Gjuríčová, Kubička, 2003).

2.3 Základní funkce rodiny

Pro pochopení významu kontextu fungování současných rodin je důležité znát i jednotlivé funkce rodiny. K nim patří zejména:

- reprodukční funkce;
- ekonomická funkce;
- emocionální funkce;
- výchovná funkce. (Grecmanová, 1998).

Reprodukční funkce rodiny zajišťuje udržení života narozením dítěte a zabezpečení podmínek potřebných k jeho zdravému vývoji. **Ekonomická funkce** se vztahuje k vytvoření vhodných materiálních podmínek k životu rodiny, zde je patrná ekonomická závislost dětí na rodičích. V této oblasti je důležitý i vliv státu, který svojí finanční politikou rodiny do

jisté míry ovlivňuje. V ČR (na rozdíl od většiny zemí EU) mohou rodiče malých dětí čerpat poměrně dlouho rodičovský příspěvek (do 4 let věku dítěte), na rozvoj systému institucionální péče o děti v **raném věku** nebyl kladen důraz a tím se ještě více **posílila role matky**. Zde by rodiče uvítali zachování současné finanční podpory rodičů do věku 3 let, ale zároveň je tlak na vytvoření systému nerodinné péče. Jde o ucelený komplex služeb péče o děti v raném věku, nejen o systém zařízení denní péče, ale i o rozsáhlejší využití **částečných úvazků matek**, čerpání rodičovské dovolené otci apod., tak aby nástup dítěte do těchto zařízení mohl být pozvolný. Podmínkou pro rozvoj těchto zařízení je zajištění vhodných materiálních podmínek a zajištění kvalitní péče kvalifikovanými pracovníky. Zde je stále patrný vliv konzervativních představ, jak jsou rozděleny **role muže a ženy**. V ČR zůstávají ženy-matky doma s dětmi dlouho, bez ohledu na společenské dopady (vliv na zaměstnanost, ekonomiku, porodnost, ztrátu profesních dovedností apod.). (Průcha, 2016).

Citové vazby, pocit bezpečí, důvěry a naplnění dalších emocionálních potřeb zastává **funkce emocionální**. V neposlední řadě má rodina i zásadní **výchovnou funkci**. Je to právě rodina, kde je dítě bezvýhradně přijímáno, rozvíjeno a kde jsou uspokojovány jeho potřeby. Zároveň rodina dítě chrání před nepříznivými vlivy a učí je jim účinně čelit. (Grecmanová, 1998).

Dle Matějčka (1989) dnešní rodina postrádá řadu funkcí, které měla v minulosti a které rodinu držely pospolu. Mezi její funkce patřila funkce výrobní, vzdělávací, ochranná nebo pojišťovací. Dnes má rodina dvě základní funkce: **zajištění citového zázemí pro každého člena rodiny a příprava dětí na život ve společnosti**.

Pro dítě předškolního věku je rodinné prostředí **nezastupitelné**. Právě zde by mělo docházet k přirozenému vývoji dítěte. Vzhledem k dlouhé placené mateřské a rodičovské dovolené, která umožňuje rodičům zůstat s dítětem doma, mohou být naplňovány jeho základní potřeby. Pro dítě je to období, kdy se buduje vztah s nejbližšími lidmi. „*Bez důvěrně poznané lidské blízkosti, jež mu zajišťuje biologické potřeby a péči, bezpečí, vztahovou oporu, lásku a první poznatky o světě, by mělo velmi těžký start do lidské společnosti.*“ (Koťátková, 2014, s. 14).

2.4 Rodinná výchova

Rodič vytváří pro dítě jeho vlastní prostor. Tím prvním je matčina náruč. Už samotné slovo výchova v sobě skrývá význam – chovat. „*Mateřská náruč je místem nejbezpečnějším. Otcové zacházejí s dětmi jinak. Intuitivně i ty malinké obracejí a otáčejí tváří ke světu, aby viděly svět. Tím druhým životním prostorem je tátovo posazení na kolena, vyhazování do vzduchu, poskytující pohyb v prostoru a prostor otevírající.*“ (Pelcová, Semrádová, 2014, s. 34). Výchovu nelze chápat jen jako činnost, která ovlivňuje vývoj dítěte, je také nutné vzít v potaz, co a jak ovlivňuje způsob výchovy a co vede k různým výchovným stylům. Způsob výchovy je ovlivněn těmito podmínkami:

- **Osobou vychovatele** - jeho vlastnostmi a temperamentem, výchovou, kterou zažil sám jako dítě v rodině a ve škole, situací v jeho životě – nemoc, rozvod, narození dalšího dítěte, spokojenost v pracovní oblasti.
- **Osobou vychovávaného** – dítě není jen příjemcem výchovných procesů, ale vychovatel a vychovávaný na sebe navzájem působí.
- **Společenské a historické podmínky** – výchova je ovlivněna tradicemi dané kultury, země, rodiny, školy a také doby (Čáp, 1996).

V naší kulturní oblasti se „*velice zdůrazňuje vliv rodičovské péče na utváření povahy dítěte i vliv rodiny na duševní rovnováhu dospělého.*“ (Matoušek, 1997, s. 80). Rodinný život je ovlivněn jasnými a proveditelnými pravidly. Ta se v průběhu času mění a jiná jsou v rodinách s předškolními dětmi nebo s dětmi ve věku puberty. V rodině se poprvé děti setkávají s působením výchovy. **Pojmem výchova** označujeme:

„Proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji. Z moderního hlediska je výchova především procesem záměrného a cílevědomého vytváření a ovlivňování podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s individuálními dispozicemi a stimulujičích jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností.“ (Průcha, 2009, s. 345).

Z hlediska lidské přirozenosti je rodičům dáno **právo** vychovávat své dítě, zároveň je to i jejich **povinností**. Děti by měly vždy cítit rodičovskou lásku a měla by být **respektována jejich osobnost** a potřeby. V současné době můžeme v přístupu k výchově pozorovat tři zásadní přístupy:

- **Autoritativní výchova** (autokratický, dominantní styl) – výchovný styl založený na užití příkazů a trestů, bez zájmu o skutečné potřeby dětí. Takto vychovávané děti bývají zakřiknuté, neprůbojné nebo se naopak chovají až přehnaně agresivně. Autorita rodiče není přirozená, ale vynucená, nerespektující dítě.
- **Liberální výchova** (svobodná, volná) – výchova s minimálním vedením a malými nároky na dítě, typická je nedůslednost a nadměrné odměňování dítěte. To na jednu stranu vede k relativně vysokému sebevědomí dětí, na straně druhé dětem chybí pocit zodpovědnosti, těžko přijímají skupinové normy a plní povinnosti.
- **Demokratická výchova** (zdravá) – výchova založená na působení vzorů, respektující potřeby a zájmy dítěte, jeho individualitu. Dítě je přiměřeně trestáno i odměňováno, důraz je kladen na diskuse s dítětem a na z nich plynoucí odpovědnost za své chování. (Grecmanová, 1998, Průcha, 2009).

Jiným pohledem na výchovu jsou **dimenzionální modely** – model založený na **dimenzi emočního vztahu** a na dimenzi řízení. Model založený na dimenzi emočního vztahu vytvořil J. Čáp s kolektivem a v současné době je používán model devíti polí způsobu výchovy v rodině (Čáp, 1996). Z tohoto modelu vychází i další přístupy k výchově dětí, které jsou tvořeny vždy dvěma emočními komponenty – kladným a záporným. Podle toho, který komponent převažuje, určujeme základní formy emočního vztahu: kladný, střední, záporný. Dle dimenze řízení, kde bereme v potaz požadavky a volnost, můžeme výchovu chápat jako výchovu se silným, středním, slabým a rozporným řízením (Mertin, Gillernová, 2010).

Je nutné dodat, že ani „*rodinné prostředí není všemocné.*“ (Matoušek, 1997, s. 82). Neopomenutelnou skutečností je to, že se dítě rodí s určitou genetickou výbavou, temperamentem a jeho život se řídí vývojovými zákonitostmi (např. období vzdoru, puberta). To rovněž významně ovlivňuje rodinné vztahy. (Matoušek, 1997).

Tato kapitola, pojednávající o rodinné výchově, je důležitá pro pochopení **souvislostí mezi rodinnou a nerodinnou péčí** a výchovou předškolního dítěte. Pokud chápeme výchovu jako součást edukačního procesu, je zde **rodina nezastupitelná**. V rodině se odehrává i informální (nahodilé) učení a vzdělávání. Oproti tomu může dítě navštěvovat předškolní zařízení, kde probíhá edukační proces organizovaně, v rámci instituce, dle kurikulárních

dokumentů. V rodině matky-učitelky pak může dojít k určitému **propojení mezi rodinnou výchovou a vzděláváním a tím, co zná ze své praxe.** (Průcha, 2016).

3 Role ženy-matky

V životě ženy je velmi zásadní **role matky**. Jedná se o roli dlouhodobou, doživotní. V následující kapitole jsou zmíněny důležité aspekty, ze kterých vychází role matky a ženy ve společnosti. Je dobré podívat se jak na samotné **mateřství**, tak na roli matky v socializačním procesu dítěte, tak i na fenomén současné společnosti a tím je **skloubení mateřské role a role pracující ženy**. Pro fungování moderní společnosti je stále významné funkční rozdělení rolí na mužské a ženské a otcovské a mateřské. Ženské role jsou prezentovány jako emocionální a expresivní, úlohou ženy-matky je zajišťovat příjemné domácí prostředí, pečovat o děti a poskytovat jim nepodmíněnou lásku. (Gjuričová, Kubička, 2003).

Mateřské chování není naučené chování, matkám je přirozené a ukazuje se, že přesně a v pravý čas vystihuje potřeby dítěte. Zvláště tehdy, je-li matka na dítě psychicky připravená, funguje tento vztah téměř dokonale. Přesto to nemusí být jen matka, která o dítě pečuje „mateřsky“. I mužům je dána tato instinktivní výbava. Pro dítě je nejdůležitější psychologické mateřství (rodičovství), není až tak důležité, kdo např. dítě krmí, ale kdo mu poskytne jistotu a bezpečí a přijme ho za své se vším všudy. (Matějček, 2003).

3.1 Mateřství

Mateřství (rodičovství) je zásadní a zlomovou změnou v rodinném cyklu. Na rozdíl od jiných životních změn týkajících se rodiny (sňatek, odchod dětí z rodiny, odchod do důchodu), není narození dítěte pozvolnou změnou, na kterou by se dalo připravit. Jak uvádí Možný (2011, s. 153), „*těhotenství připravuje ženu na mateřství fyziologicky, nikoliv však sociálně.*“ Když se dítě narodí, stává se žena matkou nezvratně, tuto skutečnost nelze změnit či vrátit. Dalším aspektem mateřství je, že k němu dochází pod kulturním tlakem. **Sociální status** velí ženě mít děti, i v dnešní době je patrný negativní přístup většinové společnosti k odmítání mateřství (zejména směrem k umělému ukončení těhotenství). „*Celoživotně bezdětná žena naráží na nevyslovenou, ale tiše v jejím okolí přítomnou otázku po povaze svého stavu: nechce, anebo nemůže mít děti?*“ (Možný, 2011, s. 151).

Matka hraje v životě dítěte **důležitou a těžko zastupitelnou roli**. Zejména potřeba citové vazby se jeví jako neopomenutelná a to po celý život. Nezáleží jen na poporodním přijetí

dítěte, kdy je dítě silně emočně napojeno na matku. Velmi důležitý je i první rok dítěte, kdy dochází k vývoji a posílení citové vazby a kdy stálost a kvalita mateřské péče zajišťuje tak potřebnou jistotu. (Kofátková, 2014).

3.1.1 Role matky v procesu socializace dítěte

Při pohledu na mateřství je třeba zmínit i **socializační proces**, který je zejména v raných fázích života dítěte úzce spjat s osobou matky. Jedná se o poznání sociálního světa, jeho pochopení a přizpůsobení se mu. Pro lidské jedince je podstatné vnímat sociální podněty, již pro kojence je atraktivnější zkoumat lidské tváře než neživé předměty. V brzkém věku tuto potřebu uspokojuje matka, postupně se okruh rozšiřuje. Nejvhodnější je pro zdravou socializaci rodina, kde **fungují oba rodiče**, sourozenci a někdy i prarodiče. V domácím prostředí si děti osvojují, jak funguje lidská společnost a ujišťují se o svém **vhodném chování**. Tak, jak se dítě naučí chovat doma, bude se chovat i mimo svou rodinu. Socializace v rodině tedy dítěti přináší první sociální zkušenosti a zároveň je i **místem citového zázemí**.

Socializace dítěte probíhá již od jeho narození. Dítě při ní prochází několika zásadními fázemi. Na počátku se cítí součástí matky a nedovede odlišit hranice mezi ní a sebou, postupně je matka nejdůležitějším sociálním objektem a dítě si začne uvědomovat možnost její ztráty. Prostředkem socializace v kojeneckém období je učení nápodobou a ta funguje recipročně. Dítě napodobuje matku a ta jeho výrazy tváře či pohyby zrcadlí. Toto jednání má intuitivní charakter, ale dítě se při něm přirozeně učí komunikovat s okolím.

V batolecím věku probíhá socializační proces především v rodinném kruhu. Další členové rodiny mají své specifické role, prostřednictvím kterých se děti dále učí poznávat společnost. V tomto období dochází také k prvním kontaktům s vrstevníky, kteří začínají být pro dítě atraktivní. I v tomto věku hraje matka důležitou roli, a to právě při styku s vrstevníky, kdy přítomnost matky usnadní navázání kontaktu a samotnou hru. Batolecí období je také **obdobím separace**. „*Odpoutání je důležitým mezníkem, ale je možné pouze tehdy, když dítě mělo možnost vytvořit si a prožít stabilní, spolehlivou citovou vazbu.*“ (Vágnerová, 2012, s. 153).

Předškolní věk je vnímán jako fáze **přesahu rodiny**. Rodina je stále místem, kde se dítěti dostává jistoty a bezpečí. Další sociální skupinou jsou vrstevníci, kteří dítěti poskytují další nezbytné zkušenosti ve vztazích k ostatním lidem i k sebepojetí. **Mateřská škola** pak bývá

první institucí, do které dítě vstupuje **samo za sebe** a kde opět dochází ke specifickému kontaktu s vrstevníky. Dítě získává nové role – roli vrstevníka, kamaráda a žáka mateřské školy. (Vágnerová, 2012).

Socializace dítěte pokračuje celé jeho dětství a tím, jak dítě vyrůstá, mění se zásadně i vliv rodinné socializace ve prospěch vrstevnických skupin a institucí. Nepřehlédnutelnou skutečností je, že „*čím slabší rodina (neúplná, s „mizejícím otcem“, s deficitem v kulturním a ekonomickém kapitálu), tím povrchněji socializuje a tím snadněji ztrácí vliv.*“ (Možný, 1999, s. 145). To je alarmující fakt při stoupajícím počtu neúplných rodin. Vlivy rodinné, institucionální a vrstevnické socializace se navzájem překrývají a ovlivňují a v novém tisíciletí jsou rozšířeny o nový fenomén – vliv médií na vývoj dítěte. (Možný, 1999).

3.2 Zaměstnaná matka

Ačkoliv si to dnes společnost tolik nepřipouští, biologické předpoklady zásadním způsobem ovlivňují i život současné ženy. Pokud je žena zaměstnaná a přitom je zároveň matkou, vždy naráží na víc překážek než muž, a to i přes to, že jako žena může v zaměstnání podávat srovnatelné výkony. I v současné rodině, kdy **žena pracuje, zastává roli manželky, matky a hospodyně**, je to muž, kdo určuje status rodiny. (Jandourek, 2003).

3.2.1 Historický přístup k zaměstnanosti žen

Tak, jako se mění podoba rodiny, mění se i přístup k zaměstnanosti žen. Od **konzervativního stanoviska** (nepracují vdané ženy, matky nemají vůbec pracovat), přes **neokonzervativní přístup** (pracují jen bezdětné ženy, a to i provdané, s dětmi pak vždy dávají přednost péči o děti před prací), až po **egalitární přístup**, který vykazuje nerovnost životních šancí (žena pracuje před narozením dítěte, poté pečuje určitou dobu o dítě a ve chvíli, kdy se mu nemusí již tolik věnovat, nastupuje znovu do zaměstnání. Během svého pracovního výpadku však ztrácí kvalifikaci a tím i možnost lépe ohodnocené práce). (Možný, 2011).

Poté, co došlo k rozpadu soudržnosti, a společnost se uchýlila k individualizaci, se v současné literatuře setkáváme s pojmem **postmoderní rodina**. Pro ni je typické, že děti uznávají jiné hodnoty než jejich rodiče (ovlivněno médii), stoupá rozvodovost a počet nesezdaných párů a rodina již není chápána jako „rodinné hnízdo“. Tržní společnost tlačí na

jednotlivce, v níž se jeví sezdaný, závislý jedinec s dětmi jako nežádoucí. Zdá se, že tato doba není dětem příliš nakloněna. Platí, že „čím méně se ve společnosti rodí dětí, tím jsou vzácnější – tím větších společenských oprávnění se jim dostává a tím jsou nákladnější. Čím jsou ale děti nákladnější, tím méně si jich člověk může dovolit, a tím méně se jich tedy ve společnosti rodí.“ (Možný, 1999, s. 207). Dochází k tomu, že matky zůstávají s dětmi doma kratší dobu (aby se matka mohla vrátit dříve do práce a neztrácela svou kvalifikaci a tím i ekonomický potenciál), ženy mají děti v pozdějším věku (se všemi patřičnými důsledky), rodiny zůstávají u jednoho dítěte, přibývá celoživotně bezdětných žen. Přes tyto nepříznivé trendy je to opět rodina a děti, které dávají i v době individualizace životu smysl. (Možný, 2011).

Graf č.3 Počet narozených dětí na jednu ženu

ZDROJ: ČSÚ, 2019c

3.2.2 Specifika zaměstnané ženy-matky

Na určitá úskalí naráží zaměstnaná žena již jako budoucí matka – před narozením dítěte. Zatímco očekávaným rodičovstvím se pro muže v pracovní oblasti nic nemění, pro ženu nastává **období pracovních změn**, které je podrobně upraveno pracovními právními předpisy. Po narození dítěte zůstává většina matek v ČR na mateřské dovolené a následně na

rodičovské dovolené. Tu může čerpat (a s tím spojený rodičovský příspěvek) až do čtyř let věku dítěte. Většina žen zůstává s dítětem do dvou až tří let jeho věku a dítě pak nastupuje do mateřské školy. To je dáno určitou **rigiditou v chápání rodičovské péče** (matky v ČR zůstávají s dětmi doma výrazně déle než v jiných evropských zemích) a s tím je spojena i nedostatečný výběr institucí, zajišťující ranou péči. Dlouhá rodičovská dovolená, čerpaná téměř bezvýhradně ženami, se rovněž podílí na **nerovném postavení žen**. Při nástupu do zaměstnání pak matka většinou čelí mnohým úskalím: ztrácí kvalifikaci a je ohrožena nezaměstnaností, není časově flexibilní, řeší problém s umístěním dítěte do předškolního zařízení (kapacita, vzdálenost, finance), někdy potřebuje zůstat s dítětem na OČR. Některá úskalí lze řešit rekvalifikací, prací z domova, někde si lze brát dítě do zaměstnání (firemní školky či dětské skupiny). Zásadním problémem, zvláště pokud matka potřebuje nastoupit do práce před dovršením třetího roku věku dítěte, bývá rozhodnutí, jak se o dítě postarat. Rodiny to většinou řeší pomocí ze strany prarodičů, jeslemi, chůvami, stále okrajovou záležitostí je rodičovská dovolená otců. (Marksová 2009, Maříková, Radimská, 2003)

Tabulka č.2 Mezinárodní srovnání – podíl zaměstnaných na částečný úvazek

	ženy v % všech zaměstnaných	Muži v % všech Zaměstnaných
Česká republika	9,3	2,2
Belgie	41,4	9,3
Dánsko	34,7	15,6
Francie	30,1	7,4
Maďarsko	7,7	4,0
Německo	46,6	9,3
Nizozemsko	76,9	26,5
Polsko	9,9	4,2
Slovinsko	13,3	7,0
Švýcarsko	60,4	15,3

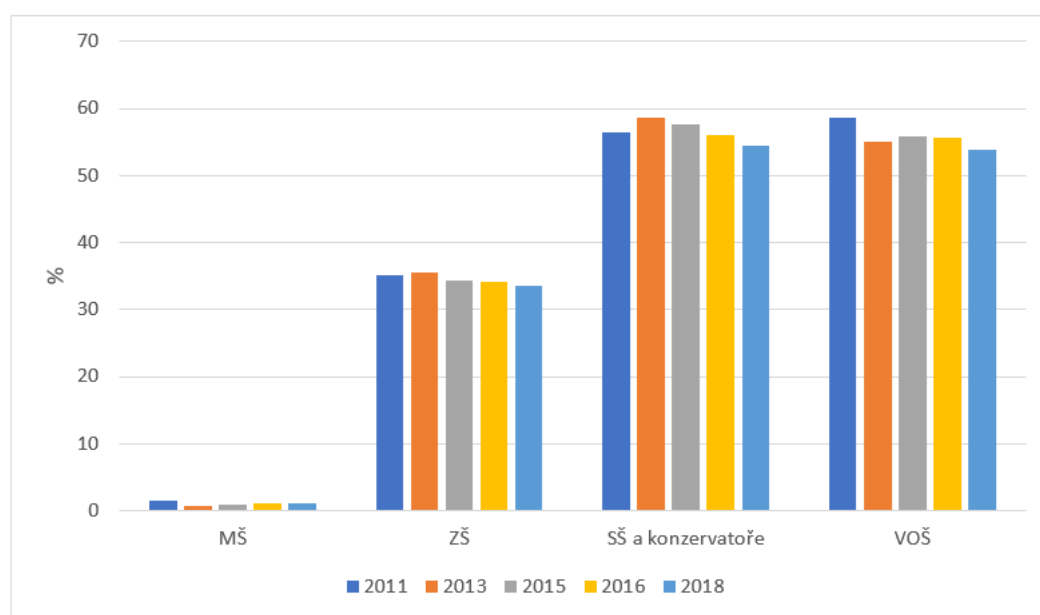
ZDROJ: ČSÚ, 2019b

4 Role ženy-učitelky

V pedagogickém slovníku je pojem učitel definován jako „osoba podněcující a řídící učení jiných osob, vzdělavatel. Jeden z hlavních aktérů vzdělávacího procesu, profesně kvalifikovaný pedagogický pracovník.“ (Průcha, 2009, s. 326). Díky **feminizaci školství** je ve školách vysoký podíl žen, v mateřských školách je to téměř sto procent.¹

Graf č. 4 Podíl mužů – učitelů, vyjádřený v procentech na různých typech škol

ZDROJ: MŠMT, 2019b

Dále je vhodné zmínit pojetí učitelské profese a sociologické pojetí role učitele. Důležitým určením dnešního člověka je jeho „společenské zakotvení, tj. že je hráčem rolí a představuje se svému okolí zejména prostřednictvím profese. Tato profese je ovšem současně něčím, co si jej nárokuje, klade na něj požadavky, nutí jej k omezení vlastního já, přináší obtíže, ale i jistou míru uspokojení.“ (Havlík, 1998, s. 7). Všichni, kdo vstupují do interakce s učitelem (dítě, rodič, kolegové a společnost), očekávají, že se bude učitel chovat tak, jak to vyplývá z jeho role. Učitel nejen „učí“, ale také děti vychovává a vede je, sleduje jejich vývoj. Profese učitelství je ovlivněna duchovním založením a společenským očekáváním, nejedná se jen o

¹ Z tohoto důvodu a z tématu této práce je v dalším textu použito termínu učitelka mateřské školy.

práci „tady a teď“, ale učitelské povolání má výrazný **přesah do budoucnosti** prostřednictvím vychovávaných a vzdělávaných dětí.

Role učitele (forma chování, která je utvořena na základě očekávání) vychází z těchto základních očekávání: požadavky ze strany nadřízených (ředitel, zřizovatel, ministerstvo), požadavky ze strany rodičů a požadavky ze strany dětí. Tím se však učitel může dostat **do vnitřního konfliktu** (jiné požadavky budou vycházet od dětí, jiné od rodičů a jiné od nadřízených orgánů). Pokud se mluví o profesionalitě učitelů, je často zmíněn pojem klient. U učitelského povolání je těžké specifikovat, zda je klientem dítě, rodič a v určitém ohledu to může být i celá společnost, která těží z vychovaných a vzdělaných občanů. Učitel by měl, podobně jako třeba lékař, své klienty respektovat. Dalším aspektem učitelského povolání je práce s klienty s nízkým sociálním statutem a velký počet žen-učitelek. (Havlík, 1998, Holeček 2014).

4.1 Specifika a podmínky učitelské profese

Snad každý začínající učitel si klade otázku, jaký by měl jako učitel být. Už z povahy jeho profese uvedené výše, kdy se dostává do konfliktu očekávání, je zřejmé, že „ideálu“ se lze jen přiblížit, nikoliv ho nutně dosáhnout. Nejlepším učitelem bývá ten, který si uvědomuje své slabiny a snaží se je odstraňovat či napravovat a který je sám sebou (**kongruence**) a zároveň akceptuje druhé (**empatie**). Existuje však několik důležitých oblastí, nad kterými by se každý učitel měl zamyslet, do jaké míry se v té které oblasti blíží ideálu.

- Přijetí dětí – přijímat děti takové, jaké jsou a chovat se autenticky.
- Informovanost – mít znalosti nejen ze svého oboru, ale mít všeobecný přehled, vědět, kde chybějící informace nalézt a mít i znalosti v oblasti psychologie a sociologie.
- Flexibilita – umět pružně reagovat na požadavky dětí, na jejich rozpoložení a potřeby. Umět se přizpůsobit atmosféře ve třídě, umět improvizovat.
- Optimismus – umět prožívat věci radostně, být pozitivně naladěný.
- Model chování – učitel by měl být pro dítě vzorem správného chování.
- Důslednost – nevzbuzovat falešné naděje, plnit svá rozhodnutí, dostát svým slovům. Chovat se pro děti čitelně.
- Stručnost – umět dobře komunikovat

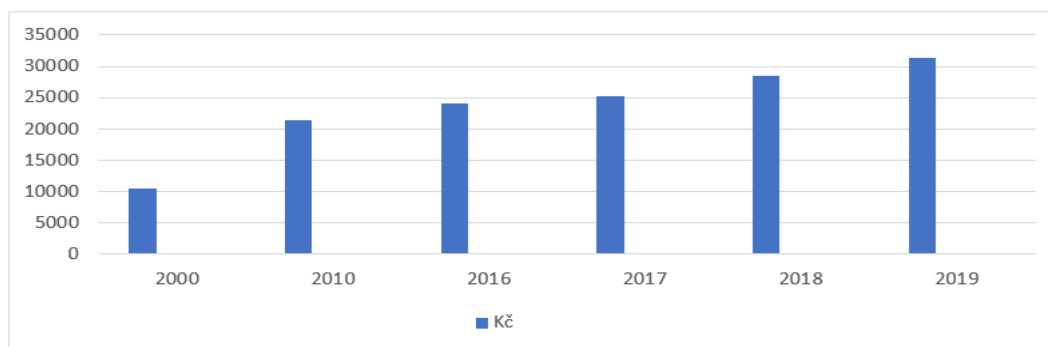
- Otevřenost, empatie – být otevřený k druhým a vůči světu. Vhodně reagovat na potřeby dětí.
- Trpělivost – zásadní vlastnost učitele dosažená zejména jeho vytrvalostí. Být opatrný při rozhodování o výchovných a vzdělávacích procesech.
- Vtipnost – ne však ironizovat nebo být směšný.
- Sebejistota – je důležité posilovat svoji sebedůvěru, učit se sebezpřijetí.
- Pestrost přípravy na vlastní profesi – vzdělávat se na různých úrovních a v různých oblastech. Rozvíjet i vlastní koníčky.
- Osobní hygiena – i zde je učitel vzorem chování, je vhodné chodit upravený a čistý, vyhýbat se extravaganci.

Jde o široký komplex činností, znalostí a vlastností, které by měl mít každý učitel na paměti a kde by měl znát své silné a slabé stránky. Oproti těmto oblastem stojí zátěžové faktory, které také významně ovlivňují učitelské povolání. Jedná se o tyto faktory:

- Nerespektování pravidel dětmi.
- Nedostatek času.
- Přetížení administrativou.
- Nedostatek financí.
- Nedostatek podpory od rodičů.
- Nemožnost pracovat individuálně s dětmi vyžadujícími zvláštní péči.
- Nedostatek ocenění ze strany vedení a od kolegů. (Havlík, 1998).

Všechny tyto oblasti, jakkoliv formulované obecně pro učitelské povolání, se dotýkají i žen-učitelek v mateřské škole. Specifikem je, že jejich výchovné působení se týká nejmladších dětí, jejichž **společenský status je nejmenší**, jsou oproti učitelům na vyšších stupních škol v každodenním styku s rodiči, většinou jsou součástí **první výchovné instituce**, se kterou děti i rodiče přichází do styku a **podíl žen** na celkovém počtu učitelů v učitelském sboru je zde největší.

Graf č. 5 Průměrná měsíční mzda v oboru vzdělávání

ZDROJ: ČSÚ, 2019e

4.2 Učitelka mateřské školy

Stejně jako učitelé na ostatních stupních škol, také učitelky v mateřských školách se významně podílejí na výchovném působení na děti, na utváření jejich hodnotového žebříčku a na rozvoji jejich osobnosti. U učitelky mateřské školy jsou však často **vnímány spíše mateřské než profesionální kompetence**. Vyzdvihována je láska k dětem, která je ale více motivací k tomuto povolání. Kritériem kvality jsou znalosti a dovednosti a osobnostní kvality učitelky. Pedagogickou způsobilostí je kvalifikace učitelky, která má dva aspekty – profesní a právní. Jedná se o **profesní kompetence** k výkonu povolání učitelky v mateřské škole a právní aspekt je ukotven v zákonných požadavcích na kvalifikaci učitelek mateřských škol (jde především o zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících). (Syslová, 2013). Role učitelky v mateřské škole má svá určitá specifika, která je třeba brát v potaz. Společnost často chápe učitelku v mateřské škole víc jako **hlídačku dětí** než jako učitelku. Málokdo z rodičů má představu o tom, jak probíhá denní program v mateřské škole a jaké nároky jsou kladeny na učitelky. Dalším specifikem je většinou čistě ženský kolektiv, učitelky připravují „budoucí generaci“, musí tedy dobře odhadovat i budoucí potřeby, ale i problémy, pracují s různorodou a početnou skupinou a stále častěji se vypořádávají s integračními jevy.

Tabulka č.3 Podíl učitelů v mateřských školách

Školní rok	počet MŠ	Počet dětí	Počet učitelek	Počet učitelů
2017-18	5 269	362 756	30 303	177
2014-15	5 158	367 603	29 283	154
2010-11	4 880	328 612	25 736	66
2008-09	4 809	301 620	23 567	34
2006-07	4 815	285 419	22 367	23

ZDROJ: ČSÚ, 2019d

Dnešní učitelka mateřské školy dále potřebuje zvládnout nejen oborové činnosti – hudební, tělesnou, výtvarnou či dramatickou výchovu a činnosti plynoucí z metodických nároků na děti, ale je také vtažena do **složitě sítě sociálních vztahů**. První kategorií vztahů jsou vztahy mezi učitelkou a dítětem. Je důležité si uvědomit, že učitelky pracují s dětmi různého věku, s různými charakterovými vlastnostmi, s dětmi z různých sociálních vrstev, s vyrůstajícími pod různým výchovným působením. Dospělý je v tomto dětském věku pro děti **autoritou** a dítě jeho názory přijímá nekriticky, což je pro dospělého zavazující. Do vzájemných a specifických vztahů se dostávají nejen vůči jednotlivým dětem, ale i vůči celé skupině, tato skupinová vazba je převládající. Zároveň je na učitelce, aby se snažila tvořit a rozvíjet **příjemné klima ve třídě**. Další kategorií vztahů jsou vztahy na pracovišti a vztahy s rodiči. Zde se jedná o kontakty s dospělými, které se mohou velmi lišit od vztahů s dětmi. „*Učitelky mateřských škol jsou partnery rodičů ve výchovné a vzdělávací péči o dítě předškolního věku. Jejich úloha je nezaměnitelná, vzájemně nenahraditelná, ale společně se mohou významně doplňovat ve prospěch rozvoje dítěte.*“ (Mertin, Gillernová, 2010, s. 26). Důležité je uvědomit si také, že učitelka má i společenské postavení, o kterém mají určité představy děti, rodiče i samy učitelky. (Mertin, Gillernová, 2010).

4.2.1 Profesionální kompetence

K dobrému zvládnutí své práce využívají učitelky mateřské školy své profesionální kompetence. Za hlavní profesionální dovednosti lze považovat:

- Oborové dovednosti – týkají se toho, co „učit“.
- Metodické dovednosti – jak a kdy „učit“.
- Diagnostické dovednosti – pedagogická diagnostika.

- Sociálně-psychologické dovednosti – předpoklady pro vhodné sociální vztahy (tyto dovednosti se lze naučit).

Právě sociálně-psychologické dovednosti se jeví jako klíčové i při užití ostatních dovedností. Nejdůležitějšími jsou: akceptování, autenticita, empatie, naslouchání, sebereflexe, porozumění neverbálním projevům, respekt a tolerance, sebedůvěra, umění pochválit, zvládání konfliktních situací, přijímání a poskytování zpětné vazby. Každá učitelka by měla pracovat na **rozvíjení** svých **profesních dovedností**, jelikož to vede k větší osobní a profesní spokojenosti. Prokazatelná úroveň profesních dovedností také ukazuje na kvalitu učitelek. (Mertin, Gillernová, 2010, Syslová, 2013).

4.2.2 Učitelka mateřské školy-matka

Zajímavým pohledem na problematiku **dvojí role** je výzkum provedený mezi matkami-učitelkami v mateřské škole, který proběhl na univerzitě v Severní Karolíně v USA (University of North Carolina at Chapel Hill) v roce 1989 (Claesson, M. A. & Brice, R. A., 1989). V tomto výzkumu respondentky říkají, že **role matky a učitelky se navzájem doplňují**, což je přínosné oběma směry. Dále uvedly, že díky roli matky je jejich role učitelky **efektivnější** a role matky **kvalitnější**, protože jsou zároveň učitelkami. Díky dvojí roli jsou schopny nahlížet na děti uceleným pohledem. Jako matky se učí poznávat pocity dětí, a pokud není něco v pořádku, dokáží to poznat rychleji než předtím, když svoje děti neměly. Když učitelka vidí, jak moc ovlivňuje podpora rodičů vývoj dítěte, snaží se i se svými vlastními dětmi strávit víc času. Velkým benefitem je **vzdělání a praxe**, na jejichž podkladě dokáže matka lépe sledovat vývoj svého dítěte. Matky-učitelky však musí často čelit přehnaným očekáváním vůči svým dětem ze strany okolí. Rodiče více přijímají a věří učitelce, která má vlastní děti. Matky učitelky se jeví jako **trpělivější** vůči rodičům dětí v mateřské škole. Bohužel se ale musí někdy zabývat problémy, které se týkají zanedbávaných dětí. Tuto skutečnost uvádí respondentky jako frustrující. Některé respondentky uvedly, že po práci v mateřské škole **nemají doma tolik energie a času na vlastní děti**. Přitom je pro ně velmi důležité, aby měly i dostatek volného času pro sebe, což pak přispívá k lepšímu vyrovnávání se s problémy. **Neodmyslitelnou roli hraje i partner**, který by se měl podílet na péči o domácnost a děti. Několik respondentek připisuje důležitost fyzickému cvičení, které poskytuje uvolnění a k odreagování pomáhá i trávení volného času

s dospělými. Jako důsledek **dvojrole** je také uváděna změna priorit, kdy se čas a energie přeorientovává na dítě a rodinné aktivity. K problémům dochází, pokud matka-učitelka nesdílí stejný názor s učitelem svého dítěte. V tomto případě nejsou jasně dané hranice mezi oběma rolemi a není dáno, jak by se měla správně zachovat.

Tento výzkum přináší ucelený pohled na danou problematiku. Jsou zde zmíněny některé skutečnosti, které dokládají **komplementaritu rolí**, ale i jejich konflikt. Tento výzkum je přínosný, přestože se odehrál mimo ČR, a to již před poměrně dlouhou dobou, přesto přináší zajímavé podněty i pro průzkum situace českých matek-učitelek v současné době.

4.2.3 Úskalí a rizika profese učitelky mateřské školy

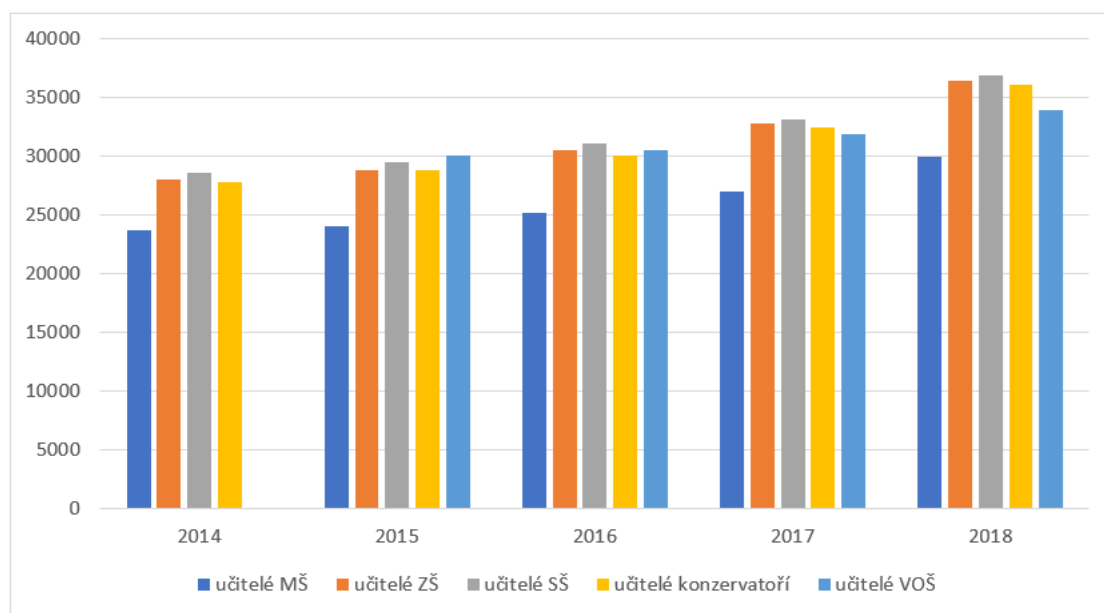
Učitelská profese je chápána společností jako **náročná** s možnými nepříznivými dopady na zdraví. Existuje několik oblastí, které jsou zdrojem nespokojenosti učitelek. Jedná se zejména o **stresové faktory** týkající se dětí a rodičů-velká zodpovědnost za děti, velký počet dětí ve třídě, nevhodné chování dětí, nerespektování pravidel, nedostatečná komunikace s rodiči, problémy, které se týkají organizace práce – nadbytečná administrativa, nedostatek pomůcek a potřeb a týkající se vlastní profese – feminizace, nízká společenská prestiž (samy učitelky sebe podceňují) a nedostatečné finanční ohodnocení, psychická zátěž a nedostatek času. Další rizika vyplývají z konfliktu rolí a z nejistoty učitelské role. Nejistota je dána rozsáhlým očekáváním, pracovní náplň je určena velmi široce (nejasnost role). Ke konfliktu rolí dochází zejména při vyžadování respektování pravidel a dohod, na druhé straně by učitelka měla být přátelská a laskavá. (Havlík, 1998).

Tabulka č. 4 Prestiž povolání učitele ve srovnání 10 povolání

	2004	2007	2011	2013	2016
Lékař	1	1	1	1	1
Vědec	2	2	2	2	2
Zdravotní sestra			3	3	3
Učitel VŠ	3	3	4	4	4
Učitel ZŠ	4	4	5	5	5
Soudce	6	7	7	6	6
Projektant	7	6	6	8	7
Programátor	5	5	8	9	8
Soukr. Zemědělec	10	8	9	7	9
Policista	20	13	11	10	10

ZDROJ: CVVM, 2019

Graf č. 6 Průměrný plat učitelů ve školství a jejich vývoj v letech 2014 – 2018

ZDROJ: MŠMT, 2019a

Učitelku rovněž ovlivňuje domácí prostředí a její momentální naladění (těžká životní situace, problémy s vlastními dětmi, nemoc, aktuální nálada, únava, nedostatek spánku, aj.). U učitelek-matek může docházet ke komplikacím ve vztazích k vlastním dětem (také díky profesní deformaci) a k psychickým problémům (sladění osobního a profesního života). Jelikož se jedná o povolání, kde se pracuje s dětmi, je náročné na vyšší emoce, na pozornost a předpokládá se optimisticky laděná osobnost, hrozí také **syndrom vyhoření**. Tomu se lze bránit pozitivním přístupem k životu, zachováním určitého odstupu (nebrat si problémy dětí osobně) a zabýváním se jen těmi věcmi, které lze ovlivnit. Samozřejmostí by se tedy měla stát i psychologická prevenční péče. K pracovní spokojenosti přispívají také dobré vztahy na pracovišti, tvůrčí pojetí práce, radost z maličkostí, vědomé vyhledávání pozitivních emocí, pocit dobře vykonané a smysluplné práce. (Holeček 2014, Průcha 2002).

Shrnutí teoretické části

Teoretická část bakalářské práce poskytuje základní údaje k tématům, která úzce souvisí s problematikou **dvojrole matky-učitelky**. Jelikož se přímo této problematice odborná literatura nevěnuje, snažila jsem se o získání informací z různých oblastí, které s tématem korespondují. Po vymezení sociologických pojmů je zde z širokého úhlu pohledu nastíněno **rodinné prostředí**, které matku učitelku ovlivňuje stejně jako **prostředí profesní**. Profesnímu přístupu je věnována další část teoretické části, opět vztažená k učitelce-matce. U jednotlivých kapitol je kladen důraz na jevy, které souvisí s daným tématem dvojjednosti. Tyto jevy jsou pak zohledněny i v rámci praktické části, kdy jsem se snažila uplatnit získané vědomosti ze studia odborné literatury k dané problematice.

5 Praktická část

Hlavním tématem této práce je poskytnutí vhledu do problematiky **dvojjednosti rolí** – matek a zároveň učitelek v mateřské škole. Této problematice je v odborné literatuře věnováno velmi málo prostoru (a to i v zahraniční literatuře), přitom se týká velké skupiny učitelek mateřských škol. Jak role matky, tak role učitelky na ženy klade **velké nároky** a tato práce se snaží přiblížit, v jakých oblastech mohou matky učitelky těžit z toho, že jsou profesionálními pedagogy a kde naopak dochází ke konfliktu těchto rolí. Na základě studia odborné literatury lze předpokládat, že matka, která působí zároveň jako učitelka, přenáší své **profesní kompetence** do výchovy svých vlastních dětí a rovněž uplatňuje **zkušenosti s výchovou v rodině** u dětí v mateřské škole (křížení rolí). Tento oboustranný přenos zkušeností může mít specifický dopad jak na vlastní děti, tak na děti v mateřské škole. Nedílnou součástí této problematiky je i sladění osobního a profesního života. Zde vystupuje do popředí skutečnost, že se výchově dětí v mateřské škole věnují převážně ženy učitelky, a že se jedná o časově i duševně náročné povolání. Uvedená problematika je uchopena pomocí kvalitativního výzkumu, který proběhl formou rozhovorů s deseti respondentkami – matkami předškolního dítěte, které jsou zároveň učitelkami v mateřské škole.

5.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je **zmapovat zkušenosti učitelek mateřské školy v roli matek a profesionálních pedagožek**. Jak již bylo nastíněno v teoretické části této práce, jedná se o dvě zásadní role v životě ženy, ve kterých mohou oboustranně z těchto rolí čerpat, ale kde se také dostávají do intrapersonálního konfliktu.

5.2 Výzkumné otázky

Při zkoumání dané problematiky vyvstaly tři výzkumné otázky.

1. V jakých oblastech profesního života uplatňují učitelky mateřských škol své mateřské zkušenosti a jak?
2. Jak učitelky mateřské školy při výchově vlastních dětí vědomě uplatňují své profesní kompetence?
3. Jak učitelky mateřské školy vnímají sladování osobního a profesního života?

První otázka se týká **přenosu zkušeností s výchovou vlastních dětí směrem k výchově dětí** ve školce. Cílem je zjistit, zda si respondentky uvědomují, kde přesně jim v mateřské škole pomáhá to, že jsou zároveň matkami a zda si uvědomují a vnímají změnu oproti stavu, kdy děti neměly. Dále bylo zjišťováno, zda dokáží specifikovat, jakým způsobem své **mateřské zkušenosti uplatňují v mateřské škole** a zda to dělají vědomě, či zda se to již stalo přirozenou součástí výchovy. Druhá výzkumná otázka směřuje od mateřské školy, resp. od **profesních kompetencí učitelky** k vlastním dětem. Které znalosti a dovednosti, nabyté při studiu učitelství a během praxe v mateřské škole uplatňují při výchově vlastních dětí. Poslední otázka je zaměřena na zvládání obou rolí – matky i učitelky, jak učitelky vnímají realitu, kdy potřebují skloubit péči o dítě (děti) a domácnost a k tomu vykonávat svoji profesi učitelky. Co na své profesi oceňují, co jim profesi ztěžuje, kde vnímají problémy. Otázky byly formulovány a poskládány tak, aby poskytly co největší množství dat, aby bylo možné vytvořit si **ucelený pohled na danou problematiku** a aby měly respondentky dostatek prostoru vyjádřit své názory na propojení výchovné role doma a v mateřské škole.

5.3 Metodologie výzkumu

K zodpovězení výzkumných otázek jsem použila **kvalitativní výzkum** ve formě hloubkového rozhovoru s respondentkami. Ten je postaven na rozsáhlém sběru dat, kdy nejsou předem určeny hypotézy a výzkumné šetření nezávisí na již vyslovené teorii. Výhodou kvalitativního výzkumu je získání **hlubokého poznání zkoumaného jevu**, a to v kontextu a při citlivém přístupu k okolnostem a podmínkám výzkumu. K do hloubky zkoumanému, poměrně široce specifikovanému jevu (zmapování zkušeností učitelek-matek), jsou přinášeny další důležité informace (ty jsou získány pomocí rozhovorů). Teprve po nasbírání dat jsem pátrala po určité logice, po pravidelnostech a odlišnostech a hledala důkazy v nasbíraných datech. Neopomenutelným fenoménem kvalitativního výzkumu je i fakt, že mezi tazatelem a účastníkem výzkumu vzniká specifický vztah (zde podpořený i tím, že sama jsem matkou-učitelkou, sama mám na problematiku určitý názor a své zkušenosti, ale při výzkumu je do jisté míry potřeba přebrat role druhých). Byla jsem si vědoma, že tento typ výzkumu klade vysoké nároky na přístup tazatele. Zpracování dat, získaných z rozhovorů s otevřenými otázkami byl časově i metodologicky náročný a je do jisté míry subjektivní. Oproti dotazníkům je však, díky osobnímu kontaktu, výtěžnost větší. (Gavora,

2010, Hendl, 2008, Švaříček, 2014). Při samotném výzkumu jsem se snažila respektovat teoretické znalosti o kvalitativním výzkumu a zachovat profesionalitu, mít na paměti, že již získaná data mohou ovlivňovat další průběh výzkumu a zachovat přizpůsobivost a vnímavost k jednotlivým respondentkám. (Jandourek, 2003).

5.3.1 Polostrukturované rozhovory

Při sběru dat byl použit typ hloubkového rozhovoru – **polostrukturovaný rozhovor**, vycházející z předem formulovaných otázek. Respondentkám byly nejprve kladeny **otázky kontextové** (věk, místo působení v mateřské škole, délka praxe, počet dětí, jejich pohlaví a věk a rodinný stav, případně i povolání partnera). Dále následovaly **otázky vztahující se k názorům a ke zkušenostem**. Úvodní otázka je zaměřena na uvědomění si změny, která nastala v přístupu k dětem ve školce po narození vlastního dítěte. Svoji podstatou se týká první výzkumné otázky. K první výzkumné otázce se dále vztahují otázky č. 3, 4, 7 a 10, přičemž otázky č. 3 a 10 poskytují data k první i druhé výzkumné otázce. Všechny tyto otázky rozhovoru směřují k mateřským zkušenostem učitelek mateřských škol. Ke druhé výzkumné otázce lze přiřadit otázky z rozhovoru č. 2, 3, 5, 6 a 10, které se týkají profesních kompetencí (Gillernová, 2011) a zkušeností s výchovou dětí v mateřské škole směrem k vlastnímu dítěti. Na problematiku sladění profesního a osobního života jsou zaměřeny otázky č. 8 a 9 v rozhovoru. Závěrečná otázka, jak již bylo zmíněno, se týká obou hlavních oblastí, tedy jak přenosu profesních zkušeností domů, tak mateřských zkušeností do mateřské školy.

5.3.2 Zásady a etika výzkumu

U kvalitativního výzkumu je důležité, jak bude interpretována skutečnost. Aby mohl být výzkum považován za **kvalitní**, je třeba dodržovat několik zásad. Výzkum by měl být **pravdivý**, přičemž pravdivost je vztažena k celému výzkumnému procesu. **Důvěryhodnosti** je dosaženo již výběrem respondentů, tak aby odpovídali předem nastaveným kritériím. K důvěryhodnosti a **spolehlivosti** přispívají záznamy všech rozhovorů (audionahrávky a jejich přepsaná podoba), konzistence položených otázek a soudržnost při kódování. (Švaříček, 2014). Při výzkumu bylo dbáno na ochranu soukromí respondentů, tak aby byla zajištěna patřičná **důvěrnost**. U jednotlivých respondentek nejsou uváděna jména ani místa výkonu povolání, od všech respondentek byl předem získán poučený souhlas. Účastnice

výzkumu byly předem informovány o tématu a délce rozhovoru. Zároveň došlo i k ujištění, že poskytnuté rozhovory budou použity jen pro účely této práce a bude zachována anonymita účastnic.

5.3.3 Organizace a místo výzkumu

Pro rozhovory byly vybrány učitelky mateřské školy, které mají pedagogické vzdělání (střední, vyšší odbornou či vysokou školu, zaměřenou na učitelství pro mateřské školy) a toto vzdělání získaly již před narozením vlastního dítěte, které je v současné době v předškolním věku. Dále to měly být učitelky, které v současnosti působí v mateřské škole. Původně jsem oslovila své kolegyně, zda mají ve svém okolí právě takové učitelky. Tímto způsobem se mi podařilo získat čtyři první respondentky, které souhlasily s rozhovorem. Dalších šest učitelek se mi ozvalo po výzvě na sociálních sítích. Shodou okolností jsou to učitelky, které působí ve veřejných mateřských školách v Praze. Tím je zároveň dosaženo určité podobnosti v podmínkách (např. místo výkonu práce i bydliště, srovnatelné ekonomické podmínky). Místem výzkumu byl kabinet, popř. třída (bez dětí) v mateřské škole respondentky, kde byl zajištěn klid a soukromí na plánovaný rozhovor. V úvodu jsem se respondentkám představila, znovu jim zopakovala téma rozhovoru, byly ujištěny o anonymitě poskytnutých dat a požádala jsem je o souhlas s nahráváním. Tento byl pak zopakován po zapnutí diktafonu. Rozhovory se odehrály v měsíci dubnu a květnu 2019.

5.3.4 Respondentky

Respondentka 1

Rozhovor s první respondentkou sloužil jako pilotní. Ujistila jsem se, že otázky jsou chápány jako otevřené, respondentka má dostatek prostoru k odpovědi a otázky jsou srozumitelné. Respondentka 1 je devětatřicetiletá žena, s patnáctiletou praxí v mateřské škole. Vystudovala střední pedagogickou školu, ale této profesi se věnovala až po cca pěti letech od maturity. Dnes působí na pozici vedoucí učitelky v pražské mateřské škole. Je matkou šestileté dívky a je vdaná.

Respondentka 2

Druhá respondentka (37 let) pracuje v mateřské škole desátým rokem. Původně vystudovala střední ekonomickou školu a nějaký čas pracovala jako asistentka, po narození prvního dítěte

studovala střední pedagogickou školu a této profesi se věnuje dodnes. Učí ve věkově smíšené třídě. Je matkou dvou dívek (13 a 6 let) a je rozvedená.

Respondentka 3

Třetí respondentka (35 let) vystudovala vyšší odbornou školu, ale po získání diplomu se věnovala výchově dětí. Několik let žila s rodinou v zahraničí. V mateřské škole v Praze pracuje tři roky. Je matkou dvou dětí, osmiletého chlapce a pětileté dívky. Je vdaná, manžel je velmi pracovně zaneprázdněn.

Respondentka 4

Čtvrtá respondentka (29 let) pracuje jako učitelka v pražské mateřské škole také tři roky. Pracuje ve třídě s nejmladšími dětmi (2 – 3 roky). Vystudovala bakalářský stupeň na vysoké škole se zaměřením na učitelství pro MŠ, vychovává dvě děti – chlapce a dívku (6 a 4 roky). Je rozvedená, žije s přítelem.

Respondentka 5

Pátou respondentkou (36 let) je učitelka mateřské školy, která působí ve věkově heterogenní třídě. Ve školce učí 10 let, vystudovala střední pedagogickou školu, ve školce pracovala před narozením dětí (chlapec 8 let, dívka 6 let), po rodičovské dovolené se vrátila k původní profesi. Je vdaná.

Respondentka 6

Šestou respondentkou (36 let) je absolventka střední pedagogické školy. V mateřské škole učí 6 let, doma vychovává dvě děti (dívka 8 let a chlapec 3 roky). Je vdaná.

Respondentka 7

Sedmá respondentka (33 let) pracuje v mateřské škole v Praze. Vystudovala střední ekonomickou školu a po maturitě pracovala v administrativě. Při rodičovské dovolené vystudovala ještě střední pedagogickou školu a nyní pracuje ve školce u nejmenších dětí. Má dvě děti (dívka 8 let, chlapec 3 roky) a je vdaná.

Respondentka 8

Osmou respondentkou (41 let) je učitelka mateřské školy s šestiletou praxí. Pracuje ve věkově heterogenní třídě, vystudovala bakalářský stupeň studia na vysoké škole se zaměřením na preprimární pedagogiku. Má dvě děti (dívku 14 let a chlapce 4 roky) a je vdaná.

Respondentka 9

Devátá respondentka (39 let) působí v pražské mateřské škole, kam nastoupila po rodičovské dovolené. Vystudovala magisterský stupeň VŠ se zaměřením na pedagogiku a výuku anglického jazyka, při zaměstnání pak studovala ještě předškolní pedagogiku na střední pedagogické škole. Má tři děti (chlapci 17 a 15 let a dívka 6 let). Je vdaná.

Respondentka 10

Desátou respondentkou (41 let) je učitelka v mateřské škole, kde působí patnáct let. Vystudovala bakalářský stupeň na vysoké škole se zaměřením na předškolní pedagogiku. Má tři děti (chlapec 16 let, dívka 14 let a chlapec 6 let). Je rozvedená, děti mají s manželem ve střídavé péči.

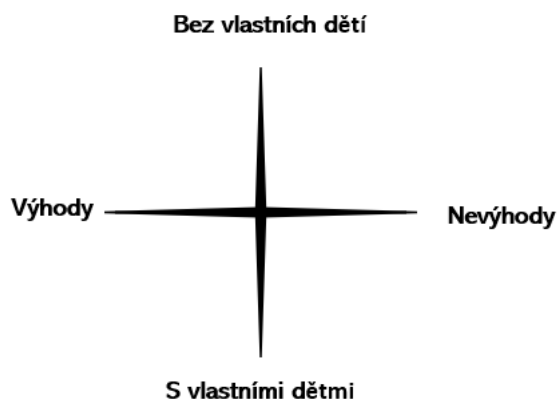
5.4 Analýza kvalitativních dat

Při analýze získaných dat jsem využila **metodu otevřeného kódování** a následnou kategorizaci dat. Při pozorném čtení odpovědí se ukázala určitá společná témata, která mají vztah k výzkumným otázkám a k cíli této práce. Vyšel mi tak první seznam témat, který jsem při dalším rozboru odpovědí rozšířila o další témata.

Získané nahrané rozhovory jsem transkribovala, vytiskla, odpovědi jednotlivých respondentek jsem si označila samostatnou barvou, abych s nimi mohla dále pracovat, a jednotlivé věty z odpovědi jsem rozstříhala a roztrídila do kategorií (obrázek č. 1). Při tomto třídění vyvstala i nová témata, která přímo nevyplývala z kladených otázek (např. téma důslednost, motivace k povolání učitelky v mateřské škole, únava či stres). Všechna tato témata jsem pojmenovala, obsahem příslušné odpovědi k nim přiřadila, napříč všemi rozhovory (ne již dle respondentek, ale dle tématu). Tak vzniklo první **schéma kategorií a pojmů**, mezi kterými jsem zjišťovala **vzájemné vztahy**. K tomu jsem si vytvořila vztahové mapy (schémata). Jako nosné se ukázalo schéma č. 1, které ukazuje postoje respondentek ze

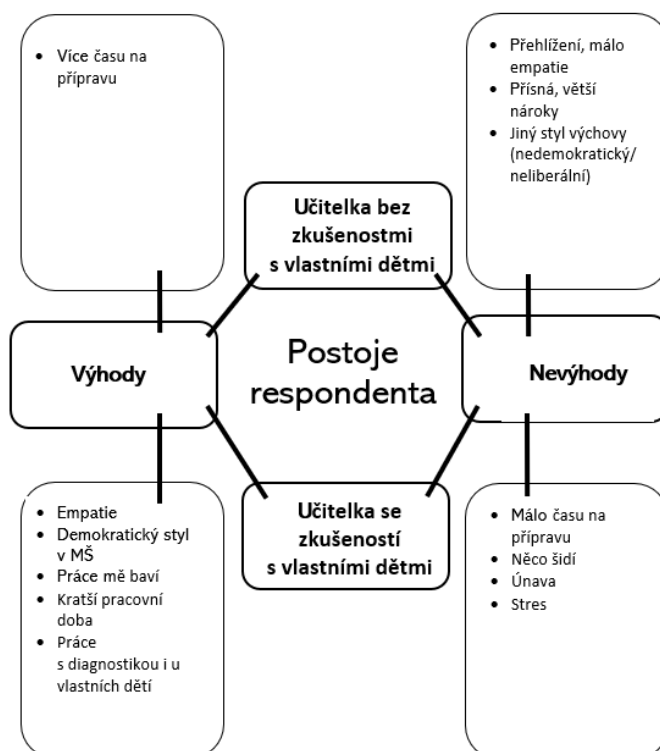
dvou hlavních hledisek: výhody a nevýhody a zkušenosti učitelek bez dětí a s vlastními dětmi.

Schéma č. 1 Výhody a nevýhody zkušeností učitelek (bez vlastních dětí a následně s dětmi)

Toto schéma jsem dále rozpracovala do podrobnější vztahové mapy (obrázek č. 2), kam jsem umístila jednotlivé kategorie a následně k nim přiřadila kódy (schéma č. 2). Tyto kategorie jsou vzájemně propojeny dalšími vztahy (znázorněné ve schématu č. 2).

Schéma č.2 Vztahová mapa

5.4.1 Výhody, učitelka bez dětí

Z rozhovorů vyplynulo, že výhodou pro práci učitelky mateřské školy, když neměla vlastní děti, bylo **více času na přípravu**. Respondentka 6 přímo uvádí: „*Když jsem děti neměla, věnovala jsem se přípravě na pracovišti.*“ U většiny respondentek toto vyplývá nepřímo (že dříve měly na přípravu více času). Respondentka 10 k tomu říká: „*Nějak to líp zorganizovat s kolegyní, dělat víc příprav v práci, třeba při odpočinku dětí, tam pořád vidím rezervy, že pak plánuji doma večer.*“ Dále ještě přidává: „*Přípravy jsem teda dříve dělala pečlivějc.*“ Zajímavým zjištěním bylo, jak málo výhod učitelky uvádí v době, kdy děti neměly. Vysvětluji si to tím, že je tato doba vzdálenější, že si již těžko vybavují své profesní začátky. Velkou změnou pro ně je nejen získání mnohaleté praxe, ale také narození vlastního dítěte (dětí), což je významně ovlivnilo. Ocenila jsem pravdomluvnost respondentek, kdy přiznávají, že dříve se přípravám věnovaly pečlivěji. Na druhou stranu je to nejspíš vyváжено zkušenostmi a vytvořeným pedagogickým zásobníkem, ze kterého mohou čerpat.

5.4.2 Nevýhody, učitelka bez dětí

Některé respondentky uvádí, že jim v době, kdy neměly vlastní děti, chyběla provázanost mezi teoretickou přípravou a praxí. Zejména měly **přehnané nároky na děti** v mateřské škole, k dětem přistupovaly jako k celku, chyběl jim osobnostní přístup, nerespektovaly dítě jako jedinečnou osobnost. Pět respondentek to přiznává přímo z vlastní zkušenosti. Respondentka 6 k tomu říká: „*Dříve jsem nebyla zdaleka tak trpělivá, myslím si, že jsem měla přehnané nároky.*“ A zároveň dodává: „*Nedovedla jsem si představit, jaké chování je přiměřené jejich věku.*“ To dokládá i respondentka 9: „*Před narozením vlastních dětí jsem mívala od dětí (MŠ) větší odstup.*“ Respondentka 2 to shrnuje slovy: „*Také jsem pochopila, že se výchova musí přizpůsobit jedinci, každý je prostě originál. To jsem si předtím jako mladá moc neuvědomovala.*“ Respondentka 7 se svěřila se svojí vzpomínkou: „*...jak jsem jako začínající učitelka byla ta přísná, správná. Dnes vidím, že to plynulo z mé nezkušenosti a nervozity uspět.*“ K přehnaným nárokům na děti se vyjadřuje respondentka 2: „*Hodně věci jsem začala tolerovat (po narození dětí).*“ Respondentka 9 ve své odpovědi zmiňuje: „*...člověk má větší pochopení, menší nároky na děti, více vnímá jejich vnitřní pochody, co potřebují, jak se cítí.*“ Respondentka 4 spatřuje nevýhodu i v nezkušenosti při komunikaci s rodiči: „*Dříve jsem byla dost drsná, taková tvrdá, řekla jsem, co si myslím a ani jsem moc*

nepřemýšlela, jak to rodiče vezmou.“ Z rozhovorů také nepřímo vyplynulo, že bez zkušenosti s vlastními dětmi nepocítovala respondentka 5 takové obavy směrem k dětem v mateřské škole: *„Možná se o něco víc bojím, aby se něco nestalo (když už má vlastní děti).“* Všechny respondentky uvedly více nevýhod plynoucích z nezkušeností s vlastním dítětem. Upřímně přiznávaly, že jim nestačily pouze teoretické poznatky o dětech, že měly na děti přehnané nároky, neviděly kontinuitu jejich vývoje a nepřístupovaly k dětem individuálně. Patrná je i **nejistota pramenící z nedostatku zkušeností**, určitá netrpělivost, která může být spojena i s mladším věkem. Jako nevýhodu respondentky často zmiňovaly i horší komunikaci s rodiči, opět velmi upřímně vyjádřily své názory, že k rodičům nepřístupovaly dost citlivě.

5.4.3 Výhody, učitelka s vlastním dítětem

Nejvíce kategorií a pozitivně laděných témat (kódů) se objevilo u výhod učitelek-matek. Jednoznačně nejčastějším pojmem, který se objevoval napříč odpověďmi, byl pojem empatie. Zde se promítlo, jak učitelky vnímají samy sebe, jak se chtějí prezentovat, jak jsou osobnostně vybaveny a v čem spatřují výhody toho, že jsou samy matkami dítěte předškolního věku. Vedle empatie, zde jako základní kódy vyvstaly pojmy: styl výchovy, trpělivost, důslednost, potřeby dětí, práce mě baví a pracovní doba.

Empatie – Jako klíčové slovo z rozhovorů vychází slovo empatie. Všechny respondentky se shodují, že schopnost empatie je nezbytná při práci s předškolními dětmi. Zkušenost s vlastním dítětem tuto jejich schopnost dále rozvíjí a podporuje. Respondentka 5: *„Co se týče empatie, jsem více citlivá k potřebám dětí.“* Respondentka 6 mluví o empatii: *„Myslím, že jsem díky své zkušenosti citlivější k dětem s odlišným vývojem a dokáží včasěji na odlišnost upozornit rodiče dětí.“* *„Myslím, že o empatii je to především, bez toho by to nešlo.“* Shrnuje respondentka 10. Empatii učitelky nesměřují jen k dětem, ale i k rodičům. Respondentka 1 sděluje: *„Snažím se rodiče podpořit, když potřebují pomoc a snažím se je chválit.“* Respondentka 2: *„Vím, jak se rodič cítí.“* Respondentka 7: *“...změnil se můj styl komunikace, kdy se dokáží vcítit do pocitů, které mají rodiče ve školce.“*

Styl výchovy – Osm respondentek se vyjadřuje ke stylu výchovy. Respondentka 8 s povzdechem přiznává: *„U prvního dítěte jsem s výchovou tápala, protože jsem byla*

připravená praktikovat naučené poučky a někdy to úplně nefungovalo.“ Respondentka 7 nachází chyby v autoritativní výchově, kdy uvádí: *„Až s narozením syna jsem liberální ve výchově a zpětně si uvědomuji chyby, kterých jsem se dopouštěla. „Aha, pak u dcery jsem prosazovala autoritativní styl, ale něco mi pořád nesedělo. Jenže jsem to asi jinak neuměla, byla jsem tak zvyklá z domova.“* Respondentka 10 k výchově říká: *„Ráda bych řekla, že demokraticky. Ale vidím tam prvky autoritativní výchovy i hodně liberální výchovy. Vím, že to není dobrý.“*

Trpělivost – Pět respondentek uvádí ve svých odpovědích téma trpělivosti. S vlastním dítětem se některé respondentky cítí trpělivější. Z toho pak těží i ve své profesi. Respondentka 6 k tomu říká: *„Snažím se být na vlastní děti klidnější, tak abych se nevytočila, jsem trpělivější.“* Respondentka 1: *„...ani tak odborné kompetence, jako takové ty dovednosti, sociální – umět komunikovat, mít pochopení, trpělivost.“* Respondentka 9 to cítí podobně: *„Mezi další kompetence bych zařadila trpělivost.“* K tématu trpělivosti se vyjadřuje i respondentka 7: *„...začala jsem být víc trpělivá a důsledná.“*

Důslednost – Dalším pojmem, které se často objevuje v odpovědích je důslednost. Respondentky uvádí, že ve školce jsou důslednější než doma. Respondentka 3 popsala: *“Hodně mi pomohla znalost vývojové psychologie. Jsem důslednější.“* Respondentky 6 a 8 se shodují: *„Ve školce jsem více důsledná, trvám více na dodržování pravidel.“* „*Ve školce jsem asi důslednější a víc trvám na pravidlech.“*

Potřeby dětí, diagnostika – Tím, že učitelky mají odborné znalosti týkající se výchovy a vzdělávání dětí a znají jejich vývojové potřeby, mohou tyto znalosti uplatnit i u svých dětí. Respondentka 3: *“Zařadila jsem sportovní aktivity od raného věku dětí a grafomotorická cvičení.“* Respondentka 5 uvádí: *“Pracovní listy se svými dětmi doma nedělám, ale komplexní výchovné působení učitelky na vlastních dětech se nezapře. Obě děti byly na mateřskou školu ve třech letech plně vybaveny.“* „*Když byla dcera předškoláčka, uvolňovaly jsme ruku, hlídaly úchop tužky, trénovaly zrakové vnímání, sluchové vnímání i grafomotoriku.“* K tomu říká respondentka 6. Respondentka 7 také využila své oborové vlastnosti: *„Pracovala jsem s ní jako s předškoláčkou, aby byla na školu dobře připravená.“* Respondentky 6 a 7 se shodly, že používají doma didaktické pomůcky, ověřené při práci

v mateřské škole. „U syna se snažíme ovlivňovat hračkami postižení, hodně takové ty ergo, pro rozvoj motorického vývoje.“ „Spíš než vyloženě výukových aktivit jsem používala materiální pomůcky pro správný rozvoj dětí. Hračky a hry na podporu rozvoje myšlení, řeči, vnímání a tak.“

Práce mě baví – Jak uvádí respondentka 1: „Práce je pro mě i koníček, a tak se přípravě mohu věnovat i ve chvílích, kdy jiní mají jiné aktivity.“ Respondentka 2 se k tomu vyjadřuje: „Vyhovuje mi kreativita, kterou práce v mateřské škole přináší.“ Respondentka 5: „Chtěla bych, aby se děti ve školce cítily dobře. Na tom mi opravdu záleží.“ Respondentka 9: „Asi že mám školkové děti opravdu ráda, že o ně pečuji, to mě velice baví a naplňuje.“

Pracovní doba – Respondentky se shodnou na tom, že pracovní doba je přece jen kratší, resp. si ji mohou rozložit a část práce (přípravy) mohou udělat i z domova. Respondentka 1 k tomu říká: „Mám srovnání se zaměstnáním, které bylo pro mě jako ženu a budoucí matku časově velice náročné, v mateřské škole je při směnném provozu prostor pro rodinu dostatečný.“ Taktéž respondentka 3 se svěřuje: „Vlastně i pro mě je velký benefit délka pracovní doby.“ Respondentka 10: „Vyhovuje mi, že mám některé dny krátce a můžu se synem na fotbal.“ Se smíchem dodává respondentka 9: „Nevýhoda je, že nemohu trávit ve školce ještě více času.“

Po zkušenostech s výchovou vlastních dětí se učitelky hodnotí jako více empatické. Přistupují k dítěti z individuálního hlediska, uplatňují zde svůj mateřský přístup, který občas vítězí nad profesionalitou. Empatii projevují nejen vůči dětem, ale i vůči rodičům. Chovají se tak, jak by chtěly, aby se k nim chovaly učitelky jejich vlastních dětí. To, co bylo dříve jen okrajovým pojmem, nyní s vlastními dětmi dostává hluboký význam. Vedle empatického přístupu se respondentky-matky vidí jako trpělivější. Zajímavé je, že trpělivost směřují k dětem v mateřské škole i k dětem vlastním. Vedle trpělivosti je často zmiňována i důslednost, která je chápána v pozitivním smyslu a je rovněž vnímána jako sociálněpsychologická profesní dovednost. I důslednost se projevuje směrem k dětem v MŠ i k vlastním dětem. Oborové a metodické dovednosti využívají respondentky často při přípravě na školu. Z praxe znají, co by mělo jejich dítě umět v určitém věku a dovedou si lépe poradit, jak toho dosáhnout. Uplatňují zejména své znalosti z oblasti diagnostiky,

motivují doma děti k procvičování zrakového či sluchového vnímání, dbají na správný úchop tužky apod. Oproti tomu také vědí, že každé dítě postupuje svým tempem a přistupují k dětem v mateřské škole s individuálním přístupem. Jako výhodu vidí i to, že jak v mateřské škole, tak i doma mohou sledovat, které pomůcky a hračky děti baví a rozvíjí je a z tohoto pozorování pak oboustranně čerpají.

O tom, že být učitelkou v mateřské škole není jen vykonávat určitou profesi, svědčí i fakt, že učitelky práce baví, vidí ji **jako smysluplnou, kreativní, naplňující**. I zde je patrný mateřský přístup, respondentky usilují o to, aby se děti cítily v mateřské škole dobře, snaží se vytvořit jim příznivé a přátelské prostředí, které bude přechodem od rodiny k základní škole. V nepatrném rozporu s odbornou literaturou a s následnou kategorií nevýhod, je pojmání pracovní doby, resp. volného času. Respondentky oceňují kratší pracovní dobu, resp. kratší čas, který musí být fyzicky přítomné na pracovišti. Zmiňují však, že přípravy dělají často doma, např. když děti spí. Výhodu spatřují v tom, že se mohou více věnovat vlastním dětem, a to i v odpoledních hodinách, kdy ještě nejsou tolik unavené.

5.4.4 Nevýhody, učitelka s vlastním dítětem

Nevýhod plynoucích z druhé role - mateřství jsem při analýze dat vypožorovala méně. Respondentky takřka jednohlasně uvádí, že **jim chybí čas** – na sebe, na rodinu, na přípravy do mateřské školy. Zde se již projevuje shoda s tím, co uvádí odborná literatura a co se týká zřejmě většiny pracujících žen. Respondentky to však akceptují a flexibilně vyvažují čas pro rodinu a čas na práci. Ač byla otázka týkající se časových možností návodná (něco šidím), některé respondentky mají pocit, že rodinu i práci stihnout lze. Pokud něco šidí, zasahuje to spíše rodinu než práci v mateřské škole a nevýhody spatřují zejména v únavě a nedostatku energie než v časové organizaci. O únavě, psychické náročnosti a stresu hovoří všechny respondentky.

Čas na přípravu – Respondentky se shodují na tom, že času na přípravu je méně a že se snaží to dohánět, když se nemusí věnovat svým dětem. Respondentka 3: „*Většinou to řeším noční prací, kdy je doma klid.*“ Respondentka 6: „*Ted' pracuji doma, když děti spí.*“ Respondentka 9 také uvádí: „*Když jsem doma, tak se naplno věnuji dceři a přípravu do*

školky dělám, až když ji uložím.“ A hned dodává: „Pracuji často v neděli a to manžel nehodlá akceptovat.“ Většina respondentek přiznává, že přípravu stihnout lze, i když ji často dělají o víkendu nebo v noci. Přípravy měly již připravené z minula a jen je upravovaly podle aktuálních potřeb. K tomu uvádí respondentka 2: „Už jen doplňujete a upravujete podle potřeb třídy.“ Oproti tomu se respondentka 3 k tématu vyjadřuje rázně: „Dojíždění do práce, rozvoz dětí do školky a do školy, na kroužky, starost o dům a zahradu - a příprava do práce jde stranou.“

Něco šidím – Respondentky mají většinou pocit, že jim práce v mateřské škole do rodiny zasahuje, že tzv. „něco šidí“. Respondentka 4 sděluje: „Málo se věnuji svým dětem, nemám na ně večer po odpolední směně už vůbec sílu.“ „Asi určitě. Ne vědomě, ale šidím vlastní děti, že na ně nemám tolik času a hlavně energie“ shrnuje respondentka 7. „Ano, šidím svoje děti, nejsem doma vždy plně připravená a spíš než problém s časem vnímám jako problém, že jsem vyčerpaná“ uvádí respondentka 6. Jiný pohled na problematiku má respondentka 9: „Myslím si, že nejvíc šidím sama sebe. Snažím se tak moc stíhat obojí a nemám čas pro sebe.“

Únava a stres – Neopomenutelným aspektem učitelské profese je únava a psychická náročnost, která může vyústit do stresu a odráží se zejména směrem k rodině. Respondentka 5 k tomu říká: „Doma někdy nemám sílu řešit základní věci, musí se rodina postarat sama.“ Respondentka 7 vysvětluje: „Jsem unavená a reaguji víc podrážděně a nejsem důsledná.“ Respondentce 9 neulehčuje situaci manžel: „...že se ve školce realizuji a doma mám málo energie a jsem unavená.“ Jako stresující vidí respondentky různé zájmy, vyplývající z jejich rolí učitelky a matky nebo nemoc vlastního dítěte. Respondentky 3 a 4 se shodují, že je pro ně nemoc jejich dítěte stresující: „Ne, nemám hlídání, dlouhodobě je toto téma značně stresující.“ A hned dodává: „Nevýhodou je malé pochopení druhými, nevědomování ostatních, že máte dvě role, více stresu z přepínání mezi nimi.“ Respondentka 3: „Nemoci dětí jsem řešila OČR, ale je to trochu stres, je mi to hloupé vůči kolegyním.“

Při dalším zkoumání dat jsem se zaměřila na jednotlivé výzkumné otázky a hledala v jednotlivých odpovědích (kódech) příslušné souvislosti. Vznikly tak tři základní kategorie dat (obrázek č. 3), které se týkají jednotlivých oblastí:

- V mateřské škole uplatňují zkušenosti s výchovou vlastního dítěte.
- Doma uplatňují zkušenosti a znalosti nabyté studiem a praxí v mateřské škole.
- Sladění osobního a profesního života (přínosy, překážky, pocity).

U jednotlivých kategorií se daly vyzorovat další shody a rozdíly v odpovědích, další společná témata u jednotlivých respondentek. Dle těchto témat jsou odpovědi přidány do těchto kategorií.

Ve škole uplatňují zkušenosti z domova

Individuální přístup a nároky na děti

Nejčastěji respondenty uvádí, že po zkušenostech s vlastními dětmi přistupují k dětem ve škole individuálně. Že lépe chápou jejich vývoj, odlišnosti. Mají možnost srovnání, zkouší uplatnit to, co se osvědčilo při výchově doma. Ačkoliv by se učitelky měly vyvarovat srovnávání jednotlivých dětí, to že mají doma také dítě předškolního věku, je samozřejmě ovlivňuje a srovnání, alespoň v duchu se neubrání. Tuto zkušenost však pojmají pozitivně a ústí to k individuálnímu přístupu k dětem a přizpůsobení nároků na ně.

Respondentka 4 uvádí, jak ji ovlivnilo narození vlastních dětí a jejich výchova: *„Ano ovlivnilo, prošla jsem si vývojem u svých dětí od narození a pochopila zákonitosti vývoje dětí, které jsem měla jen teoretické. Pochopila jsem, že nemohou být všechny děti stejně hodnoceny a musím k nim přistupovat individuálně.“* Respondentka 6 upozorňuje na to, že si více všímá, když není něco v pořádku a dokáže o tom komunikovat s rodiči: *„Myslím, že jsem díky své zkušenosti citlivější k dětem s odlišným vývojem a dokáží včasěji na odlišnost upozornit rodiče dětí.“* Respondentka 8 shrnuje: *„Teprve po mateřské dovolené více rozumím chování dětí předškolním věku,“* Respondentka 5 vnímá výchovu podobně doma jako v mateřské škole: *„Co jsem považovala za důležité u svých dětí, chci i u dětí ve škole.“* Respondentka 10 také zmiňuje domácí výchovu: *„Kolikrát si vzpomenu ve škole, tak tohle dělaly moje děti, tohle na ně platilo.“* Respondentka 7 zdůrazňuje individuální přístup: *„Až s dcerou jsem nabyla zkušeností a začala brát i děti ve škole jako individuální osobnosti.“* Stejně tak respondentka 8: *„Dnes si všímám každého jednotlivce a snažím se každému*

pomoci, stejně jako doma svým dětem.“ Respondentka 2 vyzdvihuje individualitu každého dítěte a svoji větší míru tolerance k dětem: *„Ano, ovlivnilo a moc! Hodně věcí jsem začala tolerovat. Také jsem pochopila, že se výchova musí přizpůsobit jedinci, každý je prostě originál.*“ Respondentka 1 uvádí své zkušenosti ohledně nároků na děti: *„V oblasti hrubé motoriky jsem nároky, vzhledem ke zkušenostem se svým vlastním dítětem zvýšila.*“ Respondentka 6 se také vyjadřuje k nárokům: *„Soudě podle vlastních dětí, bych měla mít nároky na děti v mateřské škole vyšší, ale paradoxně je mám nižší.*“

Pochopení

I když jsou respondentky profesionálními pedagožkami, většinou až zkušenosti s vlastními dětmi jim poskytly chápavější pohled na děti v mateřské škole. Podle toho upravují i nároky na děti, dovedou si lépe představit, co dítě kterého věku již může umět, čeho je ve svém vývoji schopno.

Respondentka 6: *„Od té doby, co mám svoje děti, jsem i k dětem ve školce vnímavější a víc také znám jejich specifika, co od kterého dítěte očekávat, co na něj platí, v tom mi určitě vlastní děti pomohly.*“ Respondentka 8: *„Vzhledem k tomu, že mám ale také doma dítě předškolního věku, nastalo u mě větší pochopení pro potřeby dětí ve školce.*“ Respondentka 9: *„Již jsem o tom hovořila, člověk má větší pochopení, menší nároky na děti a více vnímá jejich vnitřní pochody, co potřebují, jak se cítí.*“ Respondentka 6: *„Myslím si, že když mám doma vlastní děti, tak mám pro děti ve školce větší pochopení, jsem trpělivější, tolerantnější, zároveň používám takový ty výrazy jako *papat a spinkat.*“ Respondentka 10: *„Ale určitě ovlivnilo, najednou víc vím, o čem to je.*“*

Vývoj i dál

Respondentky těží z výchovy vlastních dětí, mají lepší představu o jednotlivých vývojových fázích, teoretické znalosti jim dávají smysl a vnímají lépe i individuální podmínky jednotlivých dětí. Zároveň mají ucelenější představu o tom, proč je výchova důležitá, jaké vývojové fáze budou pokračovat, **co a proč je dobré rozvíjet u předškolních dětí.**

Respondentka 5 říká: „Z vlastní zkušenosti vím, že každé dítě má jiný rytmus vývoje a to ho utváří.“ Jiné podmínky k vývoji uvádí respondentka 3: „A až vlastní děti mě naučily, že i když mají obě stejné podmínky, vývoj dětí se liší. A tak přistupuji i k dětem v mateřské škole. Každé dítě mělo jiné startovací podmínky a i jejich vývoj je různý.“ Respondentka 1 vyzdvihuje zkušenost vlastního prožívání a vnímá i pokračování výchovného procesu: „Výhodou je, že víc pracuji s vlastním prožitkem, že jsem prošla sledováním vývoje vlastního dítěte do vyššího věku, než jsou teď děti u mě ve třídě a víc vím o výchově a umím to lépe využít.“

Doma uplatňuji profesní kompetence

Znalost vývojových fází a jistota ve výchově

Při výchově vlastních dětí respondentky oceňují to, že mají poměrně hluboké znalosti týkající se dětí předškolního věku. Většina respondentek vypověděla, že i doma využijí znalosti z oblasti vývojové psychologie dítěte a to jim dává oporu, že při výchově postupují správně.

Respondentka 3 to říká přímo: „Hodně mi pomohla znalost vývojové psychologie.“ Respondentka 9 téma rozvádí a upřesňuje: „Že každé vývojové období má svoje specifika, takhle to je, takhle to postupuje, tohle dítě v určitém období zvládá.“ A dále dodává: „Tak jsem jí činnosti vyfotila a udělaly jsme si řadu fotek, na kterých jsme si ukazovaly, co již udělala, co ji čeká, která činnost bude následovat.“ Pro respondentku 8 jsou znalosti vývojové psychologie důležité, aby se poučila z výchovných chyb: „Pedagogické znalosti mi pomohly v pochopení chování a vývojových zákonitostí dětí předškolního věku. Víím, co by v určitém věku měly umět a podporuji jejich vývoj tak, abychom určité nedostatky odstranily.“ Respondentka 7 přímo odkazuje k odborné literatuře: „Asi jo, víím si rady při řešení problémů s výchovou vlastních dětí, znám literaturu a víím, co si přečíst.“ Pro respondentku 5 posloužily odborné znalosti k přípravě vstupu dětí do mateřské školy: „Pracovní listy se svými dětmi doma nedělám, ale komplexní výchovné působení učitelky na vlastních dětech se nezapře. Obě děti byly na mateřskou školu ve třech letech plně vybaveny.“ Respondentka 8 vyzdvihuje ubezpečení plynoucí z odborných znalostí: „Jednak

jsem je měla již jednou zažité a jednak mi pedagogické vzdělání pomohlo najít vlastní klid, že výchovu zvládám.“

Předškolní výchova

Poměrně často respondentky zmiňovaly odborné a metodické znalosti a dovednosti při přípravě vlastního dítěte na vstup do základní školy. Zde se jim odborné znalosti osvědčily, věděly, co by děti měly umět a znát, v čem a jak je rozvíjet.

Respondentka 7 to vidí takto: *„Když přemýšlím, tak asi ano. Pracovala jsem s ní jako s předškoláčkou, aby byla na školu dobře připravená.“* Respondentka 6 vyjmenovává, jak dceru podpořila při předškolní přípravě: *„Když byla dcera předškoláčka, uvolňovaly jsme ruku, hlídaly úchop tužky, trénovaly zrakové vnímání, sluchové vnímání i grafomotoriku.“*

Respondentka 5 uvádí: *„Dbala jsem u svých dětí na správný úchop tužky.“*

Hračky a pomůcky

Své zkušenosti z profese učitelky mateřské školy využijí i při výběru hraček a pomůcek. Zde se jedná o využití odbornosti oběma směry – směrem do rodiny i směrem z rodiny. Respondentky uvedly, že pečlivě zvažují výběr hraček a pomůcek pro děti, co se osvědčilo doma, kupují pak také do mateřské školy a při pozorování dětí v mateřské škole naopak získávají tipy na nákup hraček, her a pomůcek domů.

Respondentka 9 o hračkách říká: *„Přemýšlím, která hračka by byla pro mé dítě vhodná a co podporuje.“* Pro respondentku 7 je důležité, aby hračka dítě rozvíjela: *„Spíš než vyloženě výukových aktivit jsem používala materiální pomůcky pro správný rozvoj dětí. Hračky a hry na podporu rozvoje myšlení, řeči, vnímání a tak.“* Respondentka 6 má vlastní zkušenost s tělesně handicapovaným synem a tak dává hračkám důležitost: *„U syna se snažíme ovlivňovat hračkami postižení, hodně takové ty ergo, pro rozvoj motorického vývoje.“* Respondentka 9 uvedla, které oborové dovednosti a také pomůcky doma využije: *„Určitě, máme doma obrovskou bednu na výtvarné aktivity. Hudebku také, hraji na klavír, flétnu, kytaru. Pokud jde o tělesné aktivity, to už dceru nenalákám. To si spíš doma zacvičím já. Enviromentální? Když tam zařadím pěstování rostlinek od semínka, tak to dcera dělá ráda.“*

Nejraději zalévá.“ Respondentka 3 myslí i na tělesný rozvoj: *„Zařadila jsem sportovní aktivity od raného věku dětí a grafomotorická cvičení.“*

Slad'ování rolí a podpora rodiny

Respondentky se také vyjadřovaly, jak vnímají sladění role učitelky s rolí matky. Zde vyzdvihovaly zejména podporu rodiny a to nejen partnera, ale i starších dětí a svých a partnerových rodičů. Většina respondentek podporu má. Některým se jí však nedostává z důvodu absence partnera, ať již proto, že partnera nemají nebo proto, že má partner náročné zaměstnání. Jedna respondentka uvedla ambivalentní vztah partnera k její podpoře, na jednu stranu její práci příliš neoceňuje, na druhou stranu ji nakonec podpoří. Specifikem je péče o vlastní nemocné dítě, to některé respondentky vnímají jako stresové, nejen pro vlastní nemoc, ale jsou si i vědomy, že za ně kolegyně suplují a že situace v mateřské škole kvůli jejich absenci není komfortní ani pro kolegyně, ani pro děti.

Podpora

Respondentka 1 hovoří o podpoře ze strany rodiny: *„Mám to štěstí, že je na volné noze (manžel) a nemá pevnou pracovní dobu.“* *„Mám velikou podporu.“* *„Proto jsme se v hlídání vždy střídali, a když bylo nejhůř, vypomohla babička.“* Respondentka 9 uvádí: *„Velikou podporu mám u prarodičů.“* Respondentka 7 se prakticky shoduje s ostatními: *„Jasně! Pomoc partnera a prarodičů.“* Respondentka 6 přidává i uznání manžela: *„Manžel respektuje, že pracuji a vychází mi vstříc.“* Respondentka 2: *„Ano, mám velikou pomoc ze strany rodiny.“* Respondentka 5: *„Mám partnera, který si může pracovní dobu přizpůsobit potřebám rodiny a pracovat z domova. Vždycky jsme to zvládli.“* Pro respondentku 10 není problém ani nemoc vlastního dítěte: *„Podporu určitě mám, bez té by to nešlo. Bývalý manžel, babičky. S hlídáním vlastního dítěte jsem si nikdy nemusela dělat starosti.“* Respondentka 8 vyzdvihuje i finanční podporu: *„Jinak samozřejmě podporu v rodině mám, partner rodinu finančně zabezpečuje a snaží se mě podporovat při aktivitách pro školku.“* Respondentka 5 má a uvádí ji, oporu i v dětech: *„Jednoznačně to lze stíhat, mám samostatné děti.“* Respondentka 1 sděluje k nemoci vlastního dítěte: *„Nemoc dítěte vždy řešíme střídáním s manželem.“* Respondentka 2 uvádí další řešení nemoci vlastního dítěte: *„Při nemoci*

naštěstí skoro vždy pomohly babičky a někdy jsem měla takzvaný paragraf.“ Respondentka 9 uvádí ambivalentní podporu manžela: „Ale mám velké štěstí, můj manžel, ačkoliv má spoustu výhrad k mé práci, možná na školku i žárlí, ale přesto mě podporuje a pomáhá mi.“ Respondentka 3 se naopak na podporu partnera spolehnout nemůže: „Bohužel nemám. Partner má časově náročné povolání, léta jsem byla dokonce doma v podstatě sama a manžel přijížděl jen na víkendy, pracoval v jiném městě.“

Směna, pracovní úvazek

Respondentky uvedly, co by jim pomohlo při zvládnání obou rolí, učitelky i matky. Zmiňují zde zkrácený úvazek, neměnnost směn a objevil se zde i názor na velký počet dětí, který se také jeví jako stresující.

Respondentka 7 hovoří, co by pomohlo ke sladění rolí: „...hlavně změna legislativy, zkrácený úvazek za stejné finanční ohodnocení, nebo menší počet dětí ve třídě.“ Respondentka 10 také ví, co by jí jako matce pomohlo: „Určitě by mi pomohl kratší úvazek, ale to by bylo za menší peníze.“ Respondentka 2 řeší pravidelné zájmové činnosti svých dětí a možnost, jak je zaopatřit: „No tak třeba by bylo dobré mít jinak směny, abych mohla holky pravidelně vyzvedávat z kroužku.“ Zajímavý inspirativní názor na sladění rolí uvádí respondentka 9: „Slyšela jsem vyprávění finského ředitele školy, že u nich si učitelé nesmějí brát práci domů. To musí být velice očištné, pak má člověk energii na obě role.“

5.5 Vyhodnocení výzkumných otázek

Při mapování problematiky dvojjednosti rolí vyvstaly tři výzkumné otázky, na něž hledalo odpovědi realizované výzkumné šetření praktické části bakalářské práce.

1) V jakých oblastech profesního života uplatňují učitelky mateřských škol své mateřské zkušenosti a jak? Oblastmi přenosu zkušeností s výchovou vlastních dětí do výchovy v mateřské škole se jeví zejména individuální přístup k dětem, pochopení pro jejich potřeby a zájmy, sladění nároků na ně s jejich vývojovou fází a to, že respondentky dokáží vnímat, že je předškolní věk jen částí života dítěte. Respondentky zde vyzdvihují, že až zkušenost s výchovou vlastních dětí jim lépe umožnila chápat a uplatňovat teoretické znalosti a zkušenosti. Už tzv. „ví, o čem to je“. Jednoznačně nejčastěji uvádí respondentky

to, že k dětem přistupují citlivěji a **zohledňují jejich osobnost**. Tak, jak by chtěly, aby se učitelky chovaly i k jejich vlastním dětem, chovají se k dětem v mateřské škole. Ve výchovném působení příliš rozdílů nevidí, v mateřské škole jsou důslednější a z oblasti rodiny zde uplatňují to, co se jim doma osvědčilo. Své mateřství učitelky úročí i v oblasti **psychosociálních dovedností**, i když zde se prolíná profese s mateřstvím. Respondentky se vnímají jako empatické a trpělivější, vyzdvihují i důslednost. Toto vše jim pomáhá i při **komunikaci s rodiči** dětí z mateřské školy.

2) Jak učitelky mateřské školy při výchově vlastních dětí vědomě uplatňují své profesní kompetence? Druhá otázka směřovala k uplatnění profesních kompetencí při výchově vlastních dětí. Zde respondentky uvádí, že jim teoretické znalosti ohledně předškolních dětí přináší **jistotu** do výchovy vlastních dětí, že znají vývojovou psychologii a doma také využívají odborné znalosti (hudební, výtvarné, environmentální činnosti, činnosti k uvolňování ruky, příprava na vstup do základní školy apod.). Opět je zde patrné prolínání osobnosti učitelky a toho, co znají z profesní teorie i praxe. Zde je znát **komplementarita obou rolí**, tím že se jedná u obou rolí o vliv role na předškolní děti a jejich výchovu (rodinnou a institucionální), nachází zde respondentky styčné body.

3) Jak učitelky mateřské školy vnímají slad'ování osobního a profesního života? Třetí otázka se zabývala problematikou slad'ování profesního života s rodinnými povinnostmi. Zde respondentky vyzdvihly potřebu **podpory v rodině**, kterou většinou mají. Jako rizikový faktor vidí **psychickou náročnost** svého povolání a vyčerpání.

Cílem praktické části bylo zmapování zkušeností matek-učitelek v mateřské škole, které plynou z této dvojedinosti rolí. Kvalitativním výzkumem a následnou analýzou těchto dat jsem získala informace o výhodách i nevýhodách této dvojedinosti. Celou dobu výzkumu jsem si byla vědoma, že se jedná o téma, kde se respondentky dotýkají i velmi citlivých záležitostí, týkajících se jejich rodiny a osobního přístupu k profesi učitelky. Nasbíraná data mi poskytla poměrně obsáhlý pohled na danou problematiku. Jako výhodu plynoucí z toho, že jsou profesionálními pedagožkami a zároveň matkami, vidí účastnice výzkumu zejména ve svém přístupu k dětem, vlastním i v mateřské škole. Vyzdvihují svůj empatický přístup k dětem i k jejich rodičům, vnímají se jako trpělivější a důslednější. Zkušenost s výchovou vlastních dětí respondentkám pomohla k dětem v mateřské škole přistupovat individuálně,

s ohledem na jejich vývojová specifika. Jako profesionální pedagožky mohou uplatňovat své profesní znalosti a dovednosti i při výchově vlastních dětí. Využívají zejména oborové, metodické a psychosociální dovednosti. Zde se však smazává rozdíl mezi profesí a osobností, často nedovedou respondentky odlišit, které dovednosti čerpají z domova a které z pracovního prostředí. Motivací k výkonu profese učitelky v mateřské škole je respondentkám **smysluplnost** této práce a tvořivá práce s dětmi. Jako benefit vnímají to, že mohou být přímo na pracovišti kratší dobu (než je běžný plný úvazek) a některé činnosti, zejména související s přípravou do mateřské školy, mohou dělat z domova, ve chvílích kdy se nevěnují rodině. V dvojjednosti rolí však respondentky spatřují i nevýhody. Těmi jsou méně času na přípravu do práce i na vlastní rodinu, což však umí kompenzovat dobrou organizací práce a jako nevýhodu vnímají i únavu a psychickou náročnost tohoto povolání.

6 Diskuse

Při kvalitativním výzkumu jsem si ověřila, že se skutečně jedná o náročnou činnost, která klade vysoké nároky na osobu výzkumníka. Ač jsem se snažila o důkladnou teoretickou přípravu, dlouho jsem si nebyla jistá, zda jsem vybrala dostatečně rozmanitou skupinu respondentek, tak abych mohla zodpovědět všechny výzkumné otázky. Zároveň jsem měla stále na paměti, že do svého zhodnocení nemohu promítat své postoje, a otázky rozhovoru by měly být otevřené a položené tak, aby mohly respondentky dostatečně vyjádřit svůj názor. Při analýze získaných dat mě zaujalo, že respondentky spatřují v dvojedinosti více výhod než nevýhod. Přiřítám to pozitivnímu ladění respondentek, možná i částečně celkové atmosféře rozhovorů, která byla velmi přátelská a uvolněná, ač jsem respondentky neznala. Zřejmě vzhledem k podobným zkušenostem v roli matky-učitelky (i když z mé strany zůstaly nevyřčeny) jsem z respondentek cítila **otevřenost a upřímnost**. To na mě působilo pravdivě, na druhé straně jsem cítila zodpovědnost za to, abych získaná data zpracovala nezkreslujícím způsobem. To, že respondentky spíše vyzdvihovaly pozitiva dvojrole, spatřuji i v tom, že jsou matkami již poměrně dlouhou dobu a jsou do této role plně ponořeny a zřejmě **jsou s oběma rolemi i spokojeny**. Role jim připadají spíše komplementární, než že by se dostávaly do konfliktu. Z obou rolí čerpají jak doma, tak na pracovišti, a to vede k domněnce, že se zkušenosti matky pozitivně promítají do výchovné práce v MŠ a zároveň je pro matky přínosné mít profesní znalosti a dovednosti.

Dále mě zaujalo to, že respondentky **nezmiňovaly finanční ohodnocení** učitelek mateřské školy, současné problémy týkající se velkého počtu dětí ve třídě a integrace dětí s odlišným mateřským jazykem, vývojovými poruchami či problematickým chováním, bez příslušného personálního a odborného zajištění. Absence těchto informací spíše ale vyplývá z volby otázek, které se přímo netýkaly této problematiky. Velmi zajímavé by jistě bylo i zmapování zkušeností matek-učitelek, které mají své vlastní dítě u sebe v mateřské škole. Tohoto tématu se dotkla jen okrajově jedna z respondentek, která s tím měla vlastní zkušenost s prvním dítětem. Zároveň jsem si vědoma, že výzkum se vztahuje právě k těmto respondentkám a není přenositelný v plné šíři na celou skupinu matek-učitelek. A že se jedná o jejich zkušenosti a pocity, které by možná viděli členové jejich rodin z jiného úhlu pohledu (co šidí, jak se projevuje únava, kolik času věnují práci pro MŠ i ve svém volném čase, nakolik

si berou problémy domů, nakolik je odlišná výchova doma a v mateřské škole a výchova obou partnerů). Při analýze dat jsem však zaznamenala i poměrně častou **nejistotu**, ať už při formulaci odpovědí (asi, možná, nevím...), tak i nejistotu např. při řešení výchovných problémů. Často jako by samy tápaly, zda svoji práci dělají dobře. Dalšími okrajovými tématy, která výzkum odhalil, byl **přesah profese** (další vzdělávání i v navazujících oborech, zajímavé kurzy vztahující se ke komunikaci a výchově), zdravotně rizikové pracoviště či zvládání vlastních emocí.

Závěr

Bakalářská práce na téma „**Žena v dvojjediné roli: matka a učitelka v mateřské škole**“ mapuje zkušenosti matek-učitelek při výchově vlastních dětí a dětí v mateřské škole. Cílem práce bylo zjistit, jak těžší z toho, že jsou zároveň matkami a profesionálními pedagožkami. Téma je mi jako matce-učitelce blízké a **motivací** pro jeho zpracování byl i zájem dalších kolegyně o toto téma.

V teoretické části jsou rozebrána témata, která souvisí s danou problematikou. Podrobně jsou zde popsány jevy, které ovlivňují ženu v roli matky, co se od matky očekává a jaká jsou **specifika zaměstnané ženy-matky**. V další části je rozebráno téma učitelské profese, od širších souvislostí ke specifickým učitelky mateřské školy. Ze studia odborné literatury vyplývá, že obě role, mateřská i profesní, jsou pro ženu důležité, a že je často nelehké je vzájemně sladit.

Teoretická část poskytla důležité informace, na jejichž základě byl postaven kvalitativní výzkum, který tvoří praktickou část bakalářské práce. V té byly **zmapovány zkušenosti deseti respondentek**. Jedná se o učitelky v mateřské škole, které v současné době také vychovávají dítě předškolního věku. Analýza dat z rozhovorů s jednotlivými respondentkami poskytla odpovědi na **tři výzkumné otázky**. Z nich vyplynulo, že respondentky se zkušeností s výchovou vlastního dítěte přistupují k dětem v mateřské škole individuálně, s větším pochopením a lépe uplatňují teoretické znalosti z oblasti vývojové psychologie dítěte. Obě role jim připadají spíše komplementární, uvědomují si, jaké výhody jim přináší **mateřská role** a jak se promítá do výchovy dětí v mateřské škole a jaké výhody přináší **role učitelky**, která také ovlivňuje jejich přístup k vlastním dětem. Doma těží ze svých profesních kompetencí a vyzdvihují zejména své psychosociální dovednosti. Sladování profese učitelky a mateřských povinností vnímají jako problematické, ale jsou odhodlané situaci konstruktivně řešit, většinou za vítané vydatné podpory širší rodiny.

Bakalářská práce (studium příslušné odborné literatury a samotný kvalitativní výzkum v podobě rozhovorů s respondentkami) mi poskytla vhled do problematiky učitelek-matek a je mi inspirací k mé další profesní dráze učitelky v mateřské škole.

Seznam použitých informačních zdrojů

- ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV, 1996. Psychologie (ISV). ISBN 80-85866-15-3.
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Přeložil Vladimír JŮVA, přeložil Vendula HLAVATÁ. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN isbn80-7203-124-4.
- GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2798-1.
- GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. Praha: Grada, 2003. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0415-3.
- GRECMANOVÁ, Helena. *Obecná pedagogika*. Olomouc: Hanex, 1998. Edukace (Hanex). ISBN 80-85783-24-x.
- HAVLÍK, Radomír. *Učitelství z pohledu sociálních věd*. Praha: Univerzita Karlova, 1998. ISBN 80-86039-72-2.
- HAYES, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Vyd. 4. Přeložil Irena ŠTĚPANÍKOVÁ. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-283-6.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.
- HOLEČEK, Václav. *Psychologie v učitelství*. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3704-1.
- JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.
- JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-749-3.
- KOLLÁRIKOVÁ, Zuzana a Branislav PUPALA, ed. *Předškolní a primární pedagogika: Předškolní a elementární pedagogika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-828-9.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4435-3.

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Konflikty mezi lidmi*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-642-X.

MARKSOVÁ-TOMINOVÁ, Michaela. *Rodina a práce: jak je sladit a nezbláznit se*. Praha: Portál, 2009. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-615-5.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti. Vydání 2. Praha: Avicenum, Zdravotnické nakladatelství, 1989. 335 stran. Rodinný kruh. Vydání 2. Praha: Avicenum, Zdravotnické nakladatelství, 1989.*

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2003. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-853-8.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-24-9.

MERTIN, Václav a Ilona GILLERNOVÁ, ed. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-627-8.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2., upr. vyd. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-87-8.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Základy sociologie. ISBN 80-85850-75-3.

NEUMANN, Stanislav Kostka. *Dějiny ženy: populárně sociologické, etnologické a kulturně historické kapitoly*. Vyd. 1. v nakl. Otakar II. Praha: Otakar II., 1999. ISBN 80-86355-03-9.

PELCOVÁ, Naděžda a Ilona SEMRÁDOVÁ. *Fenomén výchovy a etika učitelského povolání*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2636-9.

PRŮCHA, Jan, ed. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2.

PRŮCHA, Jan. *Předškolní dítě a svět vzdělávání: přehled teorie, praxe a výzkumných poznatků*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-323-5.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

ROGGE, Jan-Uwe. *Děti potřebují hranice*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2000. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-418-4.

SYSLOVÁ, Zora. *Profesní kompetence učitele mateřské školy*. Praha: Grada, 2013. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4309-7.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

Elektronické zdroje

CLAESSON, M.A. & BRICE, R.A. *Teacher/Mothers: Effects of a Dual Role*. [online] 2019. American Educational Research Journal 1989 [cit. 8.7.2019] Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/1162867?seq=1#page_scan_tab_contents

CVVM, Prestiž povolání – únor 2016 [online]. ČSÚ: © 2019 [cit. 8.7.2019]. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a2025/f9/eu160309.pdf

ČSÚ, Základní demografická data Česká republika 1998–2018 [online] ČSÚ: ©2019a [cit. 7.7.2019]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-od-roku-1989-v-cislech-2018-2doclnafyq#01>

ČSÚ, Mezinárodní srovnání – podíl zaměstnaných na částečný úvazek [online] ČSÚ: ©2019b [cit. 7.7.2019]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/>

ČSÚ, Počet narozených dětí na jednu ženu [online] ČSÚ: ©2019c [cit. 7.7.2019]. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/>

ČSÚ Předškolní vzdělávání - územní srovnání Období: 1. 9. 2017-30. 6. 2018 [online]. ČSÚ: ©2019d [cit. 7.7.2019]. Dostupné z: <https://www.vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/>

ČSÚ [online]. ČSÚ: ©2019e [cit. 7.7.2019]. Dostupné z: <https://www.vdb.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-1-ctvrtlet-2019>

ČSÚ, Evidenční počet zaměstnanců a jejich mzdy v jednotlivých čtvrtletích, definitivní údaje – 2017 [online]. ČSÚ: ©2019e [cit. 7.7.2019]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/evidencni-pocet-zamestnancu-a-jejich-mzdy-v-jednotlivych-ctvrtletich-definitivni-udaje-1q2q3q4q1-4q>

ČSÚ, Evidenční počet zaměstnanců a jejich mzdy v jednotlivých čtvrtletích, definitivní údaje – 2016 [online]. ČSÚ: ©2019e [cit. 7.7.2019]. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/csu/czso/evidencni-pocet-zamestnancu-a-jejich-mzdy-v-jednotlivych-ctvrtletich-definitivni-udaje-2016>

ČSÚ, Evidenční počet zaměstnanců a jejich mzdy v jednotlivých čtvrtletích, definitivní údaje - 2010 až 2015 [online]. ČSÚ: ©2019e [cit. 7.7.2019]. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/csu/czso/evidencni-pocet-zamestnancu-a-jejich-mzdy-v-jednotlivych-ctvrtletich-definitivni-udaje-2015>

ČSÚ, *STATISTIKA&MY*, roč. 5, č. 10/2015. MĚSÍČNÍK ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚŘADU [online]. ČSÚ: ©2019f [cit. 7.7.2019]. Dostupné z:

<https://www.statistikaamy.cz/2015/10/podil-mimomanzelskych-deti-strme-stoupa/>

ČSÚ, Neúplné rodiny [online]. ČSÚ: ©2019g [cit. 7.7.2019]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/41n2-02-ziskane_ze_sldb_2001-2__neuplne_rodiny

Maříková, Hana a Radka Radimská. Podpora využívání rodičovské dovolené muži [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003

[cit. 8. 7. 2019]. Dostupné z: <https://mpsv.cz/files/clanky/12449/rodicovska-dovolena.pdf>

MIŠURCOVÁ, Věra. Vznik české mateřské školy *Pedagogika*, roč. 81, č. 1/81 - Studie, s. 73-86 [online] 2019. [cit. 8. 7. 2019]. Dostupné z: <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=5257&lang=cs>

MŠMT, Zaměstnanci a mzdové prostředky za 2018 [online]. ČSÚ: ©2013-2019a [cit. 7.7.2019]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/50067/>

MŠMT, Genderová problematika zaměstnanců ve školství [online]. ČSÚ: ©2013-2019b [cit. 7.7.2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/genderova-problematika-zamestnancu-ve-skolstvi>

Seznam příloh

Příloha 1 – Polostrukturovaný rozhovor - otázky

Příloha 2 – Přepisy rozhovorů s respondentkami

Příloha 3 – Kódování rozhovorů a myšlenkové mapy (foto)

Příloha 1 – Polostrukturovaný rozhovor – otázky

1. Jak ovlivnilo narození vlastního dítěte přístup k dětem a nároky na ně v mateřské škole?
2. Jak využíváte profesních kompetencí při výchově vlastního dítěte?
3. Jak vnímáte svůj výchovný styl? Liší se tento styl doma a v mateřské škole?
4. Jak využíváte zkušeností s výchovou vlastního dítěte u dětí v mateřské škole? Využíváte zkušenosti s výchovou vlastního dítěte i v oblasti empatie či intuice?
5. Využíváte jako rodič některé z výukových aktivit (výtvarné, hudební, tělesné, environmentální,...)
6. Při řešení výchovných problémů považujete pedagogické vzdělání za přínos nebo na něj ve vypjatých situacích (zvláště doma) zapomínáte?
7. Jak vnímáte komunikaci s rodiči dětí v mateřské škole? Pomáhá Vám, že jste také sama rodičem?
8. Lze časově stíhat přípravu programu pro děti v mateřské škole a péči o dítě doma? Máte dojem, že věnujete méně času zaměstnání nebo rodině, že tzv. něco šidíte (oproti stavu, kdy jste děti neměla)?
9. Máte pomoc a zázemí v rodině? Rodiče, partnera, který by v případě potřeby mohl převzít část péče o domácnost a děti? Jak řešíte nemoc dítěte (partner, chůva, prarodiče, ošetřování člena rodiny)?
10. Cítíte se víc jako rodič s pedagogickým vzděláním nebo jako učitelka se zkušeností rodiče? V čem spatřujete výhody a nevýhody z hlediska povolání učitelky a z hlediska rodiče?

Příloha 2 – Přepisy rozhovorů s respondentkami

Rozhovor 1

Respondentka 39 let, MŠ v Praze, délka praxe v MŠ 15 let, jedno dítě – dívka 6 let, vdaná (manžel fotograf).

1. Jak ovlivnilo narození vlastního dítěte přístup k dětem a nároky na ně v mateřské škole?

„Myslím, že jsem začala děti ve školce srovnávat s vlastním dítětem. V oblasti hrubé motoriky jsem nároky, vzhledem ke zkušenostem se svým vlastním dítětem zvýšila.“ (přemýšlí) „I když léty praxe v mateřské škole jsem zjistila, že vlastní dítě bylo v této oblasti nadprůměrně šikovné. Také v oblasti řečové, bylo moje vlastní dítě spíš nadprůměrné. Asi to byl také důvod, abych si udělala kurz asistenta logopeda.“

2. Jak využíváte profesních kompetencí při výchově vlastního dítěte?

(chvilu váhání) „Zřejmě jsem je zahrnula zcela automaticky, to by musel posoudit někdo nestranný.“ „**A které kompetence využíváte, např. sociálně psychologické, metodické, oborové, či diagnostické?**“ „Asi nevyužívám ani tak odborné kompetence, jako takové ty dovednosti, sociální – umět komunikovat, mít pochopení, trpělivost. To je podle mě důležité“

3. Jak vnímáte svůj výchovný styl? Liší se tento styl doma a v mateřské škole?

„Jako demokratický! Jak doma, tak v mateřské se snažím v dětech podporovat sounáležitost s celkem. Nechat je samostatně rozhodovat, jakou z nabízených činností si vyberou, ale zároveň je vést k odpovědnosti, aby činnost dokončily a aby se podílely na rozhodování celku.“ (Rychlá a spontánní odpověď) „**A netrestám! Vysvětluji, jak by to bylo lepší.**“ (váhá a po chvíli přidává) „Tedy v krajních případech dostalo dítě doma na zadek, ve školce je trest, že postižený nehraje společně hry s ostatními nebo si jde sednout na „trestnou lavici“ jako při hokeji, zvláště u chlapců to zabírá.“

4. Jak využíváte zkušeností s výchovou vlastního dítěte u dětí v mateřské škole? Využíváte zkušenosti s výchovou vlastního dítěte i v oblasti empatie či intuice?

(otázku dvakrát opakuji, dlouhé přemýšlení) „Pokud potřebuji děti nalákat na neoblíbené činnosti používám humor nebo grimasy, jako u dcery doma. Taky, když jsou děti v mateřské škole smutné, nechtějí se odloučit od rodičů, nebo když pláčou při drobném úrazu, když se praští, škrábnou..., tak si dělám legraci a zveličuji, přeháním a dramtizuji.“ (znovu si nechá otázku zopakovat) „Na druhou část bych odpověděla, že se asi umím lépe vžít do dětské duše a brát každé dítě jako osobnost. S intuicí je to naopak. V mateřské škole jsem více na stráži a předcházím třeba nebezpečným situacím daleko dřív než doma, kde je jedno dítě oproti osmdvaceti.“

5. Využíváte jako rodič některé z výukových aktivit (výtvarné, hudební, tělesné, environmentální,..)

„Všechny a naprosto přirozeně, jak sem k nim byla vedená sama!“ (bez rozmyslu jasná odpověď, chvilka váhání a pokračování) „S hudebními aktivitami mám problém, ale vždycky jsem zpívala a zpívám špatně a na dceru to vliv nemělo. RVP přece vychází z přirozených potřeb dítěte.“

6. Při řešení výchovných problémů považujete pedagogické vzdělání za přínos nebo na něj ve vypjatých situacích (zvláště doma) zapomínáte?

„Doma jsem uvolněná a ve vypjatých situacích reaguji intuitivně a impulzivně a až zpětně si uvědomuji lepší výchovné postupy.“ (přemýšlí) „Vlastní dítě umí nejlíp vypjatou situaci vytvořit. V mateřské škole jedním méně impulzivně, reaguji pomaleji a s větším přehledem. Myslím, že ve školce mě děti tak nevytočí a taky já se necítím v takovém stresu, jako s vlastním.“

7. Jak vnímáte komunikaci s rodiči dětí v mateřské škole? Pomáhá Vám, že jste také sama rodičem?

„Určitě. Mohu líp předušit jak zareagují. Sdělují citlivěji výtky k dětem. Snažím se rodiče podpořit, když potřebují pomoc a snažím se je chválit.“ (stručně, bez přemýšlení) „**A jak vnímáte komunikaci s rodiči?**“ „Někdy je to daleko náročnější věc, než naplňování RVP ve skupině osmdvaceti dětí.“

8. Lze časově stíhat přípravu programu pro děti v mateřské škole a péči o dítě doma? Máte dojem, že věnujete méně času zaměstnání nebo rodině, že tzv. něco šidíte (oproti stavu, kdy jste děti neměla)?

„*To nemám pocit.*“ (že tzv. něco šidí, pozn. autora) „*Pokud povolání učitelka dělala před narozením vlastních dětí, tak měla zajištěný určitý program a ten se dá obnovit a doplnit. Já sama nemám pocit, že bych rodinu šidila na úkor školky, nebo naopak. Povolání učitelky je pro mě i koníček a tak se přípravě mohu věnovat i ve chvílích, kdy jiní mají jiné aktivity. Navíc mi dcera s přípravou do školky ochotně pomáhá. Mám srovnání se zaměstnáním, které bylo pro mě jako ženu a budoucí matku časově velice náročné, v mateřské škole je při směnném provozu prostor pro rodinu dostatečný.*“ „**Pomohlo by něco vylepšit časový soulad?**“ „*Já to opravdu celkem stíhám, myslím, že si dovedu rozvrhnout čas a taky už přípravě nemusím věnovat tolik času, jako když jsem začínala učit.*“

9. Máte pomoc a zázemí v rodině? Rodiče, partnera, který by v případě potřeby mohl převzít část péče o domácnost a děti? Jak řešíte nemoc dítěte (partner, chůva, prarodiče, ošetřování člena rodiny)?

„*Mám velkou podporu. Nemoc dítěte vždy řešíme střídáním s manželem. Mám to štěstí, že je na volné noze a nemá pevnou pracovní dobu. Proto jsme se v hlídání vždy střídali, a když bylo nejhůř, vypomohla babička.*“

10. Cítíte se víc jako rodič s pedagogickým vzděláním nebo jako učitelka se zkušeností rodiče? V čem spatřujete výhody a nevýhody z hlediska povolání učitelky a z hlediska rodiče?

„*Cítím se víc jako rodič s pedagogickým vzděláním.*“ „**V čem spatřujete výhody z hlediska povolání učitelky?**“ „*Výhodou je, že víc pracuji s vlastním prožitkem, že jsem prošla sledováním vývoje vlastního dítěte do vyššího věku, než jsou teď děti u mě ve třídě a víc vím o výchově a umím to lépe využít.*“ „**a nevýhody z hlediska povolání učitelky?**“ (přemýšlí) „*Asi, že si věci беру moc osobně, neumím být profesionál, který nechá starosti za vrátky školky.*“ (ticho) „**A nevýhody nebo výhody z hlediska rodiče?**“ „*To nevím. Asi jen výhodná pracovní doba.*“

„*Děkuji za rozhovor a loučím se.*“

Rozhovor 2

Respondentka 37 let, MŠ v Praze, délka praxe v MŠ 10 let, dvě děti – dívky 6, 13 let, rozvedená.

1. Jak ovlivnilo narození vlastního dítěte přístup k dětem a nároky na ně v mateřské škole

„*Ano, ovlivnilo a moc! Hodně věcí jsem začala tolerovat a naopak některé chování více usměrňuji. Také jsem pochopila, že se výchova musí přizpůsobit jedinci, každý je prostě originál. To jsem si předtím jako mladá moc neuvědomovala*“

2. Jak využíváte profesních kompetencí při výchově vlastního dítěte?

„*Asi ani ne, myslím si, že víc vychovávám intuitivně.*“ (po chvíli přemýšlení) „*Myslím, že používám intuici v mateřské škole.*“ „**A které kompetence využíváte, např. sociálně psychologické, metodické, oborové, či diagnostické?**“ „*Tak to nejspíš fakt ty psychologický, že bych s dětma dělala to, co ve školce ani ne, ale spíš to asi už nedokážu oddělit, jestli bych to nedělala i jako neučitelka.*“

3. Jak vnímáte svůj výchovný styl? Liší se tento styl doma a v mateřské škole?

„*Při výchově svých dětí jsem se snažila o demokratický přístup. Já sama jsem byla vychována spíš autoritativně a některé věci se prostě nesměly. A jak se říká „zvyk je železná košile“, nesměly je dělat ani moje děti.*“ (smích) „*Dnes, kdy je jedna dcera větší a má srovnání, uznává, že jsem velice tolerantní člověk a necítí mou výchovu jako příkoří. Stejný přístup mám i k dětem v mateřské škole. Snažím se být důsledná a spravedlivá.*“

4. Jak využíváte zkušeností s výchovou vlastního dítěte u dětí v mateřské škole? Využíváte zkušenosti s výchovou vlastního dítěte i v oblasti empatie či intuice?

„*Ano využívám svých zkušeností s vlastní výchovou, pokud to jde, přistupuji k dětem individuálně a vedu je k tomu, aby dosáhly svého maxima. Více je vnímám, že je každé jiné, že nedokážou všichni všechno ve stejný čas. Taky když něco platilo na moje dítě doma, zkusím to i ve školce, třeba při zlobení, když nechťejí jíst, uklízet a tak.*“

5. Využíváte jako rodič některé z výukových aktivit (výtvarné, hudební, tělesné, environmentální, ...)

(Hovoří bez váhání) „Vždy jsem využívala všechny aktivity a moc se mi to u vlastních dětí osvědčilo! Starší dcera se věnuje hře na hudební nástroj a chodí na výtvarný kroužek. Obě děti milují zvířata a máme jich pár i doma. A taky mám zásobu básniček a her.“ (smích)

6. Při řešení výchovných problémů považujete pedagogické vzdělání za přínos nebo na něj ve vypjatých situacích (zvláště doma) zapomínáte?

(nooo) „To je problém. Samozřejmě se snažím využívat pedagogických znalostí při výchově, ale přiznávám, že se to někdy ne zcela daří. A až zpětně, když situace odezní tak mi napadají lepší řešení. Hlavně reagovat klidněji. Ale „po bitvě je každý generál“.“

7. Jak vnímáte komunikaci s rodiči dětí v mateřské škole? Pomáhá Vám, že jste také sama rodičem?

„Jasně, že pomáhá! Víím, jak se rodič asi cítí. Tím pádem se snažím volit vhodná slova a jsem tak trochu na jejich straně. V tom mi to fakt pomáhá, že jsem taky máma.“ „A jak se vám s rodiči komunikuje?“ „Jsem komunikativní typ, nemám problém vysvětlit rodičům, co potřebuji. Kolegyně mě často nastrčí, ví, že to s rodiči umím.“ (úsměv)

8. Lze časově stíhat přípravu programu pro děti v mateřské škole a péči o dítě doma? Máte dojem, že věnujete méně času zaměstnání nebo rodině, že tzv. něco šidíte (oproti stavu, kdy jste děti neměla)?

„Ano, to asi lze. Jen si musíte vyhradit čas, když děti spí, nebo jsou na kroužku. A hlavně léty vám přibývá zkušeností a čas na přípravu se zkracuje. Už jen doplňujete a upravujete podle potřeb třídy.“ „Pomohlo by něco vylepšit časový soulad?“ „No tak třeba by bylo dobré mít jinak směny, abych mohla holky vyzvedávat pravidelně z kroužků. Starší už mi ale dost pomůže, myslím, že to jde a zvládám to.“

9. Máte pomoc a zázemí v rodině? Rodiče, partnera, který by v případě potřeby mohl převzít část péče o domácnost a děti? Jak řešíte nemoc dítěte (partner, chůva, prarodiče, ošetřování člena rodiny)?

„Ano mám velikou pomoc ze strany rodiny. Při nemoci našťestí skoro vždy pomohly babičky a někdy jsem měla tzv. paragraf.“

10. Cítíte se víc jako rodič s pedagogickým vzděláním nebo jako učitelka se zkušeností rodiče? V čem spatřujete výhody a nevýhody z hlediska povolání učitelky a z hlediska rodiče?

„Cítím se rozhodně víc jako rodič s nadstavbou pedagogického vzdělání. V povolání učitelky v mateřské škole spatřuji samé výhody. Mám ráda děti a cítím se s nimi dobře. Vyhovuje mi kreativita, kterou práce v mateřské škole přináší. Mám ráda dětskou pravdomluvnost „co na srdci, to na jazyku“ a miluji spokojený výraz v jejich tvářích, když se jim ve školce líbí. Nevýhody si nepřipouštím.“

„Děkuji za rozhovor a loučím se.“

Rozhovor 3

Respondentka 35 let, MŠ v Praze, délka praxe v MŠ 3 roky, dvě děti – chlapec 8 let, dívka 5 let, vdaná (manžel manažer farmaceutické firmy).

1. Jak ovlivnilo narození vlastního dítěte přístup k dětem a nároky na ně v mateřské škole

„Spíš mi to posunulo priority. Na prvním místě jsou moje vlastní děti a jejich zdraví. Soudě podle vlastních dětí, bych měla mít nároky na děti v mateřské škole vyšší, ale paradoxně mám nižší.“ „Proč?“ „Já dostávám děti v určitém stupni vývoje. (přemýšlí) A až vlastní děti mě naučily, že i když mají obě stejné podmínky, vývoj dětí se liší. A tak přistupuji i k dětem v mateřské škole. Každé dítě mělo jiné startovací podmínky a i jejich vývoj je různý.“

2. Jak využíváte profesních kompetencí při výchově vlastního dítěte?

„Jsem důslednější.“ „A které kompetence využíváte, např. sociálně psychologické, metodické, oborové, či diagnostické?“ (přemýšlí) „Hodně mi pomohla znalost vývojové psychologie. Zařadila jsem sportovní aktivity od raného věku dětí a grafomotorická cvičení. To bych asi jako rodič bez pedagogického vzdělání nevěděla. Také vím, že je pro děti důležité nechat je rozhodovat, dát jim pocit svobody. A jsem trpělivější.“

3. Jak vnímáte svůj výchovný styl? Liší se tento styl doma a v mateřské škole?

„Liší! Doma preferuji liberální výchovu, kde se děti podílejí velkou měrou na rozhodování v rodině. Tohle v mateřské škole nelze uplatnit vzhledem k počtu dětí ve třídě.“

4. Jak využíváte zkušeností s výchovou vlastního dítěte u dětí v mateřské škole? Využíváte zkušenosti s výchovou vlastního dítěte i v oblasti empatie či intuice?

„Chovám se k dětem ve školce tak, jak bych si přála, aby se chovala učitelka k mým vlastním dětem. Je to zajímavé, mít stejně staré dítě jako jsou děti ve školce, člověk se neubrání srovnání. Myslím, že se to hodně ovlivňuje navzájem, co platí doma, použiju i ve školce a naopak. Ale ne vždycky to teda funguje“ „**A v oblasti empatie či intuice využíváte zkušenosti?**“ „Já jsem typ záchranář, já byla vždy empatická.“

5. Využíváte jako rodič některé z výukových aktivit (výtvarné, hudební, tělesné, enviromentální..)

„Enviromentální, tělesné, hudební..., vedli jsme vlastní děti k hudbě, u syna se to sice minulo účinkem, ale snad si cestu k hudbě ještě najde. Vždy jsme jim různé aktivity nabízeli, ale nenutili. Řešili jsme to jak v rámci mateřské školy, tak formou mimoškolních kroužků.“

6. Při řešení výchovných problémů považujete pedagogické vzdělání za přínos nebo na něj ve vypjatých situacích (zvláště doma) zapomínáte?

„Samozřejmě záleží na míře vypjatosti. Snažím se využít svého pedagogického vzdělání. Velice mě ovlivnil seminář „Nezraňující komunikace“. Bohužel jsem jím neprošla, když byly moje vlastní děti menší. To mě dost mrzí“

7. Jak vnímáte komunikaci s rodiči dětí v mateřské škole? Pomáhá Vám, že jste také sama rodičem?

„Hrozně mi to pomáhá. Snažím se vcítit do rodičů, co by mně bylo ještě příjemné a co ne. A někdy je to velice těžké, v nových situacích, které člověk nikdy nezažil, aby nezranil rodiče. Snažím se jim vysvětlit, že pokud jde o výchovu dětí, jsme na jedné lodi a ne, že spolu bojujeme. Často ale cítím nepochopení, rodiče některé věci nechtějí slyšet.“

8. Lze časově stíhat přípravu programu pro děti v mateřské škole a péči o dítě doma? Máte dojem, že věnujete méně času zaměstnání nebo rodině, že tzv. něco šidíte (oproti stavu, kdy jste děti neměla)?

„Ano mám pocit, že něco šidím. Když člověk děti nemá, tak žije jen prací, je to prioritou, věnuje se jen práci. Pak přijdou děti a rodina je na prvním místě. Dojíždění do práce, rozvoz dětí do školky a do školy, na kroužky, starost o dům a zahradu a příprava do práce jde stranou. Většinou to řeším noční prací, kdy je doma klid.“ „**Napadá vás nějaké řešení?**“ „Ano, kdyby byly vymezené hodiny na přípravu přímo v mateřské škole. Ale chápu, že by to asi kolegyním nevyhovovalo. Vlastně i pro mě je velký benefit délka pracovní doby.“

9. Máte pomoc a zázemí v rodině? Rodiče, partnera, který by v případě potřeby mohl převzít část péče o domácnost a děti? Jak řešíte nemoc dítěte (partner, chůva, prarodiče, ošetřování člena rodiny)?

„Bohužel nemám. Partner má časově náročné povolání, léta jsem byla dokonce doma v podstatě sama a manžel přijížděl jen na víkendy, pracoval v jiném městě. A prarodiče ještě sami pracovali. Nemoci dětí jsem řešila OČR. Ale je to trochu stres, je mi to hloupé vůči kolegyním.“

10. Cítíte se víc jako rodič s pedagogickým vzděláním nebo jako učitelka se zkušeností rodiče? V čem spatřujete výhody a nevýhody z hlediska povolání učitelky a z hlediska rodiče?

„Rodič s pedagogickým vzděláním, ale někdy už jen jako rodič.“ (povzdech) „Připadá mi, že je to od studií tak dávno, že se více učím od kolegyň.“ (delší pauza) „**Ted' jsem jen rodič!**“ „**V čem spatřujete výhody z hlediska povolání učitelky?**“ „Tak přece jenom o dětech vím víc, napadá mě asi víc aktivit, co s dětma dělat i doma.“ „**a nevýhody z hlediska povolání učitelky?**“ (přemýšlí) „možná to moc přináším domů, třeba si všímám, kdo si nemyje ruce – jako i manžel nebo moje máma.“ (usmívá se) „**A nevýhody nebo výhody z hlediska rodiče?**“ „ To nevím. To větší pochopení pro děti i rodiče. Jako rodič se možná víc bojím, i o děti ve školce“

„Děkuji za rozhovor a loučím se.“

Rozhovor 4

Respondentka 29 let, MŠ v Praze, délka praxe v MŠ 3 roky, dvě děti – chlapec 6 let, dívka 4 roky, rozvedená.

1. Jak ovlivnilo narození vlastního dítěte přístup k dětem a nároky na ně v mateřské škole?

„Ano ovlivnilo, prošla jsem si vývojem u svých dětí od narození a pochopila zákonitosti vývoje dětí, které jsem měla jen teoretické. Pochopila jsem, že nemohou být všechny děti stejně hodnoceny a musím k nim začít přistupovat individuálně.“

2. Jak využíváte profesních kompetencí při výchově vlastního dítěte?

„Využívám pedagogických znalostí i u svých dětí. Například jsem více důsledná. Ano používám.“ **„A které kompetence využíváte, např. sociálně psychologické, metodické, oborové, či diagnostické?“** *„Určitě ty psychologický, snažím se víc o tom děcku přemýšlet. A neubráním se srovnání. Jako že bysme si doma psali pravidla nebo že bych hledala v knížce, jestli nemají nějakou poruchu, tak to asi ne. To tak nějak samo plyne a je to hodně provázaný.“* (usmívá se).

3. Jak vnímáte svůj výchovný styl? Liší se tento styl doma a v mateřské škole?

„Výchovný styl vnímám v tom duchu odlišně, že ke svým dětem doma jsem více vřelejší a užijeme si více legrace než v kolektivu. Ze zkušenosti vím, že se třída pěkně rozdovádí a pak těžko hledám autoritu. Doma mohu více naplnit potřeby dětí, ve školce minimálně k velkému množství dětí. Ano, když nad tím tak přemýšlím, tak liší.“

4. Jak využíváte zkušeností s výchovou vlastního dítěte u dětí v mateřské škole? Využíváte zkušenosti s výchovou vlastního dítěte i v oblasti empatie či intuice?

„Nijak zvlášť nevyužívám, myslím si, že to je můj přístup téměř shodný, z hlediska empatie v obou rovinách. Spíš asi jen vím, co od dětí můžu čekat, vím, co mám doma.“ (zvednuté obočí).

5. Využíváte jako rodič některé z výukových aktivit (výtvarné, hudební, tělesné, enviromentální.)

„Ano využívám doma hlavně hudební výchovu a někdy i výtvarnou, potažmo projevem i dramatickou a i další v menší míře. Asi mě napadá víc věcí, než kdybych neučila ve školce. Taky vím, že když to baví děti ve školce, tak to třeba bude bavit i moje dítě....a pak to tak často není.“ (smích)

6. Při řešení výchovných problémů považujete pedagogické vzdělání za přínos nebo na něj ve vypjatých situacích (zvláště doma) zapomínáte?

„Je dobré mít o co se i teoreticky opřít, snažím se využít v praxi. Snažím se nezapomínat. Ano, vidím to jako přínos. Jenže zase, to hodně záleží na osobnosti, myslím, že bych to podobně řešila, i kdybych učitelka nebyla. Já třeba nevytočím, děti mě nevytočí. I když doma občas jo.“

7. Jak vnímáte komunikaci s rodiči dětí v mateřské škole? Pomáhá Vám, že jste také sama rodičem?

„Ano pomáhá mi, že jsem rodičem, lépe rodiče chápu. Dříve jsem byla dost drsná, taková tvrdá, řekla jsem, co si myslím a ani jsem moc nepřemýšlela, jak to rodiče vezmou. Dneska už vím, jaké to je slyšet něco o vlastním dítěti, nehezkého. Tak na to si vždycky vzpomenu.“

8. Lze časově stíhat přípravu programu pro děti v mateřské škole a péči o dítě doma? Máte dojem, že věnujete méně času zaměstnání nebo rodině, že tzv. něco šidíte (oproti stavu, kdy jste děti neměla)?

„Ano, mám silný dojem, že šidím rodinu. Je to pro mě stresující a zvažovala jsem několikrát odchod z pozice učitelky. Bohužel jsem nenašla práci na zkrácený úvazek, kde bych finančně nestrádala.“ **„Napadá vás nějaké řešení?“** *„Bylo by fajn, mít zkrácený úvazek, ale stejné peníze, ale to je asi utopie. Teď to má být ještě horší, s kolegyní se budeme mýjet, nevím, jak budeme společně plánovat, to už se vůbec nesejdem.“*

9. Máte pomoc a zázemí v rodině? Rodiče, partnera, který by v případě potřeby mohl převzít část péče o domácnost a děti? Jak řešíte nemoc dítěte (partner, chůva, prarodiče, ošetřování člena rodiny)?

„Ne, nemám hlídání, dlouhodobě je toto téma značně stresující. Kdykoliv bych si někam něco potřebovala zařídit, tak si musím hlídání zaplatit. Když jsou děti nemocné, musím si vzít paragraf na děti, je to svízelná situace. Tohle mě hodně trápí, to nevím, jak řešit.“

10. Cítíte se víc jako rodič s pedagogickým vzděláním nebo jako učitelka se zkušeností rodiče? V čem spatřujete výhody a nevýhody z hlediska povolání učitelky a z hlediska rodiče?

*„Z hlediska toho, jestli se cítím více rodič či učitelka, asi bohužel víc jako učitelka, neboť s cizími dětmi v mateřské škole trávím více času než se svými, což je pro mě velká škoda. A pro ty moje děti. **Výhody z hlediska povolání učitelky:** „Mohu si díky zaměstnavateli děti vzít do školky. **Nevýhody z hlediska učitele:** „málo se věnuji svým dětem, nemám na ně večer po odpolední směně už vůbec sílu. **Výhoda v roli rodiče:** „vím opravdu, jak to ve školce funguje a nedělám si žádné iluze. „Nevýhodou je malé pochopení druhými, neuvědomování ostatních, že máte dvě role, více stresu z přepínání mezi nimi. Bohužel i od vedení je tu nepochopení.“*

„Děkuji za rozhovor a loučím se.“

Rozhovor 5

Respondentka 36 let, MŠ v Praze, délka praxe v MŠ 10 let, dvě děti – chlapec 8 let, dívka 6 let, vdaná (manžel právník).

1. Jak ovlivnilo narození vlastního dítěte přístup k dětem a nároky na ně v mateřské škole?

„Mám pocit daleko větší odpovědnosti. Přestala jsem se na děti ve školce dívat skrze hodnotící tabulky. Z vlastní zkušenosti vím, že každé dítě má jiný rytmus vývoje a to ho utváří.“ (hovoří velmi sebejistě, rychle)

2. Jak využíváte profesních kompetencí při výchově vlastního dítěte?

„Pracovní listy se svými dětmi doma nedělám, ale komplexní výchovné působení učitelky na vlastních dětech se nezapře. Obě děti byly na mateřskou školu ve třech letech plně vybaveni. Když nad tím tak přemýšlím, nevím, jestli to bylo tím, že jsem učitelka, nebo přirozenou výchovou, které se dostalo i mě. I když? (chvilka zaváhání) „Dbala jsem u svých dětí na správný úchop tužky. To možná většinu rodičů nenapadne, že je to důležité.“

3. Jak vnímáte svůj výchovný styl? Liší se tento styl doma a v mateřské škole?

*„Děti vedu ke slušnosti, samostatnosti a zodpovědnosti za své činy. Chci, aby z nich vyrostli fungující, samostatní lidé.“ „**Liší se tento styl doma a v mateřské škole?**“ „To bych neřekla. To co vyžadují u svých dětí, chci i po dětech ve školce. Doma občas používám trestů, to ve školce nedělám. Pokud zvýším ve školce hlas, hned situaci probereme a chci, aby děti věděly, co se stalo.“*

4. Jak využíváte zkušeností s výchovou vlastního dítěte u dětí v mateřské škole? Využíváte zkušenosti s výchovou vlastního dítěte i v oblasti empatie či intuice?

„Jak jsem již jednou řikala, dbám i u dětí v mateřské škole, aby měly správný úchop již od nástupu do školky. Co jsem považovala za důležité u svých dětí, chci i po dětech ve školce. Aby byly samostatné, uměly si říct, co potřebují, sebeobslužné. Takové to desatero, co má umět dítě, když jde do školky. Co se týče empatie, jsem více citlivá k potřebám dětí. Chtěla bych, aby se děti ve školce cítily dobře. Na tom mi opravdu záleží.“ (jistě).

5. Využíváte jako rodič některé z výukových aktivit (výtvarné, hudební, tělesné, environmentální.)

„Ted' už tolik ne. Pokud jsem s dětmi byla na mateřské, tak jsme hodně malovaly a tvořily. Také jsme hrály divadlo.“ (pauza) „Jo, a hodně zpíváme, já hraji na piáno, manžel na kytaru a flétnu. Děti mají možnost si nástroje vyzkoušet a hodně s námi zpívají. To bych asi s dětma sama nedělala, na piáno jsem se naučila až ve škole.“

6. Při řešení výchovných problémů považujete pedagogické vzdělání za přínos nebo na něj ve vypjatých situacích (zvláště doma) zapomínáte?

„V mateřské škole již za roky praxe vím, co na děti platí a jak výchovné problémy řešit. Doma je to jiné. Doma jsou jiné výchovné problémy než ve školce. Děti se chovají jinak na „veřejnosti“ a doma, kde mohou své emoce popustit. Doma se občas nevyhnu trestům a to i fyzickým – (potichu) dostanou na zadek.“

7. Jak vnímáte komunikaci s rodiči dětí v mateřské škole? Pomáhá Vám, že jste také sama rodičem?

*„Mám s rodiči nadstandartní vtahy. Rodiče jsou spokojeni, že jejich děti chodí ke mně do třídy rády.“ (velmi rychlá a stručná odpověď) „**A pomáhá vám, že jste také sama rodičem?**“*

„Určitě, jak jednají kolegyně se mnou o mých vlastních dětech, tak já jednám s ostatními rodiči.“

8. Lze časově stíhat přípravu programu pro děti v mateřské škole a péči o dítě doma? Máte dojem, že věnujete méně času zaměstnání nebo rodině, že tzv. něco šidíte (oproti stavu, kdy jste děti neměla)?

(bez rozmýšlení) „Lze, pracovní doba v mateřské škole je kratší.“ „A máte dojem, že věnujete méně času zaměstnání nebo rodině, že tzv. něco šidíte (oproti stavu, kdy jste děti neměla)?“

„Ne, jen mě zatěžují organizační věci kolem chodu třídy, (detašované pracoviště, pozn. autora) ale to vlastně spadá do nepřímé pedagogické činnosti. Jednoznačně to lze stíhat, mám samostatné děti. Taky už se nepotřebuji tolik připravovat, jako když jsem začínala ve školce.“

9. Máte pomoc a zázemí v rodině? Rodiče, partnera, který by v případě potřeby mohl převzít část péče o domácnost a děti? Jak řešíte nemoc dítěte (partner, chůva, prarodiče, ošetřování člena rodiny)?

„Mám partnera, který si může pracovní dobu přizpůsobit potřebám rodiny a pracovat z domova. Vždycky jsme to zvládli. Také mám práci blízko domova, tak netrávím čas cestováním. Nemoci dětí řešíme střídáním s manželem. Vždy jsme to zvládli bez prarodičů. Ostatně ti jsou daleko.“

10. Cítíte se víc jako rodič s pedagogickým vzděláním nebo jako učitelka se zkušeností rodiče? V čem spatřujete výhody a nevýhody z hlediska povolání učitelky a z hlediska rodiče?

„To nevím. Je to tak napůl. Výhoda je kratší pracovní doba, volné léto. Nevýhodu spatřuji v úbytku energie, kterou mi bere práce s dětmi ve školce. Doma někdy nemám sílu řešit základní věci, musí se rodina postarat sama.“ „A spatřujete výhody a nevýhody z hlediska rodiče (směrem k dětem ve školce)?“ (přemýšlí) „Výhoda? Mohu si ve školce znovu ověřit, co se mi ve výchově doma nepodařilo. Ale i podařilo. (úsměv) „A nevýhody? Možná se o něco víc bojím, aby se něco nestalo, ale to je taky asi spíš výhoda.“

„Děkuji za rozhovor a loučím se.“

Rozhovor 6

Respondentka 36 let, MŠ v Praze, délka praxe v MŠ 6 let, dvě děti – dívka 8 let, chlapec 3 roky, vdaná (manžel lékař).

1. Jak ovlivnilo narození vlastního dítěte přístup k dětem a nároky na ně v mateřské škole?

„Myslím si, že když mám doma vlastní děti, tak mám pro děti ve školce větší pochopení, jsem trpělivější, tolerantnější, zároveň používám takový ty výrazy jako papat a spinkat. Když jsem děti neměla, nechápala jsem spoustu věcí: proč je berou do restaurace, nechápala jsem, proč když maminka veze dítě v kočárku, tak brečí, nechápala jsem děti v letadle, prostě jsem k dětem přistupovala jinak. Nedovedla jsem si přesně představit, jaké chování je přiměřené jejich věku. S vlastními dětmi už to chápu líp, vidím, co zvládnou, jak se vyvíjí. Dříve jsem nebyla zdaleka tak trpělivá, myslím si, že jsem měla přehnané nároky. Když se mi narodily děti, začaly mě znovu zajímat knížky jako vývojová psychologie a knížky o výchově dětí a začalo to dávat smysl. I když mě děti se někdy nechovaly zcela standardně. Obě moje děti mají problémem (vývojová dysfázie a hemiparéza), díky tomu si dokáží líp představit, že i dítě ve školce má nějaký problém, že jeho vývoj není úplně normální. Kdybych dnes vystudovala speciální pedagogiku, byl by ze mne asi dobrý diagnostik, protože se to stalo i mně. Myslím, že jsem díky své zkušenosti citlivější k dětem s odlišným vývojem a dokáží včasěji na odlišnost upozornit rodiče dětí.“ (mluví pomalu a s rozmyslem)

2. Jak využíváte profesních kompetencí při výchově vlastního dítěte?

„Pedagogické znalosti doma používám. Když byla dcera předškoláčka, uvolňovaly jsme ruku, hlídaly úchop tužky, trénovaly zrakové vnímání, sluchové vnímání i grafomotoriku. Ze své praxe jsem věděla, jak to má vypadat, na jaké úrovni by měla být a jak ji rozvíjet. Díky pedagogickým znalostem jsem si asi i všimla i řečových odlišností. Díky pedagogickému vzdělání jsem u dcery poznala dysfázii, i když i já jsem si dlouho myslela, že je to díky bilingvnímu prostředí, ve kterém vyrůstá.“ (je znát, že nad otázkami přemýšlí).

3. Jak vnímáte svůj výchovný styl? Liší se tento styl doma a v mateřské škole?

„Myslím, že jsem hodně liberální, razím demokratický styl, doma vládne trochu i anarchie, ale nám to tak vyhovuje. V tomhle jsem třeba hodně jiná oproti kolegyni, která nemá děti a třeba nutí děti ochutnávat jídlo. Do jídla nikoho nenutím, v tomhle jsem jiná, razím demokratický styl i ve školce. Ve školce jsem asi důslednější a víc trvám na pravidlech. Ve školce nedovolím dětem tolik věcí, jde o jejich bezpečnost. Doma i ve školce se snažím se s dětmi domluvit, hodně vysvětluji. Tresty jsou ve školce dost omezené, prakticky posílám jen sednout ke stolečku a doma to praktikuji stejně, posílám děti do pokojíčku, třeba uklízet, nebo aby se uklidnily a vrátily se, až nimi bude domluva. Syn dostane jen občas přes ruku, tam někdy domluva není. U dcery jsem zjistila, že fyzické tresty nemají smysl, když mě jednou praštila a já jí říkám, nemůžeš mě přece bouchat a ona mi na to odpověděla i se svojí dysfázií a ty mě bouchat můžeš? A od té doby jsme si s manželem uvědomili, že u ní opravdu nemají fyzické tresty smysl.“

4. Jak využíváte zkušeností s výchovou vlastního dítěte u dětí v mateřské škole? Využíváte zkušenosti s výchovou vlastního dítěte i v oblasti empatie či intuice?

„Myslím, že z domova si nic nepřináším, spíš z té školky domů. Snažím se být i na vlastní děti mnohem klidnější, tak abych se nevytočila, jsem trpělivější. Od té doby, co mám svoje děti, jsem i k dětem ve školce vnímavější a víc také znám jejich specifika, co od kterého dítěte očekávat, co na něj platí, v tom mi určitě vlastní děti pomohly.“

5. Využíváte jako rodič některé z výukových aktivit (výtvarné, hudební, tělesné, enviromentální..)

„Zrovna environmentální aktivity určitě využíváme, díky mému studiu biologie, znám názvy květin, zvířat, minerálů. Biologii bych doporučila i do školky, děti jsou zvědavé a já mohu na zvědavé otázky odborně odpovídat. Jinak samozřejmě doma zpíváme a kreslíme. Vše je doma vedeno formou volné hry. Dcera kreslí od mala a velmi ráda, syna naopak kreslení vůbec nezajímá, přičítám to postižení. Děti mi pomáhají v kuchyni při pečení. U syna se snažime ovlivňovat hračkami postižení, hodně takové ty ergo, pro rozvoj motorického vývoje.“ (odpovídá pomalu, bez zaváhání).

6. Při řešení výchovných problémů považujete pedagogické vzdělání za přínos nebo na něj ve vypjatých situacích (zvláště doma) zapomínáte?

(Bez váhání odpovídá) „O trestech doma už jsem mluvila, ve školce praktikuji občas kolektivní tresty, na některé děti domluva neplatí, ale platí na ně třeba to, že se stydí před ostatními. Ve školce mi hodně pomáhají pravidla, tam je to dané a mohu se na pravidla vždy odkázat. Doma i ve školce mám nastavené mantinely, kam až děti mohou dojít a přes které už to nejde. Myslím, že zvládám výchovné problémy řešit s klidem a že se dcera nebojí za mnou přijít, i když něco provedla, ví, že nedostane na zadek. S tím, že mají obě děti nějaký problém, snažím se k dětem přistupovat opravdu citlivě a domlouvat, nevybuchnout, ale nevím, jestli je to vzděláním, spíš ta zkušenost s problematickým chováním u vlastního dítěte.“

7. Jak vnímáte komunikaci s rodiči dětí v mateřské škole? Pomáhá Vám, že jste také sama rodičem?

„Mám pro rodiče větší pochopení, ale často je i hodně nechápu, bojí se nepříjemností. Kdybych sama děti neměla, asi bych spoustu věcí s rodiči neřešila, myslím, že dříve mi na dětech ve školce tak nezáleželo. S vlastními dětmi to teď vidím jinak, umím doporučit, co s dětmi dělat, na kterého specialistu se obrátit. Někdy používám svůj příklad trochu jako odstrašující, aby věděli, že je třeba dysfázii nutně řešit a že se s tím dá něco dělat, aby to nebrali jako stigma. Ale mám pocit, že to stejně nevnímají, že si nepřipouští problémy svých dětí, že se jim to nehodí, že ten problém vytěsni, protože se jim to nehodí do jejich života. To je mi líto, jde o jejich děti.“ (mluví pomalu a vážně, smutně).

8. Lze časově stíhat přípravu programu pro děti v mateřské škole a péči o dítě doma? Máte dojem, že věnujete méně času zaměstnání nebo rodině, že tzv. něco šidíte (oproti stavu, kdy jste děti neměla)?

„Řekla bych, že se to zvládnout dá. Čím delší dobu učím v mateřské škole, tím mi příprava trvá kratší dobu. Když jsem děti neměla, věnovala jsem se přípravě na pracovišti. Teď pracuji doma, když děti spí.“ „**Máte dojem, že věnujete méně času zaměstnání nebo rodině, že tzv. něco šidíte (oproti stavu, kdy jste děti neměla)?**“ „Ano šidím svoje děti, nejsem doma vždy plně připravená a spíš než problém s časem vnímám jako problém, že jsem vyčerpaná. Když mám podobné věci řešit u osmadvaceti dětí ve školce a ty samé s mými dětmi, už na to doma nemám sílu. (opět hodně vážně).

9. Máte pomoc a zázemí v rodině? Rodiče, partnera, který by v případě potřeby mohl převzít část péče o domácnost a děti? Jak řešíte nemoc dítěte (partner, chůva, prarodiče, ošetřování člena rodiny)?

(Posmutní a vypráví) „*To bohužel moc nemám. Dcera už je velká, tam to tak nepotřebuji, ale se synem bych brala pomoc prarodičů nebo manžela. Ale vzhledem k jeho povolání je největší tíha na mně. Manžel respektuje, že pracuji a vychází mi vstříc. Pro případ nemoci máme k dětem chůvu a tak stačí mně, nebo manželovi OČR jen na jeden den. Ale stojí nás to dost peněz.*“ (mluví věcně, pomalu a rozvážně).

10. Cítíte se víc jako rodič s pedagogickým vzděláním nebo jako učitelka se zkušeností rodiče? V čem spatřujete výhody a nevýhody z hlediska povolání učitelky a z hlediska rodiče?

„*Asi se víc cítím jako rodič, to je pro mě důležitější, ale pedagogické vzdělání cítím jako výhodu. Doma se cítím plně jako rodič a ve školce to беру jako práci. Snažím se to dělat, abych z toho měla dobrý pocit, aby po mně něco zůstalo a abych děti něco naučila. Když jsem ve školce, tak jsem pedagog, co má děti a když jsem doma, tak jsem určitě jen rodič.*“ „**Jsou nějaké výhody a nevýhody z hlediska povolání pedagoga a z hlediska rodiče?**“ „*Výhodou být matkou v pedagogice je pochopení pro dítě, větší tolerance a citlivost k jeho potřebám. Nevýhodou možná je, že jsem jako matka úzkostnější, mám hrozný strach, aby se dětem ve školce nic nestalo. A když to vezmu jako učitelka v rodině, pak lépe dokážu odhalit odchylky ve vývoji dětí. Ze školky jsem si do rodiny přinesla režim. I když přes den je chaos, tak jsou určité pevné body a těch se držíme, třeba večerka a jídlo ve stejnou dobu.*“

„**Děkuji za rozhovor a loučím se.**“

Rozhovor 7

Respondentka 33 let, MŠ v Praze, délka praxe v MŠ 5 let, dvě děti – dívka 8 let, chlapec 3 roky, vdaná (manžel pracovník v logistice).

1. Jak ovlivnilo narození vlastního dítěte přístup k dětem a nároky na ně v mateřské škole?

„*Malinko ovlivnilo, ale při narození dcery jsem byla prakticky začínající učitelka a tak jsem se učila tak nějak nastejno. Jak u dětí ve školce, tak doma se svými dětmi. Víc jsem uplatňovala nabyté pedagogické poznatky při výchově dcery.*“ „**A přístup k dětem a nároky na ně v mateřské škole se po narození dcery nezměnily?**“ (přemýšlí) „*Vlastně jo, vlastně se změnil, začala jsem být víc trpělivá a důsledná. To se z knih o výchově vyčíst nedá, na to je potřeba vlastní zkušenost. A taky mi to posílilo sebedůvěru. Jako začínající učitelka jsem ve výchově a přístupu k dětem tápala. Až s dcerou jsem nabyla zkušeností a začala brát i děti ve školce jako individuální osobnosti.*“

2. Jak využíváte profesních kompetencí při výchově vlastního dítěte?

„*Určitě mi pomohlo, že jsem pedagogiku předškolního dítěte studovala. Ale zjistila jsem, že mi styl výchovy, který jsem měla naučený doma, nevyhovuje. Dítě v rodinném prostředí se chová malinko jinak, je vzteklé, neposlušné atd. A já na něj nechci používat výchovné metody, které zabírají na dav. Je to moje dítě, chci mu dát pocit výjimečnosti, chci si ho tulin, prostě si ho užít.*“ „**Nikdy jste nepoužila ani část pedagogických znalostí, které uplatňuje v mateřské škole doma u dětí?**“ (přemýšlí, váhavě) „*Když přemýšlím, tak asi ano. Vlastně určitě. Pracovala jsem s ní jako s předškolačkou, aby byla na školu dobře připravená. Takže jsme pracovaly podle diagnostiky předškoláka. A taky asi umím líp komunikovat s dětma, mám to vyzkoušené.*“

3. Jak vnímáte svůj výchovný styl? Liší se tento styl doma a v mateřské škole?

„*U prvního dítěte jsem tápala a byla občas nešťastná a nevěděla si rady. Po narození syna jsem ve větší pohodě a jistější.*“ „**A dokázala byste svůj styl, nebo styly výchovy popsat?**“ (pauza) „*Je myšleno jako demokratický, autoritativní, atd.?*“ „**Ano**“ „*Aha, pak u dcery jsem prosazovala autoritativní styl, ale něco mi pořád nesedělo. Jenže jsem to asi jinak neuměla, byla jsem tak zvyklá z domova. Až s narozením syna jsem liberálnější ve výchově a zpětně si uvědomuji chyby, kterých jsem se dopouštěla. Byla jsem velice emotivní až hysterická.*“ „**Liší se styl výchovy doma a v mateřské škole?**“ „*Snažím se, aby ne, ale liší. Nemohu dát dětem ve školce takovou svobodu, je to velká skupina, mám pocit větší zodpovědnosti. A s úsměvem si vzpomínám, jak jsem jako začínající učitelka byla ta přísná, správná. Dnes vidím, že to plynulo z mé nezkušenosti a nervozity uspět.*“ (usmívá se, ujišťuje, že to tak stačí).

4. Jak využíváte zkušeností s výchovou vlastního dítěte u dětí v mateřské škole? Využíváte zkušenosti s výchovou vlastního dítěte i v oblasti empatie či intuice?

(Rychle a jistě) „Využívám. Při individuálních rozhovorech s dětmi ve školce. Když se pracuje s celou třídou tak asi ne, ale když potřebuje jedno konkrétní dítě povzbudit, podpořit, utěšit, pochovat, tak jsem připravená. To jsem jako mladá učitelka přehlížela. Dnes, jako matka vím, jak je to pro děti důležité. Být sama matkou, je pro učitelku ten největší přínos!“

5. Využíváte jako rodič některé z výukových aktivit (výtvarné, hudební, tělesné, enviromentální..)

„Když byly děti malé, tak asi ne. Až když byla dcera ve věku předškoláka. Spíš než vyloženě výukových aktivit jsem používala materiální pomůcky pro správný rozvoj dětí. Hračky a hry na podporu rozvoje myšlení, řeči, vnímání a tak.“ „Ani výtvarné, nebo hudební aktivity jste doma s dětmi nepraktikovala?“ „Výtvarné vlastně jo, dcera ráda malovala a vytvářela rukama. Já to dělala spíš obráceně. Nejprve jsme to z dcerou odzkoušely a pak jsem třeba výtvarnou techniku použila i ve školce.“

6. Při řešení výchovných problémů považujete pedagogické vzdělání za přínos nebo na něj ve vypjatých situacích (zvláště doma) zapomínáte?

(bez váhání odpovídá) „V soukromí jsem víc emotivní, zvyšuji hlas. Doma zapomínám na správná řešení. Ve školce jsem víc profesionál, výchovné problémy se netýkají celé skupiny, ale jednotlivce a skupina si nezaslouží trpět za jednoho. A také nejsem ve školce na problém sama. Je tam rodič, se kterým mohu výchovný problém řešit. Doma jsem na to většinou sama. Možná k tomu také přispívá, že jsem z práce vyčerpaná a pak doma reaguji jako „zlá matka“ s direktivním přístupem.“ (zašklebí se).

7. Jak vnímáte komunikaci s rodiči dětí v mateřské škole? Pomáhá Vám, že jste také sama rodičem?

„Myslím, že mi to pomáhá. Víc rodičům rozumím. Určitě se změnil můj styl komunikace, kdy se dokáží vcítit do pocitů, které mají rodiče ve školce. Výchovné problémy říkám rodičům citlivě, nejprve dítě chválím, co všechno dokáže, než dojdou k problémovému chování. Říkám to tak, jak bych chtěla, aby to někdo říkal i mně.“

8. Lze časově stíhat přípravu programu pro děti v mateřské škole a péči o dítě doma? Máte dojem, že věnujete méně času zaměstnání nebo rodině, že tzv. něco šidíte (oproti stavu, kdy jste děti neměla)?

„Musí! Musí! Musí, ale těžko. Chodím domu a samozřejmě se těším na vlastní děti, ale mám hlavu plnou i těch „cizích“, školkových.“ „Tak máte pocit, že něco šidíte?“ „Asi určitě. Ne vědomě, ale šidím vlastní děti, že na ně nemám tolik času a hlavně energie. Jsem unavená a reaguji víc podrážděně a nejsem důsledná. Když si to uvědomím, tak jsem zase přehnaně milá.“ „Víte, co by Vám pomohlo?“ „Jasně! Pomoc partnera a prarodičů a hlavně změna legislativy. Zkrácený úvazek za stejné finanční ohodnocení, nebo menší počet dětí ve třídě.“ (rychlá odpověď, mluví odhodlaně).

9. Máte pomoc a zázemí v rodině? Rodiče, partnera, který by v případě potřeby mohl převzít část péče o domácnost a děti? Jak řešíte nemoc dítěte (partner, chůva, prarodiče, ošetřování člena rodiny)?

(bez zaváhání a trochu našťavaně) „Víc u prarodičů, ale bohužel ještě pracují, než u manžela. Nemoc dětí řeším vždy ošetřovačkou. Zdraví mých dětí je na prvním místě a i kdybych měla zůstat doma půl roku bez nároku na finanční podporu, tak to udělám!“

10. Cítíte se víc jako rodič s pedagogickým vzděláním nebo jako učitelka se zkušeností rodiče? V čem spatřujete výhody a nevýhody z hlediska povolání učitelky a z hlediska rodiče?

(dvakrát opakuji otázku) „To tedy nevím! Asi když jsem doma, jsem rodič a v práci pedagog. Jsou situace, kdy jsem ve školce pedagog a nastane problém s vlastním dítětem a v tu chvíli jsem plně rodič a vše ostatní jde stranou. Třeba, když volají ze školky, že dítě má horečku, tak jsem především rodič a řeším to.“ „V čem spatřujete výhody nebo nevýhody z hlediska povolání pedagoga?“

„Jestli máte na mysli výchovu vlastních dětí ve stejné třídě školky, tak to bych nedoporučovala, tím jsem sama prošla. Není to ideální stav. Nebo jestli je výhodné, když jsem matka učitelka? Asi jo, vím si rady při řešení problémů s výchovou vlastních dětí, znám literaturu a vím co si přečíst. A jako učitelka matka jsem zase víc empatická k potřebám dětí v mateřské škole. Dokážu si vzít na školce v přírodě lítostivé dítě k sobě do postele

a dělat náhradní matku. Nebo mu vybírat vši. Doma dělám stejné věci u svých dětí a je to přirozené. A jsem u všech dětí víc úzkostnější, bojím se o ně.“

„Děkuji za rozhovor a loučím se.“

Rozhovor 8

Respondentka 41 let, MŠ v Praze, praxe v MŠ 6 let, dvě děti – dcera 14 let, syn 4 roky, vdaná (manžel elektrikář).

1. Jak ovlivnilo narození vlastního dítěte přístup k dětem a nároky na ně v mateřské škole?

„Nároky na děti v mateřské škole před narozením vlastních dětí nemohu dost objektivně posoudit, neboť jsem po vystudování učila jen jeden rok a pak měla vlastní děti a byla na mateřské. Vzhledem k tomu, že mám ale doma také dítě předškolního věku, nastalo u mě větší pochopení pro potřeby dětí ve školce. Teprve po mateřské dovolené více rozumím chování dětí v předškolním věku.“ **„Ovlivnilo narození dětí nároky na děti v mateřské škole?“** *„Asi ano, mám podobné nároky na děti ve školce jako na svoje vlastní, třeba co se týče hrubé a jemné motoriky.“* (odpovídá rychle a bez váhání).

2. Jak využíváte profesních kompetencí při výchově vlastního dítěte?

„Pedagogické znalosti mi pomohly v pochopení chování a vývojových zákonitostí dětí předškolního věku. Vím, co by v určitém věku měly umět a podporuji jejich vývoj tak, abychom určité nedostatky odstranily.“ **„Můžete uvést konkrétní příklad?“** *„Konkrétně se jedná o znalosti v oblasti fyzické, jak jsem říkala v předešlé otázce. Oblast hrubé a jemné motoriky, hlavně manipulace s drobnými předměty a úchop tužky. V oblasti psychické trénujeme vnímání, pozornost a také komunikaci. Dětem hodně čtu a vyprávíme si, abych zvýšila jejich slovní zásobu a obratnost při vyjadřování. Ono je to hodně propojené, co dělám doma a co ve školce, jde mi o děti, resp. o to moje dítě.“* (pevně).

3. Jak vnímáte svůj výchovný styl? Liší se tento styl doma a v mateřské škole?

(lehce zaváhá) *„Svůj výchovný styl ve školce vnímám něco mezi autoritativním a demokratickým. Doma bych ho hodnotila jako demokratický. Ve školce jde o velkou skupinu, která má jiné zákonitosti než skupina – rodina. Dětem ve školce jsou nastaveny pevnější hranice. Jde o jejich bezpečnost a také potřebuji na celou skupinu výchovně působit. Ve školce jsem více důsledná, trvám více na dodržování pravidel. U dětí ve školce vím, co chci, aby uměly, doma na to někdy už nemám sílu a jsem trochu „pohodlná“. Moje vlastní děti mají větší svobodu v rozhodování, ale to je jistě stejné v každé rodině, ať jde o děti učitelky, nebo matky v jiném zaměstnání.“*

4. Jak využíváte zkušeností s výchovou vlastního dítěte u dětí v mateřské škole? Využíváte zkušenosti s výchovou vlastního dítěte i v oblasti empatie či intuice?

„Tak to už jsem částečně odpověděla v první otázce. Samozřejmě, vzhledem k tomu, že jsem učila jen jeden rok před mateřskou. Jsem určitě víc empatická. To, že mají děti nějaké problémy, jsou smutné, náladové, jsem jako začínající učitelka přehlížela. Brala jsem děti jako celek. Dnes si všímám každého jednotlivce a snažím se každému pomoci, stejně jako doma svým dětem.“ **„Jde využít i intuici?“** (přemýšlí) *„Pokud slovo vysvětlím jako odhad, pak jsem více obezřetná, co se týče bezpečnosti. Předcházím nebezpečným situacím ve školce a vlastně i doma.“*

5. Využíváte jako rodič některé z výukových aktivit (výtvarné, hudební, tělesné, enviromentální..)

(Bez zaváhání) *„Ano. Snažím se. Nazvala bych to didaktické chvílky. Když se najde čas. Doma výtvarníčme a zpíváme. Také využívám dramatiky pro zábavu nebo pro lepší komunikaci s vlastními dětmi.“*

6. Při řešení výchovných problémů považujete pedagogické vzdělání za přínos nebo na něj ve vypjatých situacích (zvláště doma) zapomínáte?

„Jestli máte na mysli řešení výchovných problémů mých dětí, pak jsem jako většina matek. U prvního dítěte jsem lehce s výchovou tápala, protože jsem byla připravená praktikovat naučené poučky a někdy to úplně nefungovalo. U druhého dítěte jsem přistupovala k problémům s větším nadhledem. Jednak jsem je měla již jednou zažité a jednak mi pedagogické vzdělání pomohlo najít vlastní klid, že výchovu zvládám. Dokonce se

snáším i lidem v blízkém okolí, konkrétně tatínkovi či babičce vysvětlovat, proč se dítě v takové situaci takto chová. Přála bych si pro ně více pochopení.“ (rychlá a pevná reakce).

7. Jak vnímáte komunikaci s rodiči dětí v mateřské škole? Pomáhá Vám, že jste také sama rodičem?

„Ano, určitě mi to pomáhá. Rodiče se o své děti bojí, jsou úzkostní a myslím si, že když jim řeknu, že mám doma stejně staré dítě, že se tak trochu uklidní a mají ve mě větší důvěru. Vnímají pak můj názor spíš jako radu a nesnaží se být v opozici a své dítě hájit. Jinak bych řekla, že je komunikace s rodiči nutná, pro pochopení povah a reakcí dětí. A naopak, když je potřeba řešit třeba výchovné působení i v rodině.“

8. Lze časově stíhat přípravu programu pro děti v mateřské škole a péči o dítě doma? Máte dojem, že věnujete méně času zaměstnání nebo rodině, že tzv. něco šidíte (oproti stavu, kdy jste děti neměla)?

(velmi stručně) „Přípravu do školky i domácnost stíhám. Ale jako většina učitelek mám pocit, že šidím rodinu. Že bych se měla více věnovat svým vlastním dětem. Na druhou stranu musím říct, že to možná cítí každá zaměstnaná žena.“

9. Máte pomoc a zázemí v rodině? Rodiče, partnera, který by v případě potřeby mohl převzít část péče o domácnost a děti? Jak řešíte nemoc dítěte (partner, chůva, prarodiče, ošetřování člena rodiny)?

(Trochu zvýší hlas) „Nejvíce tyto situace řeším sama, musím si brát „ošetřovačku“. Partner hlídá jen výjimečně a prarodiče bohužel bydlí mimo Prahu a nemohou mi pomoci, jen když jde o dlouhodobé hlídání, mohu děti dovézt k nim. Jinak samozřejmě podporu v rodině mám, partner rodinu finančně zabezpečuje a snaží se mě podporovat při aktivitách pro školku. Někdy se mnou stříhá, lepí, skládá... celá rodina.“ (úsměv).

10. Cítíte se víc jako rodič s pedagogickým vzděláním nebo jako učitelka se zkušeností rodiče? V čem spatřujete výhody a nevýhody z hlediska povolání učitelky a z hlediska rodiče?

„Být učitelka a zároveň rodič je dle mého názoru maximální výhoda pro obě role. Obě role se naprosto přirozeně doplňují a nedokážu na takto položenou otázku odpovědět. Ve školce stejně jako doma jsem i rodič i pedagog.“ „V čem spatřujete výhody a nevýhody z hlediska povolání učitelky a z hlediska rodiče?“ „Výhoda u vlastních dětí je, že je i odborník na výchovu. Výhoda pedagoga - rodiče je, že si na vlastní kůži ověřil pedagogické postupy na dítěti a může je aplikovat na skupině. Nevýhodu bych spatřovala v náročnosti učitelského povolání na psychiku.“ (jasně a pevně).

„Děkuji za rozhovor a loučím se.“

Rozhovor 9

Respondentka 39 let, MŠ v Praze, délka praxe v MŠ 8 let, tři děti – chlapci 17 a 15 let, dívka 6 let, vdaná (manžel ekonom)

1. Jak ovlivnilo narození vlastního dítěte přístup k dětem a nároky na ně v mateřské škole?

(Váhá a odpovídá pomalu) „Ano, ovlivnilo. Nároky na děti ve školce jsem spíše snížila. Člověk získal víc pochopení pro děti. Zjistil, že není úplně důležité, aby kalhoty nebo tričko bylo oblečené správnou stranou dopředu, ale aby bylo oblečené. Aby dítě bylo samostatné. To jsem zjistila až při vlastních dětech, jaké jsou priority. „A přístup?“ (znovu váhá) „Ten se také změnil. Já myslím, že je mateřštější, je takový méně profesionální. Před narozením vlastních dětí jsem mívala od dětí větší odstup. Učitelka a žáci, dnes jsou to „moje“ (zdůrazní) děti, které potřebují pohládit, pochovat, pofoukat bolístku. Nebýt chvíli učitelka, ale blízký člověk. Ne úplně „máma“, i když to tak může vypadat, ale hodně blízký člověk. Ne učitel profesionál, vychovatel.“

2. Jak využíváte profesních kompetencí při výchově vlastního dítěte?

(Dlouhá pauza) „Asi něco využívám, mé vzdělání se do výchovy určitě promítlo. Měla jsem znalosti o vývoji dítěte od novorozence, přes batole do věku předškolního dítěte a až s vlastními dětmi to začalo všechno do sebe zapadat. Že každé vývojové období má svoje specifika, takhle to je, takhle to postupuje, tohle dítě v určitém období zvládá. Prošla jsem kurzem Respektovat a být respektován a ten uplatňuji i při výchově vlastních dětí. A musím říct, že je to velká změna v přístupu k výchově, než jsem kurz absolvovala. Mezi další kompetence bych zařadila trpělivost. Dokonce bych řekla, že jsem na školkové děti často trpělivější než na vlastní děti. Pak bych musela přiznat, že tuto kompetenci zrovna doma moc nevyužívám. Ale člověkem doma více „cloumají“ emoce. Vím, že to není správné, ale je to tak, doma jsem uvolněná a citově velice angažovaná.“

3. Jak vnímáte svůj výchovný styl? Liší se tento styl doma a v mateřské škole?

(Váhání a smích) „Snažím se o demokratický! Jsou nastaveny hranice, ale spoustu věcí s dětmi konzultuji, nechávám rozhodnutí na dětech, i když mám jiný názor a s jejich nesouhlasím. Ale snažím se s dětmi vycházet jako s partnery. Musí ale respektovat nastavené meze. Děti samozřejmě zkouší, kde jsou hranice a co ještě budu akceptovat a jak se zachovám.“ „**Liší se tento styl doma a v mateřské škole?**“ „Asi jen emocemi. Ve školce si člověk dává větší pozor, aby hned nekřičel, aby nedával své emoce tolik najevo. Samozřejmě se to trochu liší, dnes mám doma vlastně jedno dítě, kluci už jsou velcí a své aktivity si řídí sami. S dcerou se vždy dohodneme, co budeme dělat, přičemž nechávám rozhodnutí na ni. Samozřejmě ji znám a nabízím aktivity, o kterých vím, že ji zaujmou. Ve školce navrhujeme více aktivit a různorodých, abychom pokryly potřeby všech dětí a děti pak necháváme demokraticky hlasovat.“

4. Jak využíváte zkušeností s výchovou vlastního dítěte u dětí v mateřské škole? Využíváte zkušenosti s výchovou vlastního dítěte i v oblasti empatie či intuice?

(Dlouhé přemýšlení) „Již jsem o tom hovořila, člověk má větší pochopení, menší nároky na děti a více vnímá jejich vnitřní pochody, co potřebují, jak se cítí. Jsem naladěná je hladit, chovat a cítit s nimi, když jsou smutné.“ „**Máte nějakou zkušenost s výchovou vlastního dítěte, která funguje doma a přenesla jste si ji do školky?**“ „Asi, taková ta respektující nabídka: co si první oblečeš? Tričko, nebo kalhoty a tím dítě zapojit do procesu oblékání, i když se vůbec oblékat nechce. Doma jsme dlouho u dcery bojovali s ranní rutinou. Vstát, vyčůrat, spláchnout, umýt si ruce, obléci, vyčistit zuby atd. Tak jsem jí činnosti vyfotila a udělali jsme si řadu fotek, na kterých jsme si ukazovali, co již udělala, co jí čeká, která činnost bude následovat. Do školky jsem si tuto názornost přenesla.“

5. Využíváte jako rodič některé z výukových aktivit (výtvarné, hudební, tělesné, enviromentální..)?

„Určitě, máme doma obrovskou bednu na výtvarné aktivity. Hudebku také, hraji na klavír, flétnu, kytaru.“ (smích) „Hudební aktivity bych s dcerou ráda dělala, ale dnes mi většinou řekne „mami nezpívej“ a pouští si svoje písničky na telefonu nebo MP3, co jí kluci nahráli a ona chce poslouchat to, co oni. Pokud jde tělesné aktivity, to už dceru nenalákám. To si spíš doma zacvičím já. Enviromentální? Když tam zařadím pěstování rostlinek od semínka, tak to dcera dělá ráda. Nejrady zalévá.“

6. Při řešení výchovných problémů považujete pedagogické vzdělání za přínos nebo na něj ve vypjatých situacích (zvláště doma) zapomínáte?

(Pousmání, dlouhá pauza) „Já si nejsem jistá, jestli pedagogické vzdělání dává nástroj pro řešení výchovných problémů. Myslím si, že to si musí najít každý cestu sám. To se ve škole necvičí. A ke zvládnutí takových situací nejvíce přispívá zkušenost, co funguje a co ne. Já sázím na respektující přístup, ale stále se to nemohu naučit, aby to vždy fungovalo. Mám pocit, aby člověk vypjaté situace zvládal, že musí mít v sobě vnitřní pořádek. A to se vzděláním nezíská. Asi v tom bude ještě něco víc, zázemí v rodině, z jakého prostředí člověk vychází, jak se momentálně cítí apod. Je to velice složitá otázka! Je to nenaučitelné, nepředatelné!“

7. Jak vnímáte komunikaci s rodiči dětí v mateřské škole? Pomáhá Vám, že jste také sama rodičem?

„To si myslím, že určitě. Mám představu, a je dobré si to občas připomenout, jak vlastně rodič vnímá povídání o svých dětech. Někteří rodiče mě přesto zaskočí svou reakcí. I když jde o dobro jejich dětí, rodiče mají nepřiměřené reakce a mě je to pak líto. Ale každý jsme nějaký!“

8. Lze časově stíhat přípravu programu pro děti v mateřské škole a péči o dítě doma? Máte dojem, že věnujete méně času zaměstnání nebo rodině, že tzv. něco šidíte (oproti stavu, kdy jste děti neměla)?

„Myslím si, že nejvíc šidím sama sebe. Snažím se tak moc stíhat obojí a nemám čas pro sebe. Když jsem doma tak se naplno věnuji dceři a přípravu do školky dělám, až když ji uložím.“ (smích) „Máme novou tiskárnu a ta je velice hlasitá, a to pak manžel zase říká, že ho ruší u televize nebo při čtení. Mohu tisknout do jedenácti hodin! (smích) Ale mám fintu. Připravím si to v počítači a tisknu ráno před odchodem.“ (smích) „**Je něco, co by pomohlo, aby to šlo lépe sladit?**“ (vzdychnutí, pauza) „Ano, manžel v tom má naprosto jasno. Lépe si zorganizovat práci. Pracovní záležitosti si odbyt ve školce a doma se plně věnovat rodině a domácím záležitostem a sobě. Jenže to mně nejde. Nějak to nestíhám. Slyšela jsem vyprávění finského ředitele školy, že u nich si učitelé nesmějí brát práci domů. To musí být velice očištné, pak má člověk energii na obě role. Také se říká, že se lidé dělí na sovy a ranní ptáky. Ani se nedokážu zařadit, kam patřím já. Nejvíce pracuji o půlnoci. Ale mám velké štěstí, můj manžel, ačkoliv má spoustu výhrad k mé práci, možná na školku i žárí, ale přesto mě podporuje a pomáhá mi. A velkou podporu mám u prarodičů. Moje matka mi často vaří a tím mě ubyla starost o kuchyň.“

9. Máte pomoc a zázemí v rodině? Rodiče, partnera, který by v případě potřeby mohl převzít část péče o domácnost a děti? Jak řešíte nemoc dítěte (partner, chůva, prarodiče, ošetřování člena rodiny)?

„Velkou pomocí jsou mi moje rodiče. (přemýšlí a váhá s další odpovědí) Velice by mi pomohlo, kdyby manžel přijal fakt, že je pro mě školka důležitá, že se budu věnovat rodině, ale školku budu stavět ve svém žebříčku

hodnot také vysoko. To by mi hodně pomohlo. Nedokáží oddělit pracovní záležitosti od svých soukromých. Pracuji často v neděli. A to manžel nehodlá akceptovat.“ (pauza)

„Jak řešíte nemoc dítěte?“ „Hlavně jsem změnila dětskou lékařku. Pracuje již od sedmi hodin a nemá přeplněno. Takže, když je dcera nemocná, stihnu lékaře a ještě ji odvézt k babičce. Nemoci zásadně řešíme hlídáním u prarodičů. No, někdy zůstane doma manžel, ale jen výjimečně. Já sama jsem ještě nikdy neměla OČR.“

10. Cítíte se víc jako rodič s pedagogickým vzděláním nebo jako pedagog se zkušeností rodiče? V čem spatřujete výhody a nevýhody z hlediska povolání pedagoga a z hlediska rodiče?

(Váhá) „Asi víc jako rodič s pedagogickým vzděláním. Asi to nejde od sebe oddělit, člověk se nemůže rozpúlit, jsem jedna osoba a mám více rolí. Je to kousek od obojího, ale když mám pravdivě odpovědět, tak se cítím jako rodič, vlastní děti jsou přednější.“ **„V čem spatřujete výhody z hlediska povolání pedagoga?“** „Mám pocit, že jsem kreativní, že promýšlím věci. Promýšlím, která hračka by byla pro mé děti vhodná a co podporuje. Více promýšlím výchovné postupy, aby přinesly ten správný efekt.“ **„A nevýhody?“** (přemýšlí a rozesměje se) „Asi, to víc vnímají moje děti, že jsem učitelka. Přijdou ze školy a školky domů a doma je zase učitelka, to je asi úmorné. Možná se někdy vyjadřují jako ve školce a starší kluci si na to občas stěžují. Nejvíce nevýhod vidí manžel. Vadí mu, že se ve školce realizuji a doma mám málo energie a jsem unavená. Moc se snažím, aby to nepociťoval, ale.....?“ (větu nedokončí) **V pátek, když přijdu ze školky, si musím jít odpočinout. To už nemám po celém týdnu žádnou energii. Hodinu spím a pak mohu fungovat doma.“** (ticho) **„A nevýhody nebo výhody z hlediska rodiče?“** (přemýšlí) „To nevím. Asi že mám školkové děti opravdu ráda, že o ně pečuji, to mě velice baví a naplňuje. Nevýhoda je, že nemohu trávit ve školce ještě více času.“ (smích) **„Děkuji za rozhovor a loučím se.“**

Rozhovor 10

Respondentka 41 let, MŠ v Praze, délka praxe v MŠ 15 let, tři děti – chlapec 16 let, dívka 14 let, chlapec 6 let, rozvedená, střídavá péče o děti.

1. Jak ovlivnilo narození vlastního dítěte přístup k dětem a nároky na ně v mateřské škole?

(Po pauze) „Asi jsem se nad tím takhle nikdy nezamýšlela. Ale určitě ovlivnilo, najednou víc vím, o čem to je. Dříve mně chyběla kontinuita, nedovedla jsem si představit, čím to dítě prochází, znala jsem dítě ve školce, ale že prožívá něco doma, že se už do těch tří let nějak vyvíjelo, někdo na něj působil..., to jsem asi vytěšňovala. A hodně jsem srovnávala, což teď už tak nedělám, vím, že každé dítě je jiné a že jsou tam obrovské rozdíly, já taky učím třeba doma, která bota je pravá a levá a bez úspěchu.“ (smích) „beru děti víc jako individuality, dříve to byl pro mě kolektiv.“

2. Jak využíváte profesních kompetencí při výchově vlastního dítěte?

(chvilí váhá) „Nevím, jestli jsou to zrovna profesní kompetence, co používám. Za ty léta už je to takový provázaný, co jsou moje vlastnosti a co jsem se naučila ve škole a pak ve školce. Asi líp komunikuju s dětma, vím, co od nich čekat, co s nima dělat, v čem je rozvíjet. I když u nás platí takové to – kovářova kobyla chodí bosa.“ (smích) „Ale vážně. Teď, když je syn předškolák, tak hodně šahám po věcech, který ho připraví na školu, abych mu to usnadnila, tak uvidím, jestli jsem to dělala dobře.“

3. Jak vnímáte svůj výchovný styl? Liší se tento styl doma a v mateřské škole?

(Rázně a hned) „Ráda bych řekla, že demokraticky. Ale vidím tam prvky autoritativní výchovy i hodně liberální výchovy. Víím, že to není dobrý. Navíc máme s manželem děti ve střídavé péči, tak je ta výchova ovlivněná i tím. Jeho je dost autoritativní, jinak to nezná, takže já mám pak snahu to vyvažovat nebo spíš až přehánět s hodně volnou výchovou.“ (povzdech) „Tím je to hodně jiný ve školce, tam jsem sama za sebe...i když vlastně i tam mám kolegyni, která je dost přísná a jsem tam taky spíš za tu hodnou a za kamaráda. Asi mám sklon spíš k liberální výchově, i když vidím, že na děti spíš platí pravidla, hranice, aby věděly, kde jsou ty mantinely. Na tomhle musím pořádkem pracovat, doma i ve školce.“

4. Jak využíváte zkušeností s výchovou vlastního dítěte u dětí v mateřské škole? Využíváte zkušenosti s výchovou vlastního dítěte i v oblasti empatie či intuice?

„To je hrozně moc věcí, jak. Kolikrát si vzpomenu ve školce, tak tohle dělaly moje děti, tohle na ně platilo. A ono to na ty ve školce neplatí nebo naopak platí taky.“ (smích) „Spíš vím, že děti se vyvíjí ve skocích a že třeba

to vypadá, že se nic neděje, ale ono se děje, poslouchají nás, ví, učí se...ale projeví se to třeba až za dlouho. Myslím, že o empatii je to především, bez toho by to nešlo. Ted' mě napadá, tím že mám vlastní dítě, snažím se neopakovat ty chyby, co jsem dělala při jejich výchově. Dávám jim víc času, snažím se s nima domluvit a víc je respektuju, paradoxně jsem asi lepší ve školce než jako rodič. Tam jsem toho spoustu nezvládla. "(zakrývá si obličej rukama. Po chvíli pokračuje, klidně) „No a intuice je taky důležitá, hodně předvídám, co by se tak mohlo stát, co je asi napadne. Ty děti.“

5. Využíváte jako rodič některé z výukových aktivit (výtvarné, hudební, tělesné, environmentální,...)

„No jeřda. Hlavně teda výtvarku, tu doma jedem, jenže syna to nebere, krabice doma zahálí, ale od starších dětí je hodně naplněná (krabice s výtvarným materiálem). Zpívám, ale moc to neumím, na nástroj bohužel nehrají, to padlo se školou a je mi to líto, děti ocení i to málo a Ovčáci čtveráci bych je naučit mohla.“ (smích) „Hodně je to propojené, něco mám ze školky, něco bych asi dělala i tak. Ale to výtvarničení, malování a to různějma technikama, to by mě asi nenapadlo. Prostě co baví děti ve školce, co se ujme, podaří, často zkusím i doma.“

6. Při řešení výchovných problémů považujete pedagogické vzdělání za přínos nebo na něj ve vypjatých situacích (zvláště doma) zapomínáte?

„Tak tohle jsem si myslela, že mě ve škole naučí líp.“ (odhodlaně) „Ale spíš to přišlo s věkem a praxí, že to umím řešit. I když jak kdy. Doma jsem do toho víc ponořená, ve školce si řeknu, tady vyřeším, co mě trápí ve školce, ale ať si ho rodiče vychovají doma, oni to budou sklízet. Doporučím, ale nejsem do toho tak ponořená, angažovaná. Netýká se to mého dítěte. No a doma dost řvu. I když u nejmladšího se snažím varovat ho a to funguje. Sdílet svoje pocity, že už to ve mně vře a že mi to vadí. To je posun, to jsem u starších nedělala a hned křičela a ony asi netušily proč. Takže něco jsem si ze školky přinesla, ale spíš je to prostě doma jiný.“

7. Jak vnímáte komunikaci s rodiči dětí v mateřské škole? Pomáhá Vám, že jste také sama rodičem?

„To si myslím, že mi hodně pomáhá. Víc je chápu a jednám s nimi, jak bych chtěla, aby jednala učitelka i se mnou. Líp dovedu pochopit, že je to kolikrát pro ně hodně citlivé a bolestné. Takže jsem opatrnější. Často ale uvádím, jak to mám s dětmi já, vlastními a to není moc profesionální. Ale tomu se neubráním, přijde mi, že pak často líp přijmou, co jim říkám, že třeba já mám taky podobný starosti doma.... Ono se to ale hodně změnilo i s věkem, nejdříve jsem byla mladší než rodiče, ted' už jsem stejně stará nebo starší, tak je ta komunikace jiná.“ (odpovídá uceleně, chvílemi přemýšlí).

8. Lze časově stíhat přípravu programu pro děti v mateřské škole a péči o dítě doma? Máte dojem, že věnujete méně času zaměstnání nebo rodině, že tzv. něco šidíte (oproti stavu, kdy jste děti neměla)?

„Tak stíhat to jde, i když jak kdy. Jsou týdny, kdy je to hodně náročný, prostě se to tak sejde. Vyhovuje mi, že mám některé dny krátce a můžu se synem na fotbal. Ale pak dělám přípravu třeba až večer nebo mi zbydou nějaký resty ve školce. Přípravy jsem teda dříve dělala pečlivě, ale zas dneska vím víc jak na to, tak je to taky rychlejší.“ „Pomohlo by něco vylepšit časový soulad?“ „Určitě by mi pomohl kratší úvazek, ale to by bylo za menší peníze. Možná to nějak líp zorganizovat s kolegyní, dělat víc příprav v práci, třeba při odpočinku dětí, tam pořád vidím rezervy, že pak plánuji doma večer, to je na úkor rodiny.“ (odpovídá váhavě, pomalu).

9. Máte pomoc a zázemí v rodině? Rodiče, partnera, který by v případě potřeby mohl převzít část péče o domácnost a děti? Jak řešíte nemoc dítěte (partner, chůva, prarodiče, ošetřování člena rodiny)?

„Podporu určitě mám, bez té by to nešlo.“ (rychle) „Bývalý manžel, babičky. S hlídáním vlastního dítěte jsem si nikdy nemusela dělat starost. To spíš manžel nelibě nesl, že školce věnuju dost času, taky v tom vidí jen hlídání dětí a neví, co je práce okolo – přípravy, papírování, věčný úklid ve školce, společné plánování, porady. To se dost divil, že to není práce jen od do.“

10. Cítíte se víc jako rodič s pedagogickým vzděláním nebo jako učitelka se zkušeností rodiče? V čem spatřujete výhody a nevýhody z hlediska povolání učitelky a z hlediska rodiče?

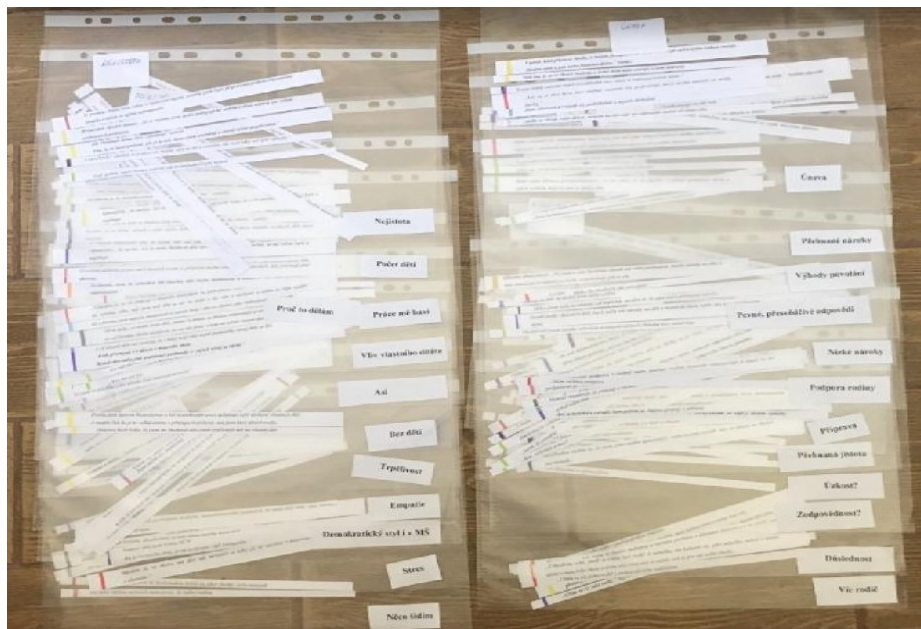
„Cítím se víc jako rodič.“ (rychlá a rázná odpověď) „Být učitelkou je pro mě práce, jasně že mi to zasahuje i do osobního života a ovlivňuje to výchovu mých dětí, ale hlavně jsem rodič, máma.“ „V čem spatřujete výhody z hlediska povolání učitelky?“ „Že jsem učitelka? Doma děti o učitelku moc nestojí, to je nevýhoda, výhodná je ta pracovní doba, ta je přece jen kratší a prázdniny máme taky.“ (úsměv) „A nevýhody nebo

výhody z hlediska rodiče?“ „*Asi to lepší pochopení pro děti i rodiče, jsem citlivější, vnímavější. To je snad výhoda. Nevýhoda?..O děti se víc bojím, je to větší stres, to jsem si dříve nepřipouštěla.*“

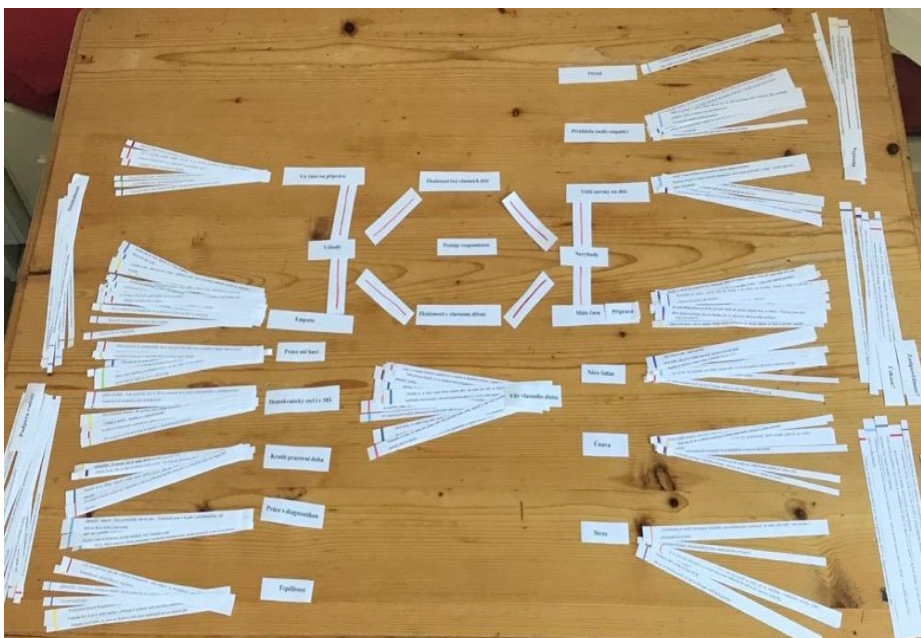
„Děkuji za rozhovor a loučím se.“

Příloha 3 – Kódování rozhovorů a myšlenkové mapy (foto)

Obrázek č.1

Obrázek č. 2

Obrázek č. 3

